

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FUTBOL MÜSABAKALARINI STADYUMDA
SEYREDEN ÜNİVERSİTE VE ORTAÖĞRETİM
ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
ARAŞTIRILMASI (SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ)**

Cuma ECE

**Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**KÜTAHYA
2014**

**T.C.
DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**FUTBOL MÜSABAKALARINI STADYUMDA
SEYREDEN ÜNİVERSİTE VE ORTAÖĞRETİM
ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
ARAŞTIRILMASI (SAKARYA İLİ ÖRNEĞİ)**

Cuma ECE

**Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet ACET**

**KÜTAHYA
2014**

ONAY SAYFASI

Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne: Cuma ECE'nin hazırladığı "Futbol Müsabakalarını Stadyumda Seyreden Üniversite ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması (Sakarya İli Örneği)" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması jürimiz tarafından Beden Eğitimi ve Spor Programında Yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

(Tarih 11 / 07 / 2014)

İmzalar

Jüri Başkanı: Prof. Dr. H. Nedim ÇETİN

SAÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

Danışman: Doç. Dr. Mehmet ACET

DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Çetin ÖZDİLEK

DPÜ BESYO Öğretim Üyesi

.....

ONAY:

Bu tez Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Figen TAŞER

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisansa başladığım günden beri desteğini hiçbir konuda esirgemeyen, çalışmamın her aşamasında fikir, eleştiri ve önerileriyle beni yönlendiren çok değerli tez danışman hocam Doç. Dr. Sayın Mehmet ACET'e çok teşekkür ederim.

Üniversite öğrenimim ve tez dönemimde yardımını esirgemeyen, çalışmamın şekillenmesinde gereken desteği benden esirgemeyen saygı değer hocam Prof. Dr. Arslan KALKAVAN'a teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans dönemlerimin her aşamasında yanımda olan değerli arkadaşlarım Cem ERDEM'e ve Ersel DURMAZ'a çok teşekkür ederim. Anketlerin uygulanmasında bana destek olan olmak isteyen tüm arkadaşlara teşekkür ederim.

Hayatımdaki büyük değişimlerin mimarı olan, verdiği öğütlerle beni yönlendiren, gelecekle alakalı zihnimde yeni ufuklar açan ve üzerimde çok büyük emeği olan, ezberleri bozan çok değerli hocam Prof. Dr. H. Nedim ÇETİN'e teşekkürü bir borç bilirim.

Öğrenim hayatım boyunca benden desteklerini esirgemeyen başta Annem olmak üzere tüm Aileme teşekkür ederim.

ÖZET

ECE, C. Futbol Müsabakalarını Stadyumda Seyreden Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması (Sakarya İli Örneği). Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2014. Bu çalışmanın amacı futbol müsabakalarını tribünlerde takip eden seyircilerin saldırganlık düzeylerini araştırmak ve sınırlılıkları olan futbol ve saldırganlık ilişkisini farklı bir perspektif de irdelemektir.

Araştırmaya SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji'nde eğitim gören üniversite ve lise öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif bir şekilde tribünlerde takip eden 300 kişi tesadüfi küme örnekleme yöntemine göre seçilmiş ve katılımları sağlanmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ile İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen Saldırganlık Envanteri kullanıldı. Verilerin dağılımlarıyla ilgili öncelikli olarak normallik testi (Kolmogorow-Smirnov D test) yapıldı. Çalışmaya katılan öğrencilerin dağılımları ve yüzdeleri tanımlayıcı istatistik (Descriptive Statistics) ile belirlendi. Öğrencilerin cinsiyet, eğitim durumu, ve aktif sporculuk geçmişleri değişkenlerine göre saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız örneklem T Testi (Independent Sample T Test) uygulandı. Yaş değişkeni (4 grup) ve aile gelir düzeyi değişkenine (5 grup) göre ise saldırganlık durumlarının karşılaştırılmasında $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde Tek Yönlü Varyans Analizi (One Way Anova) uygulandı. Anlamlı bulunan gruplar arası farklılıklar için ikinci seviye testi olan Tukey HSD kullanıldı. Verilerin bilgisayar ortamına girilmesi ve grafiklerin çizilmesinde Windows için Microsoft Excel 2003, verilerin analizinde Windows için SPSS 20.0 paket programı kullanıldı.

Yapılan analizler sonucunda yaş, cinsiyet, eğitim durumu, aile gelir düzeyi ve aktif sporculuk geçmişine göre öğrencilerin atılganlık hariç tüm alt boyutlardaki saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıklar saptandı. Sonuç olarak da öğrencilerin yaşları arttıkça genel saldırganlıklarının da arttığı, erkeklerin kızlardan, lise öğrencilerinin üniversite öğrencilerinden ve aktif sporculuk geçmişi olanların aktif sporculuk geçmişi olmayanlardan daha saldırgan oldukları bulundu.

Anahtar Kelimeler: Futbol, Öğrenci, Seyirci, Taraftar, Saldırganlık

ABSTRACT

ECE, C. Research of Aggression Level of Student Who are Spectators of Football. (Sample as Sakarya). Dumlupınar University Institute of Health Sciences, Department of Physical Education and Sports. Master Thesis, Kütahya, 2014. The Purpose of this study followed the audience in the stands at football matches investigate the level of aggression and limitations of the football and a different perspective is to examine the relationship between aggression.

This research include 300 students statistical information. These students selected from Sakarya University (SAU) and Sakarya High Scholl (SAUV) randomly. Every students who picked for this research were rout in Football spectators. As an item for picked data used aggression inventory is used by developer İpek İlter. The distribution of information normality test (Kolmogorov-Smirnov D test) was performed. Distribution and percentages of students who participated in the study, Descriptive Statistics were determined. Students' gender, educational status, and active athletics history according to the variables $\alpha = 0.05$ level of significance for the comparison of aggression in case Independent Sample T Test was performed. Age variable (four groups) and family income level variable (group 5) the aggression by the case $\alpha = 0.05$ significance level for the comparison of One-Way Analysis of Variance (One Way ANOVA) was performed. 2-Level test (Turkey HSD) was performed for Meaningful groups' differences. Data entry and drawing graph Microsoft Exel 2003 is used. IBM SPSS were used for data analysis

As a result of the analysis, age, gender, education level, family income and assets, excluding athletics history by the assertiveness of students in all subscales revealed significant differences in aggression scores. As a result of the increasing age of the students is also increasing the overall aggression of men, girls, high school students and university students with a history of active athlete athletics history than those without active were found to be aggressive.

Key words: Football, Student, Spectator, Fun, Aggression

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
GRAFİKLER DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
I. BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	2
1.3. PROBLEM CÜMLESİ.....	2
1.4. ALT PROBLEMLER.....	3
1.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ.....	5
1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	7
1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	7
II. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER	8
2.1. SPOR.....	8
2.2. FUTBOL	10
2.2.1. Dünya’da Futbol.....	12
2.2.2. Türkiye’de Futbol.....	14
2.3. SEYİRCİ	18
2.3.1. Futbol Seyircisi	21
2.3.2. Seyirci Tipleri.....	22
2.3.2.1. Mekancılar	22
2.3.2.2. Doyumsuzlar	22
2.3.2.3. Sabırsızlar	23
2.3.2.4. Deplasmancılar	23
2.3.2.5. Takımla Şahlananlar	23
2.3.2.6. Uğura İnananlar	23
2.3.2.7. Bilmişler.....	24

2.3.2.8. Rasyonel (Gerçekçi) Seyirciler	24
2.3.2.9. Fanatikler	24
2.3.2.10. Holiganlar	25
2.3.3. Grup.....	25
2.3.4. Taraftar	27
2.3.5. Holigan	32
2.4. SALDIRGANLIK VE ÖFKE	34
2.4.1. Saldırganlık Kuramları	36
2.4.1.1. İçgüdü Kuramı	36
2.4.1.2. Biyolojik Kuram	37
2.4.1.3. Engellenme-Saldırganlık (Dürtü) Kuramı	37
2.4.1.4. Davranışçı Kuram	38
2.4.1.5. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	38
2.4.2. Saldırganlık Türleri	39
2.4.2.1. Amaçsal Saldırganlık.....	39
2.4.2.2. Araçsal Saldırganlık.....	40
2.4.2.3. Emir Altında Saldırganlık.....	40
2.4.2.4. Düşmanlık İçeren Saldırganlık	40
2.4.2.5. Atılganlık	41
2.4.3. Futbol Seyircisinde Saldırganlık	42
2.4.4. Şiddet.....	43
2.4.4.1. Sporda Şiddet.....	45
2.4.4.2. Kitle İletişim Araçları ve Şiddet	51
2.4.5. Saldırganlık, Öfke, Şiddet ve Spor İlişkisi.....	53
2.4.6. Sporda Şiddet ve Saldırganlığın Önlenmesi.....	56
2.5. ALANLA İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	60
2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....	60
2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	64
III. BÖLÜM: GEREÇ VE YÖNTEM.....	68
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	68
3.2. ARAŞTIRMA EVRENİ.....	68
3.3. ÇALIŞMA GRUBU	68
3.4. PROTOKOL.....	69
3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	70

3.5.1. Kişisel Bilgi Formu	70
3.5.2. Saldırganlık Envanteri	70
3.6. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ	71
VI. BÖLÜM: BULGULAR	72
4.1. DENEKLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	72
4.1.1. Cinsiyet Türüne Göre Deneklerin Genel Özellikleri.....	72
4.1.2. Yaş Durumuna Göre Deneklerin Genel Özellikleri	72
4.1.3. Eğitim Durumlarına Göre Deneklerin Genel Özellikler	73
4.1.4. Aile Aylık Gelir Düzeylerine Göre Deneklerin Genel Özellikler	73
4.1.5. Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Deneklerin Genel Özellikler.....	74
4.1.6. Müsabaka İzlerken Seyircilerin Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	74
4.2. HİPOTEZ 1: CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI.....	75
4.3. HİPOTEZ 2: CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI.....	75
4.4. HİPOTEZ 3: CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI	76
4.5. HİPOTEZ 4: CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI	77
4.6. HİPOTEZ 5: YAŞA GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI.....	78
4.7. HİPOTEZ 6: YAŞA GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI ...	78
4.8. HİPOTEZ 7: YAŞA GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI.....	79
4.9. HİPOTEZ 8: YAŞA GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI.....	80
4.10. HİPOTEZ 9: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI.....	81
4.11. HİPOTEZ 10: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI	81
4.12. HİPOTEZ 11: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI.....	82
4.13. HİPOTEZ 12: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI.....	83
4.14. HİPOTEZ 13: AİLE GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI	84

4.15. HİPOTEZ 14: AİLE GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI	85
4.16. HİPOTEZ 15: AİLE GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI.....	85
4.17. HİPOTEZ 16: AİLE GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI.....	86
4.18. HİPOTEZ 17: AKTİF SPORCULUK GEÇMİŞİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI.....	88
4.19. HİPOTEZ 18: AKTİF SPORCULUK GEÇMİŞİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI.....	88
4.20. HİPOTEZ 19: AKTİF SPORCULUK GEÇMİŞİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI.....	89
4.21. HİPOTEZ 20: AKTİF SPORCULUK GEÇMİŞİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI	90
V. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	92
5.1. TARTIŞMA.....	92
5.1.1. Hipotez 1: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları	92
5.1.2. Hipotez 2: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Atılğanlık Puanları	92
5.1.3. Hipotez 3: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları ...	93
5.1.4. Hipotez 4: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları	93
5.1.5. Hipotez 5: Yaşa Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları	94
5.1.6. Hipotez 6: Yaşa Göre Öğrencilerin Atılğanlık Puanları	94
5.1.7. Hipotez 7: Yaşa Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları.....	95
5.1.8. Hipotez 8: Yaşa Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları	95
5.1.9. Hipotez 9: Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları	96
5.1.10. Hipotez 10: Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Atılğanlık Puanları	96
5.1.11. Hipotez 11: Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları.....	97
5.1.12. Hipotez 12: Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları.....	97
5.1.13. Hipotez 13: Aile Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları.....	98
5.1.14. Hipotez 14: Aile Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Atılğanlık Puanları	98

5.1.15. Hipotez 15: Aile Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları.....	98
5.1.16. Hipotez 16: Aile Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları.....	99
5.1.17. Hipotez 17: Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları.....	99
5.1.18. Hipotez 18: Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Öğrencilerin Atılgnlık Puanları	100
5.1.19. Hipotez 19: Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları.....	100
5.1.20. Hipotez 20: Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları.....	101
5.2. SONUÇ	101
5.3. ÖNERİLER	104
KAYNAKÇA	107
EKLER	117
Ek-1: Veri Formu	117
Ek-2: Saldırganlık Ölçeği.....	118
Ek-3: Veriler.....	119
Ek-4: İstatistik Test Sonuçları	125
Ek-5: Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun	138

GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa No

Grafik 4. 1. Cinsiyetlerine göre katılımcıların dağılımı.....	72
Grafik 4. 2. Yaşa göre katılımcıların dağılımı.	72
Grafik 4. 3. Eğitim durumlarına göre katılımcıların dağılımı.....	73
Grafik 4. 4. Aylık gelir düzeylerine göre katılımcıların dağılımı.	73
Grafik 4. 5. Aktif sporculuk geçmişlerine göre katılımcıların dağılımı.	74
Grafik 4. 6. Müsabaka izlerken küfürlü tezahüratta bulunma durumlarına göre katılımcıların dağılımı.	74
Grafik 4. 7. Cinsiyete göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları.	75
Grafik 4. 8. Cinsiyete göre öğrencilerin atılgnlık puanları.	76
Grafik 4. 9. Cinsiyete göre öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları.	77
Grafik 4. 10. Cinsiyete göre öğrencilerin genel saldırganlık puanları.	77
Grafik 4. 11. Yaşa göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları.....	78
Grafik 4. 12. Yaşa göre öğrencilerin atılgnlık puanları.	79
Grafik 4. 13. Yaşa göre öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları.	80
Grafik 4. 14. Yaşa göre öğrencilerin genel saldırganlık puanları.	80
Grafik 4. 15. Eğitim durumlarına göre yıkıcı saldırganlık düzeyleri.....	81
Grafik 4. 16. Eğitim durumlarına göre atılgnlık düzeyleri.....	82
Grafik 4. 17. Eğitim durumlarına göre edilgen saldırganlık düzeyleri.	83
Grafik 4. 18. Eğitim durumlarına göre genel saldırganlık düzeyleri.	83
Grafik 4. 19. Aile gelir düzeylerine göre yıkıcı saldırganlık düzeyleri.	84
Grafik 4. 20. Aile gelir düzeylerine göre atılgnlık puanları.	85
Grafik 4. 21. Aile gelir düzeylerine göre edilgen saldırganlık puanları.	86
Grafik 4. 22. Aile gelir düzeylerine göre genel saldırganlık puanları.....	87
Grafik 4. 23. Aktif sporculuk geçmişine göre yıkıcı saldırganlık puanları.	88
Grafik 4. 24. Aktif sporculuk geçmişine göre atılgnlık puanları.	89
Grafik 4. 25. Aktif sporculuk geçmişine göre edilgen saldırganlık puanları.....	90
Grafik 4. 26. Aktif sporculuk geçmişine göre genel saldırganlık puanları.	90

TABLÖLAR DİZİNİ**Sayfa No**

Tablo 3. 1. Araştırmaya katılan SAÜ ve SAÜ Vakfi Koleji öğrenci sayıları.	69
---	----

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AFC	Asya Futbol Federasyonu
AFCO	Afrika Futbol Federasyonu
BESYO	Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu
COMMEBOL	Güney Amerika Futbol Birliği
CONCACAF	Kuzey-Orta Amerika ve Karayip Futbol Federasyonları
FIFA	Uluslar Arası Futbol Federasyonu
GSB	Gençlik ve Spor Bakanlığı
ISSP	Uluslararası Spor Psikolojisi Birliği
OFC	Okyanusya Futbol Federasyonu
SAÜ	Sakarya Üniversitesi
SPSS	Statistical Package for Social Sciences
TFF	Türkiye Futbol Federasyonu
UEFA	Avrupa Futbol Birliği

I. BÖLÜM: GİRİŞ

Yüzyıllardır hayatın vazgeçilmez gerekliliklerinden biri olan spor, günümüzde aynı zamanda dünya üzerinde öne çıkan belli başlı sanayi sektörleri arasında ilk üçün arasında yer almayı başarmıştır. Spor branşları arasında da futbol mali olarak tartışmasız ilk sırada yer almaktadır. Belli tarihi dönemlerde bazı ülkelerde futbol iktidardaki diktatörlerin halkın gözünü boyamak için kullandığı bir yöntem olmuş olsa da futbol kulüplerinin başarısında artık yapılan transferler ve dünya çapında kulüplerin sahip olduğu uçuk bonservis bedellerine sahip futbolcuların söz sahibi olduğu bir dönemde bulunmaktayız.

Dünyada ve ülkemizde kulüplerin başarıları ve yerellikleri ile orantılı olarak seyirci sayıları da bu finansal döngünün ihmal edilemez bir parçasıdır. Ancak spor ve futbol günümüzde her ne kadar bir ticarethane gibi görünse de seyirciler için sadece destekledikleri bir sporcu ya da bir kulüpten ibarettir. Dünyada ve ülkemiz üzerinde de belli başlı kulüpler milyonlarca seyirci tarafından sahiplenilmekte ve desteklenmektedir.

Futbol seneler içinde yenilenen ve modernleşen yüzü ile kitleleri peşinden sürükleyen günümüzdeki en popüler eğlence araçlarından biri olarak da düşünülebilir.

Dinsel, toplumsal, ailesel ve kişisel doyum ile alakalı olarak bir kulübü desteklemek konusunda yönlendirilen insan desteklediği bu kulübün başarılı olması için gerekirse her yola başvurabilecek bir duruma sürüklenebilir.

Sonuç olarak futbol seyircisi her geçen gün kulübüne biraz daha bağlanarak diğer kulüplerin, seyircilerine, futbolcularına, yöneticilerine ve hatta hakemlere karşı düşmanca tutumlar sergilemekte, şiddet ve saldırganlık içeren sloganlar oluşturmakta ve bunları fiilen de gerçekleştirebilir bir duruma gelmektedir.

Bu araştırmanın amacı ise ülkemizde son dönemde daha da revaçta olan futbolda şiddetin sebep sonuç ilişkisi ve önlenmesine yönelik yapılan çalışmaları inceleyerek ilerleyen süreçte futbolda şiddetin engellenmesine yönelik nasıl çalışmalar yapılabileceğine katkı sağlamaktır.

1.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Müsabakalar öncesi, esnası ve sonrasında yaşanan şiddet ve saldırganlığın önlenmesi hem ülkemiz içinde hem de uluslararası arenada Türk futbolunun daha ileri seviyelere taşınabilmesi için gerekli olan bir unsurdur.

Günümüzde anayasal düzenlemeler ve ağırlaştırılmış cezalara rağmen engellenemeyen şiddet, saldırganlık ve holiganizmin engellenmesi için bireyleri anlayarak farklı yaptırımların gerekli olup olmadığını anlayabilmemizi sağlamak bu araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı; ülkemizde futbol seyircisinin, kişilik özelliklerinin, ekonomik durumunun ve sosyal yaşantısının futbolda şiddete yönelmesinde etkisini incelemek. Seyircinin saldırganlık, şiddet, öfke, fanatizm ve holiganizme neden yöneldiğini inceleyerek Türk futbolunda şiddet ve holiganizmin en düşük seviyeye indirilmesine katkı sağlamaktır. Son dönemde özellikle yazılı ve görsel medya haricinde sosyal medyanın da işin içine girmesiyle beraber daha da artan şiddet olaylarının önlenmesi ve engellenmesi için tedbirler alınması, yaralanmalara hatta bazen ölümlere bile sebebiyet veren bir saldırganlığa sebep olan bu aşırılığın engellenmesi için bireylerin neden bu şekilde bir dışavurum sergilediklerini anlamak ise diğer bir amaçtır.

1.3. PROBLEM CÜMLESİ

Anayasal düzenlemeler, gelişmekte olan teknolojik yenilikler, Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın (GSB) yaptığı çalışmalar ve Türkiye Futbol Federasyonu'nun (TFF) çalışmalarına rağmen futbolda şiddet bir türlü engellenememiştir. Bu sebepten dolayı araştırmacılar futbolda şiddet ve holiganizm konusunda birçok çalışma ve incelemeye imza atmış, üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora çalışmalarına konu olarak irdelenmiştir.

Araştırmamızın ana problem cümlesini bunlardan yola çıkarak “SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji içinde müsabakaları stadyumlarda takip eden öğrenciler neden şiddet ve saldırganlığa başvurmaktadır?” diye oluşturabiliriz. Araştırmada yaş, çevre, aile, cinsiyet vb. faktörlere göre aşağıda belirtilen alt problemler oluşturulmuştur.

1.4. ALT PROBLEMLER

1. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *cinsiyete* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
2. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *cinsiyete* göre *atılgnlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
3. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *cinsiyete* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
4. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *cinsiyete* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
5. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *yaşa* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
6. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *yaşa* göre *atılgnlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
7. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *yaşa* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
8. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *yaşa* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
9. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *eğitim durumuna* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

10. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *eğitim durumuna* göre *atılacaklık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

11. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *eğitim durumuna* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

12. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *eğitim durumuna* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

13. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aile gelir düzeyine* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

14. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aile gelir düzeyine* göre *atılacaklık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

15. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aile gelir düzeyine* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

16. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aile gelir düzeyine* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

17. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aktif sporculuk geçmişine* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

18. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aktif sporculuk geçmişine* göre *atılacaklık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

19. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aktif sporculuk geçmişine* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

20. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aktif sporculuk geçmişine* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.5. ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

1. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *cinsiyete* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

2. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *cinsiyete* göre *atılgnlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

3. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *cinsiyete* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

4. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *cinsiyete* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

5. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *yaşa* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

6. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *yaşa* göre *atılgnlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

7. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *yaşa* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

8. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *yaşa* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

9. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *eğitim durumuna* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

10. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *eğitim durumuna* göre *atılgnlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

11. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *eğitim durumuna* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

12. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *eğitim durumuna* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

13. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aile gelir düzeyine* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

14. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aile gelir düzeyine* göre *atılgnlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

15. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aile gelir düzeyine* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

16. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aile gelir düzeyine* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

17. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aktif sporculuk geçmişine* göre *yıkıcı saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

18. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aktif sporculuk geçmişine* göre *atılgnlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

19. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aktif sporculuk geçmişine* göre *edilgen saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

20. SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde eğitim gören ve futbol müsabakalarını stadyumda seyreden öğrencilerin *aktif sporculuk geçmişine* göre *genel saldırganlık* puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.

1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Araştırmaya katılan seyircilerin ölçekleri samimiyetle ve dürüst olarak cevapladıkları varsayılmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

Araştırmada seçilen örneklem grubunun evreni temsil etmede yeterli olduğu varsayılmıştır.

Araştırmada kullanılan istatistiki yöntemlerin geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.

1.6. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma uygulanan kişisel bilgi formu ve saldırganlık envanterinin ölçütü nitelikler ile sınırlıdır.

Araştırma SAÜ ve SAÜ Vakıf Koleji bünyesinde bulunan Spor Toto Süper Lig'de mücadele eden takımların üniversite taraftar dernekleri ile beraber düzenli olarak müsabakaları stadyumlarda takip eden 268 gönüllü kişi ile sınırlıdır.

II. BÖLÜM: GENEL BİLGİLER

2.1. SPOR

İnsanların ferdi veya toplu olarak fiziki, ruhi ve düşünme kabiliyetini kendine ve bir rakibine karşı, önceden belirlenmiş bir düzen içinde başarı kazanmaya yönelik ve mücadele heyecanını yaşamak için yaptığı beden hareketlerinin bütününe verilen genel isimdir. Futbol, hentbol, voleybol, binicilik, kayak, avcılık, denizcilik, güreş, atletizm, basketbol gibi branşlar sporun çeşitli kollarıdır..

Spor, insanlık tarihinin her döneminde yapılmış olan bir faaliyettir. Aslında, spora tarihi açısından yaklaşınca, onu doğaya, çevreye ve insana karşı yapılan hayati faaliyetler dizisi olarak anlamak daha doğru olur. Spor insanlık tarihi ile doğan ve yürüyüşüne devam eden bir süreçtir. İnsanoğlu avcı, toplayıcı ve erken yerleşiklik dönemlerinde de sporla uğraşmıştır. Toprağa yerleşmeden önceki dönemlerde, yakın çevresinde bulduğu ve avladığı bitki ve hayvanları ele geçirmek ve hayatını sürdürmek için yaptığı faaliyetler dolaylı da olsa spor kapsamı içine sokulabilir (43).

Günümüz toplumlarının ortak dillerinden kabul edilen sporun, geçirdiği evrim sürecinde simgesel benzetimlerin kullanılması, kendisinin de simge özelliği kazanmasına neden olmuştur. Sporun tarihi gelişim sürecinde böyle bir oluşumu izlemek olasıdır.

Spor, kendine yetenden fazlasını üretecek bir ekonomik gelişkinliğe ulaşmış toplumlarda, ilk insanların doğa ile ilişkiye girmede kullandıkları, araçlı-araçsız savaşım yöntemlerinin, doğayla savaştan arta kalan boş zamana uygulanmasından doğmuştu; bu yönüyle de spor-oyun, oyalanma ve işten uzaklaşmanın da bir aracıydı. Benzetim modelinin benzetileni temsil ettiğinden yola çıkarak, sporunda doğayla savaşı simgelediği sonucuna ulaşıyoruz. Aynı şekilde çeşitli spor dallarının, insanın doğa ve toplumla kurduğu ilişkinin değişik yönlerini yansıttığı; “savunma-saldırı” kökenli sporların doğayla savaşmada güç ve dayanıklılığı, görece yeni takım sporlarının örneğin futbolun, toplumsal iş bölümü-iş birliği planlarını simgelediği görülmektedir (98). Sporun yapılış amacı zamanla beraber çeşitlenmiş, her geçen gün gelişmeye devam etmiş ve günümüze kadar da birçok değişim ve gelişimi beraberinde getirmiştir.

Sporu zevk için yapanlara amatör sporcu, meslek haline getirip, bundan para kazananlara ise profesyonel sporcu denir. Spor yönetmeliklerine göre amatör ve profesyonel sporcuların gösterileri ve faaliyetleri birbirinden ayrılmıştır. Spor aynı zamanda geniş ölçüde turizm sanayini de destekleyen bir kaynaktır. Milletlerarası müsabakalar, tarihi ve turistik yerlerin, sporcuların ve seyircilerin ziyareti aracılığıyla yurtdışında tanıtılmasına sebep olmaktadır.

Tüm dünyada sporun dört yapılaş amacı vardır:

1-Yarışma Amaçlı: Yarışmacı kişi ve kişileri (takımı) ilgilendirir ki buda dünyada performans sporu kategorisinde küçük bir nüfusu içine alır. Nüfusun çok büyük çoğunluğu ise seyirci durumundadır ya da basından takip ederler.

2-Toplum Sağlığı: (Yaşam boyu spor, Herkes için spor) tüm dünyayı (kadın, erkek, yaşlı, genç, çocuk) ilgilendirir. Spora bizzat katılımı gerektirir. Haftada en az 3 defa yapılmalıdır.

3-Rehabilitasyon Amaçlı: Buda özellikle hastalıkların vs. tedavisinde kullanılmaktadır.

4- Eğitim Öğretim Amaçlı: Okullarda kullanılan bir yöntem ve süreçtir. Eğitim safhasını kapsar (27).

Spora fizyolojik yatkınlığıyla dünyada dikkat çeken toplumumuz, sporda temel faktör “Kuvvet” için örnek gösterilen “Türk gibi kuvvetli” sözünü bize uygun gören başka toplumlar şimdi başka düşünce şekillerine yani “Sağlıksız toplum” yakıştırmalarını söylemlerine katmaktadır.

Çoğunluğun Müslüman olduğu bir toplum yapısına sahip olan ülkemizde, İslam dini de Ayet ve Hadisleriyle sağlıklı olmayı zorunlu kılmaktadır.

Kişiye göre de farklılık gösteren antrenman yaşı farklı görüş açılarıyla incelendiğinde performans gösterme antrenmana farklı tepkilerde göstermektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1995 değişimleriyle), 59. Madde; “Devlet her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır. Sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder. Devlet başarılı sporcuyu korur.“ der. (1995 değişiklikleriyle TC. Anayasası 1997 s.40). Görülüyor ki Anayasanın 59. maddesi

sağlıklı bir toplumun oluşması için gerekli, sporun toplumda yaygınlaştırılmasında büyük oranda ağırlık vermektedir (26).

2.2. FUTBOL

Futbol, İngilizcede foot (ayak) ve ball (top) kelimelerinden adını alan “ayak topu” olarak adlandırılan takım oyunudur. Futbol oyunu karakterli bir organizasyon biçimidir. Oyunun en belirgin özelliği: Duruma göre fiziksel zihinsel veya ruhsal niteliklerin, yaratıcı zekâ, beceriklilik veya rastlantının rol oynadığı, yenenlerin ve yenilenlerin bulunduğu, uzlaşmalı kurallara dayanan eğlence amaçlı bir etkinlik olmasıdır (1).

Futbolun ortaya çıkışı, insanlık tarihinin gelişim sürecinde oldukça eskiye dayanmaktadır. Yüzlerce yıldır büyük kitlelerin ilgisini çeken bu oyun, bilinebildiği kadarıyla dünyanın dört bir tarafında da oynanmıştır. Ancak, futbolun günümüzde ki biçimini oyun kuralları ve örgütsel yapısı bakımından kazanması, Avrupa kıtasında özellikle İngiltere adalarında gerçekleşmiştir. Adalarda öncelikle aristokrat ortamlarda yeşerip, zenginler arasında yayıldıktan sonra, özellikle sanayi devriminin gerçekleşmesi ile hızla gelişen fabrikalaşma ve buna bağlı olarak hızlı kentleşmenin, toplumsal yapıyı ve toplumsal ilişkileri değiştirmesi; toplumda ki egemen güçleri spora ve futbola bakış açılarını da değiştirmiş, futbolun gelişimi değişen toplumsal koşullara koşut olarak yönlenmiştir (98).

Futbol; On birer kişilik iki takım arasında belli kurallara göre oynanan bir top oyunudur. Kuralların basit olması, herhangi bir düzlükte ve sağlıklı her kişi tarafından oynanabilmesi, fazla malzeme gerektirmemesi, izleyici ve taraftar olarak da aktif olunabilmesi gibi nedenlerle dünyanın en popüler sporu halindedir (2).

Futbol bir dizi kurallar oyunudur, bu kuralları iyi bilmek ve uygulamada kuralların içinde kalarak rakibini alt etme ve başarıya ulaşma yolunu bulma sanattır. Bilimsel gelişmenin anahtarı olan araştırmayla; hedefi, stratejisi ve taktikleri belirlenmesine rağmen, insan faktörü içerdiği için sonucu önceden kestirilemeyen ve garantisi olmayan bir oyundur (37).

Futbolda esas hedef, daha fazla gol atmak için rakibin sahasını işgal edip gol şansları yaratmak ve maçın sonunda rakipten daha fazla gol atarak galip gelmektir. Bu hedefe ulaşırken göze hoş bir performans göstermek takıma katma değer ekler.

Futbolun esası zıtlık üzerine kuruludur. Topa sahip olmak, hücumla geçmek ve gol atmaya çalışmak, topu kaybedince topu tekrar kazanmak ve rakibe gol atmak için savunmaya geçmek şeklinde sürekli savunma ve hücum arasında gidip gelen bir oyundur (37).

Futbolun bir özelliği de uygulama esnasında düşünme lüksü olmamasıdır. Saniyenin kesri bir zamanda karar verip uygulamak gerekmektedir. Diğer yandan büyük bir psikolojik baskı altında yani sahada büyük bir tezahürat altında normal davranış göstermek gerekir.

“Futbol”, “Sanayileşme” ve “Ulus devlet” arasındaki ilişkileri, bu oluşumların gelişim süreci içinde irdeleyebilirsek, neden büyük kitlelerin futbolun peşinden böylesine büyük bir ilgi ile koştuklarının ve neden bu ilginin hiç azalmadan, yüzlerce yıldır sürdüğünü anlayabiliriz (98).

Yeryüzü üzerinde birkaç milyar insanı derinden etkileyecek ne kadar olgu sayılabilir? Bir elin parmaklarını aşmayacak yanıtların başında futbol gelecektir. Dört yılda bir düzenlenen Dünya Kupaları her seferinde daha fazla insanı televizyon başına toplamakta, maçların oynadığı statlar hıncanın dolmaktadır. Ulusal ligler ve uluslararası karşılaşmalarda da yılın büyük bir bölümünü kapsayan heyecan dinamikleri, Simon Kuper’in futbol tutkunlarınca “başucu kitabı” halini almış çalışmasının başlığında durumu son derece iyi anlatıyor: “Futbol asla sadece futbol değildir.”

Bir futbol takımına gönül vermiş olan kişi için ne doksan dakikayla sınırlı bir spor olayıdır, ne oyun kavramıyla açıklanabilecek bir olgudur, ne de basit bir ilgi odağıdır. Günümüzde futbol endüstrisi başka hiçbir spor dalıyla karşılaştırılmayacak oranda güçlü ve gelişimini sürdüren bir özelliğine sahiptir. Yeryüzünün her köşesinde futbol takımlarının forması satılmakta, giderek artan sayıda futbol kitabı ve yayını daha çok okurla buluşmakta, taraftar organizasyonları, futbol tabanlı kuruluşlar ve internet siteleri giderek yaygınlaşmakta, bir futbol kültüründe ve dünya kültürel panoramasında futbolun öneminden rahatlıkla söz edilmektedir (55).

Bir Futbol maçını büyüleyici buluyorsak, bu sadece bizi oyaladığı için değil, toplumlarımızın merkezi değerlerini yoğunlaşmış biçimde görünür kılmamasındandır. Nedir mesele? Sivrilip öne çıkmak ve başarı: en önemli şey kazanmak, “tabela” da

önde olmaktadır. Dünyamızın temel kurallarıdır bunlar bir farkla, futbolda yeteneklerin değerlendirilmesinde daha fazla prosedür vardır. Topluluk ruhu ve oyun taktiği önemlidir, başarı için zorunlu olan dayanışma ve önceden yapılan planlama önemlidir. Tesadüfün, bireysel ve kolektif olarak ileri gidebilmek için şansın rolü de unutulmamalıdır. Tıpkı ufacık bir kazanın bir hayatı söndürebilmesi gibi, direktten dönen bir topta oyunun sonucunu değiştirebilir. Futbol maçı, çok gaddar bir biçimde bize başka temel doğruları da hatırlatır; özellikle de, bizim mutluluğumuzun başkasının mutsuzluğu demek olduğunu (mors tua, vita mea – sana ölüm, bana hayat) ... Kısacası, gayet teatral bir tarzda bu günkü dünya ya kapsamlı bir bakış sunar. Genel değerlerin büyüteç altına alındığı bir yer olarak futbol sahası, etnologların yerel hususiyetleri gözlemesi için de mükemmel bir yerdir. Bir kere bu gün stadyum, kentsel bir cemaatin kendisini hem bir bütün olarak hem de ayrıışmışlığı ile enine boyuna yansıtabildiği ender yerlerden birisidir. Orada toplumsal ilişkiler olağanüstü ifadelerle yüklü ritüellerle teatralleştirilir. Bu temelde stadyum titiz bir tahlili sahiden hak etmektedir. Ayrıca bir takımın gerek tertibi gerekse oyun stili, bir kentin reel ve hayali kimliğinin metaforlarını ortaya koyar (59).

Son olarak da futbolla ilgili şunu unutmamak lazım futbol çok kompleks bir spordur. Futbol hatalar oyunudur. Hiç bir takımın kazanacağı garanti değildir. En büyük takımlar bile hiç beklenmedik şekilde küçük takımların uyguladıkları başarılı taktiklerle yenilebilmektedir. Bir bakıma futbolun cazibesi buradan kaynaklanmaktadır.

2.2.1. Dünya’da Futbol

Yüzyılın oyunu olarak nitelendirilen futbolun kesin olarak ortaya çıkışı hakkında belirli bir tarih olduğu saptanamamıştır (98). İnsanların tarih içerisinde yuvarlak olan cisimlerle oynamaktan zevk aldıkları ve bu cisimlere ayakları ile vurma eylemini içgüdüsel olarak gerçekleştirdikleri, ilk çağlardan kalan mağara duvarlarındaki ilkel resimlerden anlaşılmaktadır (71).

İlk top oyunları Çin de düzenlenmiştir. Oyunlar sırasında, sahanın ortasında bulunan çitin iki tarafındaki oyuncular, ellerini kullanmadan ve topu yere düşürmeden karşı alana atmaya çalışırlardı. Bu gelenek Handan’dan Hanedana

aktarılarak sürdürülmüştür. Milattan sonra yapılan kabartmalarda Ming hanedanına mensup Çinlilerin bugün Adidas'ın ürettiği toplara benzeyen toplarla oynadıkları bilinmektedir (98).

Çinli yazar Huan'ın Orta Asya Türklerini anlatan “La Tartarie” adlı eserinde ve Kaşgarlı Mahmut'un ünlü eseri “ Divan-ı Lügat-it Türk ” de eski Türk boylarının ayak topu oynadıkları anlatılır (98).

Topa vurarak oynanan benzeri oyun biçimlerinin antik Yunanistan'da, Romalılarda ve Japonlarda da olduğuna dair tasvirler vardır. Güney Amerika'da, Mayalarda ve Aztekler'de de top oyunu bir kült olayıydı; ama oyun kuralları bugüne intikal etmemiştir.

Ortaçağda “top” (bu, genellikle çok çeşitli malzeme kullanılarak hazırlanmış bir küre idi) Peşinde koşma veya onu elde etmek için mücadele etme oyunu öncelikle İngiltere ve Fransa'da görüldü. İtalyan Rönesans'ından kalan bir top oynama kitabına göre, Floransa da bütün ahalinin katıldığı futbol benzeri oyunlar oynanmaktaydı. Daha o zaman sahaya 2 takım çıkıyordu ve bunların hücum oyuncuları, açıkları ve savunma oyuncuları vardı. Hatta topa eliyle degebiyen tek oyuncu olarak kaleci, diğerlerinden ayırt edilerek anlatılmaktadır (59).

Altı yüz yıl kadar bazen krallarca yasaklanarak, başıboş ve kalabalık gruplarla oynanan oyun, 1860'ta İngiltere'de Cambridge Üniversitesi'nde toplanan okul temsilcileri arasındaki anlaşma sonucu belirli kurallara bağlandı. Aynı yıl okullar arasındaki lig maçlarında bu kurallar uygulanmaya konuldu. Dünyanın ilk futbol kulübü Nottingham County 1862'de İngiltere'de kurulmuştur (68).

Bugün bildiğimiz ve anladığımız anlamıyla Futbol oyununun doğum vakti ise ancak 1863 yılıdır. O yıl İngiltere'de oyuna bugün hala büyük ölçüde geçerli olan kurallarını kazandıran ve “Associations Football” un (Soccer) “Sert” top kavgası oyunundan (Rugby) ayrılmasını kararlaştıran Football Association (Futbol Birliği / Federasyonu) Kurulmuştur. 19. Y.Y. Boyunca birçok Avrupa ülkesinde futbol kulüpleri ve ülke futbol birlikleri ortaya çıkmıştır (59).

21 Mayıs 1904 yılında, 7 Ülkenin federasyonları bir araya gelerek, Uluslararası Futbol Federasyonu'nu (Federation Internationale Football Assaciation) (FİFA) kurmuşlardır. Halen FİFA Uluslararası müsabakaların organizasyonunda tam

ve tek yetkili olarak Dünya Futbolunu yönetip, yönlendiren kuralları değiştirilmesi ve uygulanmasına karar veren, anlaşmazlıkların çözümünde başvuru ve karar yetkisine sahip tek kuruluş olarak görevini sürdürmektedir. Kuruluşun ilk başkanı Robert Gurein'dir (71).

FIFA'ya bağlı olarak kurulan dünyadaki spor birliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Güney Amerika Futbol Birliği (Commebol) (Confederation Su-d Americana da Football).

2) Avrupa Futbol Birliği (UEFA) (Union of European Football Associations) 1954.

3) Asya Futbol Federasyonları (AFC) (Asian Football Confederation) 1954.

4) Afrika Futbol Federasyonları (AFCO) (African Football Confederation) 1956.

5) Kuzey-Orta Amerika ve Karayip Futbol Federasyonları (CONCACAF) (Confederation Norte-Centro Americana del Caribe Football)1961.

6) Okyanusya Futbol Federasyonları (OFC) (Oceanio Football Confederation) 1985 (71).

Yakın tarihimiz içinde dünyanın en büyük sömürge imparatorluğunu kurmuş olan İngilizlerin, futbol ve benzeri oyunları görmeleri ve benimsemelerinin yanında, gittikleri her yerde de beğendikleri bu oyunu oynamaları, futbol oyununun Dünyaya yayılmasında büyük rol oynadığı iddia edilmektedir (71).

2.2.2. Türkiye'de Futbol

Türklerde okçuluk, güreş ve binicilik gibi sporlar devlet tarafından desteklenmiş ve korunmuştur. Osmanlı Devleti'ni ikinci defa kuran Çelebi Mehmed'in sporculuğundaki maharetinden ve özellikle güreşe gösterdiği ilgiden dolayı güreşçi unvanı ile anılmıştır. Padişahların güreşçiye ve güreşe karşı duydukları sevgi ve saygıya dair, Osmanlı tarihinde pek çok örnek bulunmaktadır. Padişahlar güreşçilere olan ilgilerini kanıtlamak için de; her fırsatta onları rütbe, nişan ve para vererek ödüllendirmişlerdir. Bunlardan Kurtdereli Mehmet Pehlivan, Sultan Abdülhamit, Sultan Reşat ve Atatürk gibi Devlet büyüklerinin iltifatlarına mazhar olmuştur.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, spor faaliyetleri tüm kültürlerde önceleri savunma ve harp gayesiyle yapılmış ve geliştirilmiştir (43).

Bu yüzden Türklerde Futbol daha geri planda kalmış ve futbolla Türkler daha geç tanışmışlardır.

Türkiye'ye Futbol, ticaretle uğraşan ve 1850'lerde Osmanlı İmparatorluğu'na gelip, belli başlı ticaret limanlarındaki kentlere yerleşen İngilizler tarafından getirildi. Önce kendi aralarında takım kurup futbol oynayan İngilizler, daha sonra bu oyunu Türklere de tanıttılar.

Tarihi kayıtlara göre, Osmanlı topraklarında ilk maç 1875 yılında Selanik'te oynandı. Daha sonra 1984'lerde İstanbul ve İzmir illerinde futbol oynanmaya başlandı. Türkiye'de o dönemde futbol genelde İngiliz ve Rumlar arasında oynandı ve 1903 yılında kurulan ilk lig olan İstanbul Futbol Ligi'nde de önce sadece İngiliz ve Rum takımları mücadele etti (37).

İstanbul Futbol Birliği ilk örgüt olması nedeniyle "Futbolda iktidar" arayışlarının savaşın alanını da oluşturmuştur. Örgütleşmenin gerçekleşmesinde, futbol oynama ve futbol kulübü açma hakkına sahip yabancılar doğal olarak öncü bir rol oynamışlardır.

İstanbul Futbol Birliğinin kurulmasından önce futbol, yalnızca yabancılar arasında Anadolu yakasındaki Papazın Çayırında bugünkü Fenerbahçe stadının yerinde oynanırdı. Kalabalıkların toplanmasını yasaklayan baskıcı bir dönemde seyircilerin futbola ilgisi doğal olarak çok fazla değildir. Öte yandan futbolcu ve futbol kulübü sayısının azlığı, takımlar arasındaki maçların düzensiz aralıklarla yapılmasına neden olurken, oyun kurallarını İngiltere de geliştirilen kuralları bilenlerin az sayıda olması hakem sorunlarına neden olmuştur. Bu nedenlerin ortadan kaldırılmasını sağlamak için 1903 yılında İstanbul Futbol Birliği kurulmuştur. Birliğin amacını, futbolun düzenli bir biçimde ve tek düze kurallara göre oynama olarak özetleyebiliriz (98).

Türkiye'de futbolun tam olarak yeşermeye başladığı dönem 1908-1923 yılları arasındadır. Türkiye'de futbolun tarihi ile Türk milli kimliğinin kuruluşunun tarihinin de birbiri ile çakıştığı söylenebilir. 1921'de İstanbul da Rumların gözde takımı Pera ile Türk takımları Fenerbahçe ve Union Club (İttihatspor) arasında yapılan maçlar

“Türk-Yunan Savaşına” sahne olmuş; Rumlar “zito (yaşasın) Venizelos” diye bağırırken, Türk seyirciler İstanbul’da bulan Yunan Savaş gemisi Kılıkış’ın bayrağını yakmışlardır. İşgal İstanbul’unda Türk takımlarının başta İngilizler olmak üzere işgal kuvvetleri takımlarıyla yaptıkları maçların “Milli Mücadelenin” bir parçasının sembolünü oluşturduğu; kazanılan başarıların “esir şehrin insanlarında” milli bir zafer hissi yarattığı, milli futbol tarihimizin vazgeçilmez hikâyelerindendir (59).

Türk Futbol Federasyonu (TFF) ilk kez 1923 yılında Yusuf Ziya Öniş başkanlığında kurulmuştur. Profesyonellik 1951 yılında kabul edilmiş, 1954 yılında da Avrupa Futbol Federasyonları Birliği (UEFA)’ne 34. Üye olarak kabulümüz gerçekleşmiştir (71).

Cumhuriyetin “çağdaşlaşma” uğraşında önemli kırılma noktalarından olan 1950’li yıllar, sporda da etkisini göstermiştir. Geleneksel tarımın makineleşmesi, hızlı kentleşme, ulaşım ve enerji yatırımlarına yabancı sermayenin açılması gibi politikaların uygulanması toplum yaşamının her kesiminde olduğu gibi spor evreninde de, özelliklede futbolda odaklaşan yapısal-işlevsel değişimlere olanak sağlamıştır. Bu değişimlerden birincisi 1951 yılının Eylül ayında Futbol Federasyonunun Profesyonelliği resmen kabul etmesidir ki Türk futbolundaki önemli açılımlara olanak sağlamıştır. Profesyonelliğin eskiden gizli olarak varlığı biliniyorsa da resmen kabul edilmesi, lig statülerinin yeniden yapılandırılmasına neden olmuştur. 1951-52 futbol mevsiminde İstanbul, İzmir ve Ankara’da olmak üzere 3 ayrı profesyonel lig kurulmuştur (98).

Türkiye’nin 1954 Jules Rimet Kupasında İsviçre ve İspanyayı eleyerek Final grubuna ilk kez katılma başarısı, sporun futbola, futbolda profesyonel futbola özdeşleşmesini sağlamıştır. Dönemin ikinci önemli özelliği, Profesyonelliğin resmen kabul edilmesiyle bağlantılı olarak “Dış Transfer” yolunun açılmasıdır. Türk Futbolcuları (Şükrü Gülesin, Lefter Küçükandonyadis, Bülent Esel vb.) yurt dışına transfer olurken tıpkı yabancı sermaye gibi yabancı antrenör ve futbolcularda Türk takımları tarafından transfer edildiler (98).

TFF 1992 yılında, 3813 sayılı yasanın kabul edilmesiyle futbol faaliyetlerini Milli ve Milletlerarası kurallara göre yürütmek Teşkilatlandırmak, geliştirmek ve

Türkiye'yi futbol konusunda yurt içinde ve yurt dışında temsil etmek üzere, özel hukuk hükümlerine tabi ve tüzel kişiliğe sahip, özerk bir yapıya kavuşmuştur (71).

U-16 ve U-18 Genç Milli Takımlarımız Avrupa Gençler Şampiyonasında, Ümit Milli Takımımız ise Akdeniz Şampiyonalarında şampiyon olmuş ve çok önemli dereceler elde etmiştir. A Milli Takımımıza baktığımızda ise Avrupa Şampiyonası finallerine ilk olarak 1996 yılında katılmıştır. 2002 dünya kupası finallerine katılmaya hak kazanan milli takımımız yarı finale kadar dünya devleri ile mücadele ederek dünyanın en iyi 4 takımından biri olduğunu herkese kanıtlamakla kalmamış, Güney Kore ile yapmış olduğu üçüncülük mücadelesini de kazanarak dünyanın üçüncü büyük takımı unvanını kazanarak bronz madalya kazanmıştır (64).

Başarılar yalnızca milli takım bünyesinde sınırlı kalmamış kulüp bazında da başarılar elde edilmeye başlanmıştır. Bu başarılar biraz daha geçmişe dönecek olursak Galatasaray ve Göztepe'nin Avrupa'da ki başarılarıyla başlayabiliriz. 80'li yılların sonunda Galatasaray'ın Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nda yarı final oynaması her şeyin bambaşka bir bakış açısıyla değişebileceğinin ilk göstergelerinden biri olur. 2000 yılına geldiğimizde ise Türkiye'nin ilk kulüplerinden olan Galatasaray ülkeye ilk kez UEFA Kupasını getirir. Hemen ardından Süper Kupayı'da alan Galatasaray artık başarıların önünü açmaya başlamış ve Türk futboluna katkılar sağlamıştır. Bu başarıların ardından Türk takımları Avrupa da boy göstermeye başlamıştır. Öncelikle yine Galatasaray'ın Şampiyonlar Ligi'nde çeyrek final oynaması, ardından Beşiktaş'ın UEFA' da çeyrek finalde elenmesi ve son olarak da Fenerbahçe'nin Şampiyonlar Ligi'nden talihsizce elenişini bunlara örnek olarak gösterebiliriz (67).

Dünya ve Avrupa'da Türk Futbolunun daha iyi seviyelere çıkması için Futbol eğitimi ve öğretimi konusunda gerekli alt yapının oluşturulması ve uygulanması gerekmektedir.

Dünya futbolunun eğitim organizasyonuna baktığımızda, bazı ülkeler okullara, bazıları kulüplere ve bazıları da ikisine birden ağırlık vermişlerdir. Biz ise futbol oyununu ne okullara sokabilmişiz, ne de spor kulüplerinde futbol eğitiminin yapabileceği asgari koşulları sağlayamamışızdır (95).

Halbuki gençler futbolun son yıllarda ki gelişimi, 10-12 yaş (D-Genç), 8-10 yaş (E-Genç) ve nihayet 6-8 yaş (F-Genç) olmak üzere organizasyonlar yapmaya başlamışlardır.

Ülkemizde futbol, başlama yaşı dikkate alınmadan çok çeşitli nedenlerle yönlendirilmektedirler. Bu konuda verilen çabaların yetersizliği bir yana, kaliteli çalıştırıcı yönü de vardır. Çünkü deneyimli, dolayısıyla da kaliteli teknik direktörlerimiz, alt yapıda görev almayı bir eksiklik saymaktadırlar.

18 yaşına kadar futbol oynamaya hevesli çocuk ve gençlerimiz sayıları her kademedede yavaş yavaş da olsa artmaktadır (95).

Sonuç olarak Türk futbolu üstün tekniğe, vasat takım oyunu ve fiziğe dayalıdır. Medya, yönetici ve hakemlerin olumsuz etkileri altında ateşli bir taraftar desteği ile brezilya modelini ideal olarak kabul etmiştir. Son yıllarda bu durum Avrupa ekolüne doğru kaymaktadır. Disiplin anlayışı açısından bir alman ekolüne yaklaşmamakta, ancak daha yaratıcı ve üstün teknik kapasitesine takım oyunu ile birleştirdiği zamanlarda çok başarılı olabilmektedir (37).

2.3. SEYİRCİ

Bir karşılaşmayı, yarışmayı izleyen kimseye seyirci denir (1). Spor seyircisi, sporda estetik ve güç performansının üretildiği anda spor müsabaka alanında ve yayın araçları başında ortaya konulan gösterimi paylaşmak için bu ortamlarda bulunan bireylerin tümüdür.

Tarihten örnek vermek gerekirse, sporun tarihsel gelişimini başlangıcında güçlü bir seyirci, oyuncu ayrımının olmadığı görülür. Seyirciler o dönemde, aynı zamanda potansiyel yarışmacılardı ve belli koşullar altında seyircilerdi. Ortaçağ İngiltere'sinde bazen iki binden fazla kişinin katıldığı oyunlarda, seyircilerle katılımcılar arasında küçük bir ayrım vardı. Seyirciler rastlantısal olarak oyuna karıştıklarında pasif rollerini bırakıp oyuncu oluyorlardı (2).

Hemen hemen bütün spor psikolojisi ve spora yer veren sosyal psikolojisi kitapları, maç izlemeye gelen seyircilerin saldırgan davranışlarının maçtan sonra azalmadığı, aksine arttığından söz etmektedir. Bir başka ifade ile spor, saldırgan dürtülerin boşalmasına olanak vermemektedir. Bu görüş elbette saldırgan ipuçları

taşıyan futbol, hentbol, güreş, boks, Amerikan futbolu, buz hokeyi gibi sporlar için doğrudur. Zaten saldırgan ipuçları taşımayan yüzme, jimnastik, artistik buz pateni gibi sporları izlenmesi sırasında şiddete ilgili olaylara rastlanmamaktadır (111).

1. Spor Seyircisi Bir Takımı Neden Destekler: Referans Grupları: Aile, arkadaş, eğitmen, değer verilen bir birey gibi birçok kişinin etkisi altında kalarak bir takıma gönül verildiği görülmektedir.

2. Grupla Özdeşleşmenin Kaynakları: Aidiyet hissedilen bir grubun değerlerini kendi değerleriyle bütünleştirerek, aynı olaylardan benzer bir duygusallık içinde etkilenme durumu olarak adlandırabiliriz.

3. Dini, Etnik ve Milli Özdeşleşme: Milli ve aynı dine mensup bireylerin karşılaştığı müsabakalarda insanlar genel itibarıyla kendisinin mümessili olduğu, oynayanla bir ortak niteliği bulunan takım ve oyunculara karşı ayrı bir özümseme ve birliktelik hissettiği durumu halidir.

İnsan doğası gereği hedef yönelimli bir varlıktır. Seyir yönü ağır basan insani faaliyetler zekadan ziyade estetik ve güzellik duygusuna hitap eder. Spor seyircilerinin müsabakaları izleme nedenleri de bununla beraber değişiklik göstermektedir. Her branşın izleyicisinin farklı bir amacı olabileceği gibi, belli bir spor branşını izleyenlerin de birbirinden farklı amaçları olabilir. Spor izleyicilerinin genel amaçları birkaç başlık altında toplanabilir (66):

1. Eğlence: Serbest zamanları değerlendirmek için tek başına ya da grup olarak müsabakaların izlenmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi.

2. Sosyal Kimlik: Buna örnek olarak futbol seyircisinin “cemaat” tipi özelliği göstermesi söylenebilir. Çünkü taraftarlar takımlarının renklerini taşıyan başlık ve atkılarla dolaşmakta, amigolar cemaat ruhunu pekiştirmektedir. Bu da ait olma duygusunun spor kanalıyla yaşandığını göstermektedir.

3. Deşarj: Spor yapma negatif enerjinin atılması için bir araçtır. Aynı zamanda spor izleyicileri de benzer şekilde deşarj olmaktadır. Yapılan tezahüratlar, toplu söylenen şarkılar ve yaşanan coşku, deşarj işlevini görmede yardımcı olmaktadır. Bazı araştırmacılar, sporun bu işlevini bir çeşit “istim boşaltma” veya “güvenlik valfi” olarak değerlendirmektedir.

4. Maddi Beklenti: Spor toto, spor loto ve at yarışı bahisleri, izleyicilerin bu alandaki beklentilerini karşılamak üzere değerlendirilmektedir. Spor seyircilerinin organize olarak ve resmi kanallarla maddi beklenti temin etmeye çalıştığı kurumlar bunlardır. Ayrıca “gider” olarak bilinen ve iki kişinin bir müsabaka sonucuna göre iddiaya girmesini içeren gelenek de halk arasında bulunmaktadır (66).

Seyirci olmadan futbol bir hiçtir. Futbolun güzelliği taraftarların rengi, tezahüratların çeşitliliği ile ön plana çıkmaktadır.

Genellikle koçlar, taraftarların hem kendi sahasında hem de rakip sahada oynayacağı maçlara gelmelerini isterler; özellikle kendi sahasında oynayacağı maçlara. Yine bazı koçlar, seyirciyi futbolda 12., voleybolda 7., basketbolda 6., sporcu olarak görürler. Bununla birlikte tribünlerde başlayan bazı olayların sahaya yansıdığı da bir gerçektir. Bunun tersi de doğrudur. Yani sahada olaylar tribünlerdeki olayların başlatıcısı olabilmektedir (55).

Hatta iyi bir futbol seyircisi asıl playmaker’ın kendisi olduğunu bilir. Çünkü oyunu kuran, maçı maç yapan; kısa ömürlü bir maçta uzun ömürlü bir “oyun” çıkaran tek edim vardır; oda yorumlamaktır.

Seyirci ne su gibi saftır, nede süttten çıkmış gibi temizdir. O, ön yargının, art yargının, yargısız infazın, yargılı infazın, vb.nin şahıdır. Bunda da bir tuhafılık yoktur. Çünkü orda seyretmek için değil, yorumlamak için vardır. Yoksa maçın tadı çıkmaz maç anlam kazanmaz (55).

Sporda seyirci ilk bakışta giriş parasıyla maç süresince yer kullanımı ve seyir hakkını alan müşteri olarak görünür. Stadyumda maç seyreden seyircinin spor endüstrisi ve stat içi ve dışında satış yapan hizmetler sektörü için önemli, televizyonun ve reklamcılığın spora yaygın bir şekilde girmesiyle çok büyük değişiklikler göstermiştir. Seyirci olmak için stadyuma gitme gereği ortadan kalkmış ve televizyon stadyumdaki maçı evde oturma odasına ve grup izlemesi için kahvehaneye getirmiştir. Böylece seyir konumunun stadyumla sınırlanması ortadan kalkmış ve geniş kitlelere TV yoluyla ulaşılması gerçekleşmiştir. Seyirde olan bu yer ve zaman çeşitlenmesi yanında bir diğer önemli değişim daha olmuştur. Bu değişimle, seyirci müşterilik yanında, çok daha fazla para getiren bir empatiye dönüşmüştür. Televizyon spor yayınlarında seyirce televizyon firması için hem

müşteri hem de emtiadır. Müşteri olması açıktır. Emtia olmasını açıklamak gerekir: Spor yayınları yapan televizyon şirketi maç sırasında reklam veren firmalardan reklam zamanı için para alınmaktadır. Televizyon aslında reklamcıya sattığı zamanın değeri hesaplanmış seyirci çokluğuna göre ayarlanmaktadır. Böylece televizyon şirketi seyircilerin dikkatini reklamcıya satmaktadır. Televizyon şirketiyle reklam şirketi arasında el değiştiren değer reklamcının televizyoncuya verdiği para ve televizyoncunun reklamcıya sunduğu belli demografik özelliklere sahip seyircidir (42).

2.3.1. Futbol Seyircisi

Futbol, seyirlik bir spor olması ve kitleleri peşinden sürüklemesi özelliği ile diğer branşlardan farklılık göstermektedir. Psiko-sosyal açıdan bakıldığında, seyircilerin günlük hayatlarının dışına çıkarak farklı kimliklerle bu faaliyetlere katıldığı gözlenmektedir. Futbol müsabakaları, özellikle kalabalıkların içinde şahsiyetin kaybolması ve çeşitli dış uyarıcıların etkisiyle çeşitli arzu edilen veya edilmeyen toplu olayların meydana geldiği bir ortam olmaktadır (74).

Futbolda seyirci faktörünün ne olduğunu ifade eden asıl cümle ise şudur: Hiçbir maç hakemin bitiş düdüğüyle sona ermez. Dahası, asıl oyun hakemin düdüğünden sonra başlar (55).

Futbol seyircisini sosyolojik açıdan incelediğimizde “Geçici teşkilatsız insan birikimi” şeklinde ifade edilmektedir. Bu birikim ne cemiyettir, ne cemaattir, ne de menfaat birliğidir. Onlar geçici teşkilatsız bir topluluktan ibarettirler. Yani böyle bir topluluk, muayyen bir maksat ve sebeple veya sebepsiz olarak bir araya gelerek bir süre sonra dağılırlar. Cami cemaatleri, sinema, tiyatro ve spor seyircileri bu gibi topluluklar içerisine girmektedir. Bunlar belli bir teşkilatlanmaya sahip olmadıkları gibi, üyeleri arasında karşılıklı bir ilişkide söz konusu değildir. Maddi ve fiziki alanı, belirli lideri, iş bölümü ve statü sistemi olmayan bir gruba “kalabalık” da denilmektedir (108).

Futbol seyircileri aşağıda belirtilen özellikleri taşımaktadır (117).

1) Futbol seyircisinin üyeleri arasındaki belli ölçüde bir ilişki ve iletişim vardır. Bu takım taraftarlığına duyarlı bir ilişkidir.

2) Taraftarlık sebebiyle müşterek bir düşünce vardır.

- 3) Teşkilatlanma vardır.
- 4) Futbol seyircileri heyecan kitlesi hüviyetinde olduğu için kolay provoke edilebilir, heyecan kitlesinin mantığı yoktur.
- 5) Ancak futbol müsabakası Oyuncularının müeyyidelerinin caydırıcılığı sebebiyle temkinli davranışa da meyillidirler.
- 6) Futbol seyircisi müdahale etmeye az, feli ve harekete çok kabiliyetlidir.
- 7) Kitlede şuurlu şahsiyet kaybolur, şuur altı ile hareket eden şahsiyet hâkimiyet kazanır.
- 8) Fikirler ve sirayet kaybolur, şuuraltı ile hareket eden şahsiyet kazanır
- 9) Fikirler sirayet yolu ile aynı istikamete yönelir.
- 10) Telkin olunan fikirlerin hemen icrasına başlama isteği zuhur eder.
- 11) Önceden tahmin edilen hareketleri vardır (tezahürat yapar, hakeme kızabilir, tepki gösterip maçı terk edebilir, slogan atabilirler).

2.3.2. Seyirci Tipleri

Seyircilerin tepki ve davranış özelliklerine göre farklılık gösterdikleri ve değişik profillerle isimlendirilebileceği yapılan çalışmalarda ifade edilmiştir. Aynı stadın, aynı tribünde değişik yapıdaki seyirciler bir araya gelerek bu tiplerin oluşmasında oldukça önemli bir rol oynamışlardır.

2.3.2.1. Mekanlılar

Her stadyumda aynı yerde oturmayı severler. Buldukları yer sahayı görüş açısı bakımından çok elverişli olmasa da onlar başka yerden maç seyretmekten zevk almazlar. Eğer bu kişilerin sevdikleri yer doluyorsa, oturanların en arkasından maçı ayakta izlerler (108). Daha çok açık tribün ve kapalı tribünlerin orta sahaya yakın bölümlerinde müsabakayı izlemeyi tercih ederler (1).

2.3.2.2. Doyumsuzlar

Alınan güzel sonuçlar, kazanılan maçlar ve elde edilen başarılar gibi tuttıkları takımla alakalı gelişmelerden tatmin olmazlar. Destekledikleri kulüp müsabakadan galip ayrılrsa bile bunu eleştirirler. Tuttukları takım sezon boyunca mücadele ettiği platformlardaki tüm kupaları alsın bile kaybedilen tek bir maç için bile kulüp başkanından malzemeciye kadar herkesi eleştirebilirler. Müsabaka devam ederken topun sürekli tuttuğu takımın ayağında kalmasını isterler.

2.3.2.3. Sabırsızlar

Müsabaka başlamadan önce stadyuma gelip bir an önce her şeyin başlayıp bitmesini isterler. Maç başlayıncaya kadar beklerken de sıkıntıdan ne yapacağını şaşırırlar. Daha maçın ilk dakikasında golün geciktiğini düşünürler ve bir an önce takımlarının gol atabilmesi için tezahüratlarıyla takımlarına mesaj vermeye çalışırlar (108).

2.3.2.4. Deplasmancılar

En büyük mutlulukları deplasmana gitmektir. Takımlarının kendi sahasındaki maçları zaten kaçırmazlar. Deplasman maçlarını kaçırmamak için ellerinden geleni yaparlar. Bu tür seyirciler maddi yönden sıkıştıkları zaman, kolundaki saatini bile satarak tuttuğu takımın deplasmandaki maçına gidebilmektedirler (1). Bu düzeyde günlük deyimle “hastalar” vardır. Bu şekilde rahat olurlar. Takımını kendi kişiliklerinin bir parçası olarak görürler. Takımları yenince kendileri yeniyormuş gibi olurlar. “Biz duygusu”, “biz algısı”nın kaynağı takım ne kadar başarılı ise, doyum ve de coşku o kadar yoğunlaşır. Başarısızlıklarda da bunun tersine tepkilere dönüşebilmektedir (43).

2.3.2.5. Takımla Şahlananlar

Spor sahalarına saatler önce girseler de tuttıkları takım sahaya çıkıncaya kadar sakin otururlar. Tezahüratlara pek katılmazlar. Ancak takımlarının sahaya çıkmalarıyla birlikte çıldırır ve kendilerini kaybederler. Bu tür seyirciler müsabaka boyunca takımlarını desteklemeye ve tezahürat yapmaya çalışırlar. Takımlarının yenik duruma düşmeleri onları bu tezahüratlarından alıkoymaz. Çünkü müsabaka bitimine kadar takımlarından öne geçebileceklerini beklerler ve yalnız bırakmazlar (1).

2.3.2.6. Uğura İnananlar

Her ayrıntının tuttıkları takımın lehine ve aleyhine olabileceğini düşünürler. İçlerinde maça giderken dua almak için otobüste, trende yer verenlere rastlanır. Yanında oturanla yer değiştirenler, takımın penaltı atarken gözlerini kapatanlar ve sırtlarını sahaya dönenler de vardır (108).

Tuttukları takım kaybedince bazı bahanelerin arkasına da sığınabilirler. Karşı takımın kalleşçe oynadığını, şansın onlardan yana olduğunu, topun onları sevdiğini ifade ederler. Tuttukları takımın sportmence oynadığını ve rakibin çok faul yaptığını ve hakemin de onlardan yana karar verdiğini ifade ederler. Kendilerini avutarak takımlarını da savunmaya çalışırlar (1).

2.3.2.7. Bilmişler

Maç izlerken sürekli takımın dizilimini, teknik direktörün futbolcu seçimlerini, taktiksel değişiklikleri bir uzmanmış gibi eleştirirler. Adeta bir teknik direktörmüş gibi konuşarak, taktiksel hataları ve kimin iyi kimin kötü oynadığını sürekli bir uzman edasıyla analiz ederler.

2.3.2.8. Rasyonel (Gerçekçi) Seyirciler

Bu tip seyirciler sporun güzelliklerini sahada uygulayarak değil seyrederek görmeye çalışırlar ve bundan zevk alırlar. Müsabakayı bir takımın taraftarı gözüyle değil, objektif yaklaşım göstererek seyrederek. Duygusal tepki göstermezler. Gerektiğinde her iki takımında ortaya koyduğu güzellikleri ve hareketleri alkışlayarak sporcuları onure edebilecek yapıdadırlar. Genellikle oyunun kuralları hakkında bilgi sahibidirler. Sahada gerek sporculardan gerekse hakemlerden kaynaklanan hatalı davranışların sonuçlarından çok sebepleri üzerinde durmaya çalışırlar ve bilgileri doğrultusunda objektif çözümler üretmeye gayret gösterirler. Sporun içindeki şiddete yönelik hiçbir hareketin içinde yer almazlar, olanları da hoş karşılamazlar. Her zaman sporun kişiyi fiziksel sosyal ve ruhsal anlamda geliştirdiğine inanarak sportif ortamda bulunurlar. Bu tip seyirciler diğer seyircilerden daha bağımsız hareket ederler. Kitle psikolojisi etkisi altında kalarak hareket etmezler. Bu tip seyirci grubu sporda olması beklenen ideal seyirci tipleridir. Bu seyircilerin artması, sporun gelişimine olumlu yönde katkı sağlayacaktır (1).

2.3.2.9. Fanatikler

Çoğu zaman yanlarında kesici aletler, taş, zincir sopa gibi alet bulunduran her zaman kavgaya hazır ve genellikle maç öncesi geceyi stat kapısında veya çevresinde geçiren aynı semtin ve çevrenin gençlerinden oluşan gruplardır. Bu grup buldukları tribünde her zaman sivrilen ve hakimiyeti ellerinde bulunduran grup olup, seyircilerin ve polislin yakından tanıdığı kişilerdir (108).

Bu kimseler de, genelde kendini kanıtlama üzerine kurulu bir kültürde gergin, asabi ve saldırgan bir ruh hakimdir. “Bunalımlı Psikopat Takılmak”, ani çıkışlar, dengesiz hareketler yapmak, her an kavga ya da gerilim çıkarmaya hazır olmaları, delikanlı olduğunun bir göstergesidir. Dışarıya karşı daha caydırıcı bir görünüm verebilmek, çekinilen birisi olabilmek için kendine aşırı dengesiz bir görünüm vermek de sık başvurulan yöntemdir. Tesbih, zincir gibi aksesuarlar da kendileri için vazgeçilmez parçalarıdır. Sohbetleri genellikle maç, kavga ya da cinsellik üzerine yoğunlaşır. Kulaktan dolma bilgilerden, gazete haberlerinden edinilen kırık dökük malzemeyle, siyasi ekonomik ya da sosyal konularda konuşmak, kendi deyimleriyle “geyik muhabbeti” yapmak makbuldür (1).

2.3.2.10. Holiganlar

Holiganların, antisosyal bir kişiliğe sahip oldukları, bilim adamları tarafından fikir birliğine varılmıştır.

Toplumda azınlık görüşleri savunan, psikolojik olarak sapan kişilerin oluşturduğu gruplar olarak tanımlanırlar. Sporda seyircilerden olan holigan gruplarda bu çerçevede aktivite gösterenlerdir (117).

1. Çevreye uyum sağlayamazlar,
2. Yaptıklarından utanmaz ve pişmanlık duymazlar,
3. Sorumluluk taşımaz ve başkasını düşünmezler,
4. Çok rahat yalan söyler ve hırsızlık yaparlar,
5. Kural tanımaz ve çok rahat kavga çıkartırlar,
6. Büyük çoğunluğu aşırı alkol kullanırlar,
7. Holiganlar, yaptıklarının bilincindedirler.

2.3.3. Grup

Toplumlar, çeşitli alanlarda birbirleriyle karşılıklı ilişki içinde olan gruplardan oluşmaktadır. Hiçbir grup tek başına insanların tüm istek ve gereksinimlerini karşılayamayacağı için bireyler aynı anda değişik gruplara üye olmak durumundadırlar. Gruplar, toplumsal bir varlık olan insanların psikolojik, toplumsal, ekonomik, siyasal ve diğer gereksinimlerinin karşılanmasında, kendilerine duydukları saygının ve benlik değerlerinin belirlenmesinde, kendilerini tanıma ve tanımlamalarında önemli bir yer tutmaktadır. Gruplar, üyelerinin yaşam biçimlerini,

en azından bazı durumlarda nasıl davranacaklarını, düşünce yapılarını ve tutumlarını önemli düzeyde etkileyebilmektedir (46).

Bir insanın toplumsal çevresi aile, topluluklar, komşular, işyeri grupları, arkadaşlar, okul gibi değişik gruplar ve toplumsal bir sınıfın üyesi olarak ilişkide bulunduğu insanlardan oluşmaktadır ve bu gruplar ona bireysel davranışları için gerekli ortamı sağlar. Bu gruplar içerisinde belirli amaçlar çerçevesinde hizmet veren örgütlü toplumsal grupların ayrı bir yeri ve önemi vardır (57).

Gruplara, grubun ve bireyin özelliklerine göre, başvurularak, grup tarafından davet edilerek ya da karşılıklı anlaşarak girilmektedir. İnsanların bir gruba girme gereksinimi altında yatan bazı temel nedenler vardır. Bunlar şöyle özetlenebilir:

1. Gruplar, üyelerinin bir yere ait olma ya da diğer insanlardan ilgi görme gibi önemli psikolojik ve toplumsal gereksinimlerini karşılamasına yardımcı olmaktadır.
2. İnsanlar bireysel olarak gerçekleştiremeyecekleri işleri gruplarda başkalarıyla birlikte başarmaya çalışabilmektedirler.
3. Grup üyeleri, bilgi paylaşımı ya da yeni bilgi elde etme gibi tek başlarına ulaşamayacakları bilgilere daha kolay ulaşabilmektedirler.
4. Gruplar üyelerine güven duygusu vermekte, dışarıdaki hasımlara karşı korur.
5. İnsanlar gruplara üye olarak olumlu bir toplumsal kimlik edinmekte ve kendilerini daha iyi hissetmektedirler.
6. Saygın ve seçkin bir grubun üyesi olma, benlik saygısına olumlu katkıda bulunmaktadır (46).

Söz konusu futbol olduğunda ise kişinin gerçekten o takıma yazılı üye olup olmamasına bakmaksızın kendisini özdeşleştirdiği, davranışlarını etkileyen şey gruplardır. Bu gruplar kişideki “değer” duygusunun önemli bir kaynağını oluşturur. Grup tarafından kazanılmış başarı, iftihar ve tatmin duygusunu yaratır. Grup prestijinin kaybı da kişinin kendi kendini değerlendirilişine bir tehdit oluşturur. Çok defa bir sporcu takımına bağlılık bir referans grubuyla özdeşleşmeye örnek gösterilir. Genellikle halk kendi referans grubunun ismini ve şöhretini taşıyan spor takımlarını desteklemeye, onları tutmaya eğilimlidir. Okul üniversite mahalle kasaba etnik grup

milli grup hep birere referans grubu olurlar. Bu gurupların ismini alan takımlar taraftarlarının daha çok bağlılıklarını kazanırlar. Halkın bireysel spordan çok takım sporlarını tutması ilgi duyulması takımın daha kuvvetli bir referans grubunu temsil etmesindedir. Çok eski bir spor yazarı vaktiyle Roma da ki araba yarışlarında yarışçının giydiği renklerin kendisini kişisel olarak çekiciliğinden çok daha fazla taraftar topladığını söylemiştir. Yarışçının giydiği renkleri değiştirdiği zaman çok taraftar kaybettiği gözlenmiştir. Aynı şey günümüzde de geçerlidir. Bir referans grubunu temsil eden renkler o renkteki formayı giyen kişiden onun bireysel niteliklerinden çok önce gelir. Yine günümüzde bir takımda oynayan sporcu kulüp değiştirdiğinde ne kadar sevilen kişi olursa olsun taraftarlarının onunla beraber kendi tuttıkları takımı değiştirmemeleri bundandır. Kişinin bir referans grubu olarak kendini özdeşleştirdiği takım iftihar ve üstünlük duygularının kaynağı olarak önem taşır (25).

Ülkemizde de çeşitli isimlerle anılan birçok taraftar grubu bulunmaktadır. Herkesin ortak gayesi takımını en iyi şekilde temsil etmektir. Kimileri görsel şovlarıyla, kimileri takımlarına olan aşkla, kimileri ise diğer grupların üzerinden prim yapmaya çalışmakla bilinen gruplardır (60).

Ülkemizdeki bazı taraftar gruplarına, Genç Fenerbahçeliler (Fenerbahçe), Ultraslan (Galatasaray), Çarşı (Beşiktaş), Şimşekler Grubu (Adana Demirspor), Hodri Meydan-Kostad (Kocaelispor), Tatangalar (Sakaryaspor), Teksas (Bursaspor), Kırmızı Şimşekler (Eskişehir), Çılgınlar (Trabzonspor), Alkaralar (Gençlerbirliği), Gecekondu (Ankaragücü), Çarşı (Karşıyaka), Tarzanlar (Vestel Manisaspor), 07 Gençlik (Antalyaspor) ve Yalı (Göztepe) gibi örnekler verebiliriz (61).

2.3.4. Taraftar

Taraftarlık; bir görüşten, düşünceden ya da birinden yana olma, ondan yana saf tutma olarak tanımlanmaktadır. Bir spor müsabakasında taraftarın istediği takımının gol atması, maçta yenik düşmemesi, göze hitap eden güzel bir oyun ortaya koyması şeklinde düşünülebilir. Taraftar, tuttuğu takımla bütünleşmiştir: Sevinci, üzüntüsü, kaygısı, mutluluğuyla takımın hissiyatına ortak olmaktadır. Takımı başarılı olduğunda o başarılı olmuştur, takımı yenik düştüğünde o da yıkılmıştır. Kişi hatta toplum, ünlü bir takımla veya sporcuyla kendini özdeşleştirmektedir. Tuttuğu

takımın veya sporcunun başarısıyla sevinmekte, yenilince veya kaybedince üzülmemektedir (58).

Bireyin kendisinin önemine ilişkin büyüklük duyguları taşıması, başarı ve yeteneklerini abartması, kendini özel ve önemli görmek, hep saygı görmeyi beklemek narsisizm olarak adlandırılmaktadır. Spor camiamızda bu niteliklere sahip birçok yönetici, teknik ekip sporcu ve seyirci mevcuttur. Elit spor kesimine doğru sınıf atlamış ve atlama yolundaki sporcu ve bireyin davranışlarında gözlenen kibir; yandaş ve yandaş olmayan kesimlerce sporcunun ve seyircinin davranışlarında algılanma, bireylerin zihinde farklı inşasına neden olmaktadır.

Taraftarlık; Bir spor kulübüne bağlı olan, onunla ilgilenen, onu destekleyen kişiler için kullanılır (10).

Sportif anlam bakımından taraftarlık: Spor kulüplerinin faaliyetlerini maddi ve manevi destekleyen, kulübün hizmetlerini belirli bir ücret karşılığında satın alan her türlü zorluğa rağmen takımına destek olmak için yurt içi veya yurt dışı deplasmanlara giden kulübün esas pazarını oluşturan halk kitlesine denir (105).

Başka bir deyişle; Organize sporlarda çoğu taraftar, takımlarına uzun süreden beri inançla bağlı olan partizanlardır. Takımlarının maçını görmek için saatlerce bilet kuyruklarında beklemeyi göze alan bu insanlar, rakibi mağlup etmek için heyecanlı davranışlarda bulunurlar ve zaferlerden sonra önemli bir gurur duyarlar. Bunca inanç ve sahip çıkma duygusu, bir spor takımına duyulan inancın insanların yaşamında önemli psikolojik bir rol oynadığı ortaya çıkıyor. Bir takıma taraftar olarak bağlanmak, iki önemli fonksiyonun gerçekleşmesini sağlar.

1) Vekaleten bir tür saygınlık ve gurur duygusu veren bir toplulukla beraber olmak.

2) Başarısızlıktan ve günlük yaşamın monotonluğundan kaçış.

Tabi burada, sporun genellikle çok fazla ilgilenmeyen sempatican olarak sadece oyunu seyretmeye gelen insanlarla, takımın hasta taraftarlarını birbirinden ayırmalıyız. Bazı spor sosyologları; bir takıma inançla bağlanma olayının kişilik arayışında olan ve şehir dışında oturan yalnız topluluklar için bir çeşit grup üyeliği sağladığını belirtirler. Bu görüşe göre sporun, işinin sıkıcı ve zorlu ortamından başarısız olan bir orta direk insanı ve yalnız çalışan insanlar için rahatlamayı ve bir

çeşit kaçışı sağlayan bir tanzim fonksiyonu vardır. Spor seyirciliği beraberinde başarısızlığı unutmama, tecrübe kazanmak için bir fırsat veya en azından vekaletende olsa kazanan taraf olma duygusunu da getirir. Bu hipotezi test etmek için çok az kanıt vardır. Ayrıca spor seyirciliği konusundaki açıklanmasının geçerliliği konusunda yorum yapmakta hemen hemen imkansızdır. Ama spor fanatikleri üzerine yapılan derin ve ciddi bir araştırma onların gerçekte tuttıkları takımın kazandığı zaferin arkasına sığınarak özel yaşamlarından kaçan başarısız ve yalnız bireyleri olup olmadıkları ortaya çıkacaktır.

Bir takıma bağlılığın doğası ve düzeyi, organize sporların insan hayatı üzerindeki etkisi galibiyet ve yenilgiyi izleyen taşkın hareketler konusunda gerekli bilgileri verecektir (25).

Bir taraftar tuttuğu takımın bir parçası olarak görülmekte ve onun başarısı, kendisi için bir güven ve iftihar duygusunun kaynağı olmaktadır. Tuttuğu takım başarısızlığa uğradığı zaman da, tersine, kişisel bir kayıp duygusu uyandırmaktadır.

Organize sporlarda bir takımı tutmak, onun taraftarı olmak, onun sadık bir kulu olmak, seyircilerin çoğunda uzun bir zamanda devam eder. Taraftarı oldukları bir takımın maçını seyretmek için rahatsızlık içinde bilet kuyruklarında saatlerce beklerler. Yenilgiye karşı kuvvetli heyecan tepkileri gösterirler. Kazanma durumunda da hatırı sayılır bir sevinç ve iftihar duygusu duyarlar. Bu heyecana bulanmış davranışlar ve bir spor takımına kulluk, kişilerin hayatlarında anlamlı bir rol oynar. Bu da gurupla özdeşleşmek, değer ve iftihar duygularını paylaşmak ve günlük hayatın hayal kırıklıklarından, tatminsizlerinden ve monotonluğundan kaçmak, kurtulmak imkanı sağlar. Bir takıma özdeşleşmenin mahiyeti ve şiddeti, halkın hayatında, organize sporlar içinde birleştirici, bir tür yapıştırıcı rol oynar. Zafer ve yenilgiyi izleyen aşırı tepkilerin sebebi olarak bir işlev görür (40).

Taraftarın seyirciliğin ötesinde toplumsal fayda ve katkı amaçlı önemsenmesi gereken faaliyetlerde buldukları görünmektedir.

Spor müsabakaları içinde futbolu ayrı bir yere koymak gerekir. Dünyanın hemen her bölgesinde en çok ilgi gören spor dalı futboldur. Dolayısıyla en çok taraftarı ve fanatığı içinde barındıran spor dalıdır. “Özellikle kitle iletişim araçlarının bilimsel ve teknolojik gelişmelere koşut biçimde, bilgiyi hızla ve alabildiğine

dağıtması futbol oyununun toplumsal niteliklerini bir anlamda ete kemiğe büründürmüştür. Futbolun gelişme süreci başlangıcında köyler, kentler arasında herkesin oynadığı bu oyun, giderek değişim ve dönüşüme uğrayıp, bugünkü biçimini almıştır. Batı’da bu gelişim içinde profesyonel sporcu ile seyircinin ayrışması sonucunda, futbolun olmazsa olmaz unsurlarından taraftarlığın aynı zamanda futbolu kullanan güç odaklarının müşterisi olması, futbolun toplumsal yaşamdaki konumunu farklılaştırmıştır” (98).

Ülkemiz için pek geçerli olmasa da taraftarlık tercihini belirleyen ana etmen bölgeciliktir. Bir bölgede yaşayan insanlar o bölgenin futbol takımını desteklemektedirler. Ancak Türkiye’de, basının ulusal gazete-yerel gazete ayrımı gibi bir ulusal takım ve yerel takım ayrımı vardır (83).

Bu sebepten dolayı Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş takımları dünyada en çok taraftarı olan takımlardandır. Çünkü Türkiye’nin her bölgesinde taraftarları mevcuttur. Olayın sosyolojik izahı şudur: “Siz bakmayın benim Yozgatlı, Kırşehirli, Sivaslı, Çorumlu olduğuma. Ben Cimbomluyum, Ben Fenerliyim, Ben Beşiktaşlıyım”. Bu cevapların ortaya çıkardığı gerçekte soruyla muhatap olan kişilerin üzerinde derin bir psikolojik baskı olarak hissettikleri kentsel mensubiyetlerin ve daha çok da taşrasal ezikliğin tutulan takımla bertaraf edilmiş olacağı düşüncesi yer alır (34).

Bölgeciliğin yanı sıra bir futbol kulübü belli bir kimlikte olanların kulübü de olabilmektedir. İngiltere’de Manchester United dokuma işçilerinin, Arsenal silah fabrikası işçilerinin, Nottingham Forest kömür işçilerinin, Liverpool liman işçilerinin takımı olarak da bilinmektedir. İskoçya’da büyük bir geleneksel rekabetin süregeldiği Celtic ve Glasgow Rangers takımlarının taraftarlarında da böyle bir kimliksel farklılık söz konusudur. Celtic takımı Katoliklerin, Glasgow Rangers takımı Protestanların takımı olarak bilinmektedir. İspanya’da Barcelona Katalanlar, Real Madrid ise Kralcılar olarak tanınmaktadırlar. “Faşist diktatör Franko’nun iktidarını sürdürmesinde Real Madrid takımının başarısı büyüktür. Futbolun kitleleri kuşatan niteliğinin bilincinde olan Franco, bunu çok iyi kullanmıştır” (98). Çavuskevsku döneminde de Romanya’da Steau Bükreş takımı yönetimin yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Türkiye’ taraftarların özellikleri

- 1) Başarısının gelmesinden çok ateşli ve üst düzey destekle çok önemli rol oynayabiliyor (12. Oyuncu katkısı), takımı için hayatını bile risk edebiliyor.
- 2) Bilinçsiz ve eğitim düzeyi düşük olanların hakimiyeti mevcut.
- 3) Küfürlü, kötü tezahüratlı hakemleri ve oyuncularını olumsuz etkileyebiliyor.
- 4) Holiganlık eğiliminde.
- 5) Hayatında ki başarısızlıklarda takımı can simidi görüyor.
- 6) Futbol kurallarını iyi bilmiyor.
- 7) Teknik konularında kendini uzman sanıyor.

Taraftar kimliğinin ortaya çıkışında belki de en önemli duraklardan birisi, kulüp takipçilerinin belli bir zaman diliminde “kulübün kimliğinin” yanına kendilerini ortaya koydukları “grup” isimlerinin alınması ve örgütlülüğün bir anlamda deklarasyonudur. Örneğin İtalya’da “ultras”, İngiltere’de “holigan” grupları, Latin Amerika’da “barras bravas” olarak anılan taraftar gruplarının kimliklerinin net olarak ortaya çıkışı farklı coğrafyalarda farklı tarihlere işaret etmektedir. İtalya’da 1960’ların sonunda Milan tribünlerinde oluşan Fossa De Leoni taraftar grubu, yaygın olarak tanınan ilk kurumsallaşmış taraftar gruplarından biri olarak ortaya çıkar. Türkiye’de hemen 1980’lerin başlarında, Beşiktaş’ın Çarşı ve Ankaragücü’nün Güçlüler adlı grupları bu örgütlenme ve kimliklenme sürecinin Türkiye’deki en önemli ilk örnekleri olarak sayılabilirler. Bunun yanında elbette bugün alt liglerde yer alan kulüpleri de kapsayacak şekilde hemen hemen tüm futbol kulüplerinin destekleyicisi “taraftar grupları” bulunmaktadır. Özellikle ülkemizde bu oluşumlar 1990’lar boyunca artan bir gelişim süreci yaşamıştır. Genel olarak 2000’li yıllarla beraber kurumsallaşmaları ve etki alanlarının artması oldukça hızlanmıştır. Burada farklı bir “isim” alma durumu, grup adının ve sembollerinin zaman içerisinde taraftarlar nezdinde kulüp adının dahi önüne geçmesi süreci basit bir süreç değildir. Bu süreç aynı zamanda taraftarın var olması anlamına gelecek ve “seyirci” kimliklerinin ötesinde farklı bir ilişkiler ağına ve farklı bir “oluşuma” gönderme yapacaktır. Kimi taraftarlar üzerine yapılan görüşme ve gözlemlere dayalı çalışmalarda, “grup” kimliğinin dayandığı çok farklı noktalar ve “seyircilik” konumundan çok farklı gündemleri dikkat çeker (83, 52, 112, 28).

Taraftarın saha dışındaki ilişkileri, kavgaları ve anıları futbolculardan veya teknik heyetin takımı sahaya sürüş biçiminden çok daha öncelikli ve asli bir konumdadır. Buradaki konum aslında sahadaki futboldan çok daha farklı bir gündeme işaret eder ki, bu durum taraftar gruplarının ve taraftar olarak tanımlanmanın en önemli ayırıcı özelliklerinden birisidir. Hatta kimi kulüp taraftarlarında, genel olarak stadyumda maç esnasındaki tezahüratların vurgusu bile desteklenmesi gereken takıma yönelik değil, çoğunlukla taraftarın kendi dünyasına ait söylemleri, üstelik çok baskın şekilde içerebilmektedir (58).

2.3.5. Holigan

Toplumda azınlık görüşleri savunan, psikolojik olarak sapan kişilerin oluşturduğu gruplar olarak tanımlanırlar. Sporda seyircilerden olan holigan gruplarda bu çerçevede aktivite gösterenlerdir.

Holiganlar için, takımın kazanıp kaybetmesi önemli değildir. Onlar için önemli olan kavga etmek, kırıp dökmektir (117).

Holiganların özellikleri;

- 1) Zalimce davranışlar sergileyebilirler,
- 2) Başkalarının malına kasıtlı zarar verebilirler.
- 3) Yangın çıkarabilirler
- 4) Sık yalan söyleyip, hırsızlık yapabilirler,
- 5) Kendisinin ya da başkalarının güvenliğini hiçe sayabilirler,
- 6) Fazla alkol alabilirler,
- 7) Pişmanlık ya da suçluluk duymama gibi özellikleri taşıdıkları görülmektedir (117).

Holiganizm'in başlangıç yılları 1. Dünya savaşı öncesine dek gitmektedir. İki dünya savaşı arasında yükselişini sürdüren Holiganizm, 50'li yılların sonlarına doğru düşüşe geçtiyse de 60'lı yıllarda yeniden yükselişe geçmiştir. Bu gün artık yalnızca İngiltere'de değil, dünyanın birçok ülkesinde Holiganizm varlığını sürdürmektedir. Futbol alanında bir "İzm" yaratacak denli etkili olan "holigan kimdir?", "taraftardan ne farkı vardır?" ve "Böyle bir ayırım yapılabilir mi?" sorularını beraberinde getirir. İlk kez İngiltere'de ortaya çıkan holiganlar, işçi sınıfının alt katmanlarındaki ailelerin çocukları; işleri yok, toplumsal güvenceleri yok, toplum içinde adam yerine

konulmuyorlardı. Kendileriyle, aileleriyle kısaca içinde yaşadıkları toplumla sorunları vardı ve tepkilerini toplum normlarına karşı çıkararak; yakıp yıkarak, kırarak şiddet eylemleriyle ifade ediyorlardı. Büyük kalabalıkların toplandığı futbol alanları ise stadyumlar ve çevreleri dâhil, onlara kendilerini taraftar kimliği altında kolayca gizleyebilecekleri ortamı sağlıyordu. Bu bağlamda holiganların, futbolu kullandıklarını söyleyebiliriz (98).

Batı ülkelerinde holiganizm çeşitli nedenlerle dayanmaktadır. Bular arasında dinsel ayrımlar bile holiganizm'i körüklemektedir. Örneğin İskoçya'da Glasgow Rangers ve Glasgow Celtic kulüpleri. Bu açıdan her iki kulüp taraftarları arasında mevcut dinsel ayırım, holiganizmi körüklemektedir. Elbette burada da tüm taraftarların holigan olduğunu söylemek doğru değildir. Ancak fanatik taraftarların bile birbirinden ayrılması bu ayrılığa dayanmaktadır. Bazen bu ayırım ırkçılığa dayanmaktadır. Özellikle Katalan ırkından olan kişilerin desteklediği Barcelona takımı ile Katolik olan Deportivo La Coruna arasında bu durumdan kaynaklanan bir ayırım mevcuttur. Ancak bu demek değildir ki, her iki takımın maçları bir holiganizm gösterisi biçiminde oluşsun. Zaman içinde alınan önemlerle, her iki takımın maçları sadece bir fanatizm gösterisi içinde ve şiddet kullanılmadan yapılmaktadır. Son dönemlerde Afrika'dan gelen siyahi sporculara karşı bir karşı eğilim, alınan önemlerle artık sona ermiş bulunmaktadır (35).

Türkiye'de ise son yıllarda futbol holiganlığı ile karşı karşıya gelme yolunda ilerlendiği görülmektedir. Bu konu yeni yeni büyük kentlerde taraftarların karşılıklı taşkın, şiddetçi, saldırgan muamele ve gidişat içinde bulunmalar ilk görülse de eski zamanlarda da problemlerin hiç olmadığından bahsetmek mümkün değildir. Futbol gibi önemli sayıda insanı farklı bir ruh halinde bir alanda toplayan spor karşılaşmaları gelir düzeyi farklılıkları, kültürel hor görülmeler, kitle ruhu, genel ve kısmi hızlı sosyal değişme süreçleri ile yakından ilgilidir. Türkiye örneğinde futbol holiganlığı araştırmalarının İngiltere ve diğer batı ülkeleriyle benzer bir sonuç vermesi bilimsel zorunluluk değildir. Ancak insanın temel antropolojik fenomenleri, kentleşmenin ister istemez dayattığı sosyo-psikolojik durumlar, medyanın ve politikacıların gerçekçi ya da hayali kaygıları Türkiye'de Avrupa ile benzer bazı durumların ortaya çıkmasına neden olabilir. Futbol bir kısım seyircisinin

tarafarlıđını gerilme dűşkűnlűk Őeklinde yansıtan, gűrűnűműndeki nispeten Őizofrenik űzellik de akıldan ııkartılmamalıdır (43).

2.4. SALDIRGANLIK VE ÖFKE

Tűm soyut kavramlar gibi saldırganlık ve Őiddet kavramlarının da tanımlanması hem zor hem de ıok kolaydır. Zorluk ve kolaylık bu kavramların Őuurlarının kolaylıkla geniŐletilerek, iıeriklerinin bulanıklaŐtırılabilmesinden gelmektedir. Kavramlar konusunda űzensiz bir tutum, iŐimizi zorlaŐtırmakla kalmayıp, bir kavram kargaŐasına yol aıarak saldırganlığın nedenlerini ve sonuılarını net bir Őekilde ele almamıza engel olabilir. Bu nedenle biz saldırganlık ve Őiddet kavramlarının bilinen ve ıoğu bilimciler tarafından paylaŐılan tanımlarını kullanacağız.

Saldırganlık sűzcűđűne etimolojik aııdan bakıldıđında, latince “ad” (Dođru) ve “graaı” (adı) sűzcűklerinden oluŐmuŐtur. İngilizcede “Agression” olarak ifade edilen sűzcűk ileriye dođru hareket etme anlamını taŐımaktadır. Bu sűzcűđe zıt anlamlı olarak ortaya ııkan sűzcűk ise “Regression”dır ve geriye dođru hareket etme anlamında kullanılmaktadır (5).

İngilizce'deki “aggression” kelimesinin karŐılıđı olarak kullanılan “Saldırganlık”, Buss'a gűre “saldırının” karŐılıđıdır ve bir eyleme iŐaret etmektedir. Saldırganlık karŐılıđı olarak “aggressiveness” kelimesini kullanan ve bir kiŐilik űzelliđine (trepte) iŐaret ettiğini vurgulayan Buss, saldırgan eylemlerle birlikte bulunan űfkeyi de (anger) bir duygu olarak ele almaktadır.

Saldırganlığı, tartıŐmaya yer vermeyecek Őekilde tanımlamak gűıttir. Bu nedenle saldırganlığın pek ıok tanımı yapılmıŐtır. Saldırganlık, canlı bir varlığa zarar verme veya incitme amacıyla yűneltelen davranıŐ Őeklidir. DavranıŐın mutlaka fiziksel olması zorunlu değildir. Sűzel veya psikolojik olarak ta zarar verme amacı gűden her davranıŐ saldırganlık olarak nitelendirilir. Dolayısıyla spor sahalalarında iŐittiđimiz koro veya solo kűfűrler saldırganlıktan baŐka bir Őey değildir (111).

Periman ve Cozby'e gűre; saldırganlık, baŐkalarına zarar verme kastı taŐıyan davranıŐ iken, Gergen ve Gergen'e gűre, saldırganlık, diđer kiŐi veya kiŐilere acı, űlűm gibi olumsuzluklar veren davranıŐtır (51).

Yukarıdaki tanımlardan da görülebileceği gibi saldırganlıkta diğer kişi veya kişilere ya da canlılara karşı zarar verme amacının bulunması gerekmektedir. Bu bağlamda, bazı okurlar ister oltayla ister zıpkınla balık avlamanın ya da kara avcılığının saldırganlık olup olmadığını sorgulayabilirler. Eğer böyle kabul edersek, şimdiye kadar cinayet, saldırı, darp vb. kısaca şiddete yönelik hiçbir olayın olmadığı, ama yaşamlarını sürdürmek için mutlaka balık avlamak zorunda olan Eskimolar saldırgan insanlar mıdır (111)?

Saldırganlık; Yalnızca bazı ilişkileri olan iki olguyu da açıklar. Birincisi, kişiliğin değişkeni olarak saldırganlık; “zarar vermek ve saldırmaktan ibaret olan düzenlenmiş davranış” olarak, diğer bir deyişle, görelî olarak saldırganlık. İkincisi, saldırganlığı yaratan, kolaylaştıran ve yasaklayan, güncel iç ve dış koşullarla harekete geçen kişiliğin ilişkilerinin bütününe bağlı, güncel eğilim olarak saldırganlıktır (18).

Saldırganlık: Doğrudan ve dolaylı nedenlere bağlı olarak sosyal ve kültürel ortam tarafından saldırganca kabul edilen, kişisel acı veya maddi zarar doğuran davranışlardır. Bu tanıma göre kimi saldırgan davranışlar, dolaylı sonuçlar elde edebilmek içinde kullanılabilir. Bu konuyla ilgili olarak “Bağımsızlık amacıyla yapılan saldırı olayları” örnek gösterilebilir. Saldırganlık sporla iç içe bulunan sanatın içerisinde de önemli ölçüde görülmektedir. Boğa güreşleri, boks ve karate gibi spor dalları, şiddet içerikli filmlerin konusunu oluşturmaktadır (24).

Peter’e göre saldırganlık: Canlı bir organizmaya dolaylı ve dolaysız olarak zarar vermeyi amaçlayan davranış söz konusu olduğunda, saldırganlık ve saldırgan davranıştan söz edilir. Buradan biçimleştirmeye, yıkıma neden olan acıyı, üzüntüyü, öfkeyi ortaya çıkaran şeyler anlaşılmalıdır.

Adler ise saldırganlığa; Bir amaca yönelik davranış olarak görür. Gereksinimlerin karşılanması için verilen bir uğraş olarak ele alır.

Saldırganlık konusunda Form ise; Sadizmi gerçek anlamdan yıkıcı saldırgan tipten ayırmıştır. Sadist ’in eğitimi saldırma, yıkma, yok etme eğiliminden daha önce gelir (39).

Kişinin, bilinçli ve kasıtlı bir şekilde sosyal çevresine psikolojik ve fiziki olarak zarar vermeye yönelik bir davranışta bulunmasına saldırı (Aggression) diyoruz (70).

Kişide, saldırı davranışı göstermeye yönelik olan ve nispeten süreklilik özelliği taşıyan eğilimlere saldırganlık (Aggressiveness) denir (70).

Saldırganlık: Sık sık diğer kişiler ve objelerle mücadele eden benlikte yaşam enerjisinin atılgan ve iddialı bir şekilde kanalize olmasıdır. (82)

Saldırganlık: Saldırgan eylemde bulunmaya yönelik içsel yatkınlığı gösteren, bir kişilik özelliği olarak anlaşılır (32).

Güçlülük, canlılık, kızgınlık ve kuvvet duygularını içeren kişiler usanmış, bezmiş, bıkmış olduklarından sert çıkışlar yaparlar. Özel ve fiziksel saldırılarda bulunurlar. Sık sıkta kendilerini kontrol eksikliği gösterirler (82).

Saldırganlık: Hayvanların kendilerini ve yaşadıkları alanı korumak, topluluk içinde belirli bir aşama sırası kurmak için benimsedikleri saldırı tavrını belirten hayvan bilim terimidir.

Saldırı veya saldırmak, kelimesinin karşılığı Türk dili ve etimolojisi sözlüğünde şu şekilde açıklanmaktadır. “Bir yere, bir nesneye doğru hızla atılmak” (45).

2.4.1. Saldırganlık Kuramları

İnsanın saldırgan davranışı birbirine zıt bakış açılarıyla açıklayan değişik kuramlar vardır. Biyolojik veya içgüdü temelli yaklaşımlar, engellenme- saldırganlık modeli, öğrenme kuramı, bilişsel yaklaşımlar gibi (19).

Bununla birlikte saldırganlık kuramlarını birbirinden ayıran en önemli nokta, saldırganlığın içgüdüsel ve dürtüsel ya da toplumsal kaynaklı oluşudur (84).

2.4.1.1. İçgüdü Kuramı

Freud, McDougall ve Lorenz gibi bilim adamları daha doğuştan insanlarda saldırganlık dürtü ya da içgüdülerinin bulunduğunu ileri sürmüştür. İnsanlar kendilerini aç susuz ya da cinsel olarak uyarılmış hissedebildikleri gibi saldırgan da hissedebilmektedir (102).

Başka dürtülerle olduğu kadar saldırganlık duyguları ile de bağlantısı kurulabilecek ve bilinen hiçbir mekanizmanın bulunmamasına karşın, saldırganlık temel dürtülerden biri olarak düşünülmektedir (90).

2.4.1.2. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, insan saldırganlığına organizmadaki bazı yapıların neden olup olmadığını araştırmaktadır. Acaba bazı hormonların saldırganlıkta rolü var mıdır? Beynin bazı bölgeleri saldırganlıktan sorumlu mudur? Kromozomların saldırganlıkla ilgisi var mıdır? Conner'e göre hayvan deneylerinde, seks hormonlarından testosteron verilmesi saldırganlığı artırmaktadır. Fetüs erkek olduğunda testosteron vücutta oluşmaya başlamakta, dolayısıyla beyin oluşumunda da görev almaktadır. Bu nedenle erkeklerin kadınlardan daha saldırgan olduğu söylenmektedir. Almanya, İsviçre ve Danimarka'da cinsel şiddet suçundan mahkum olanlara, iğdiş edilmeyi kabul etmeleri durumunda erken salıverilecekleri söylenmiştir. Bu öneriyi kabul eden gönüllü suçluların izlenmesi sonucunda bunların cinsellikle ilgili düşünce ve eylemlerinde bir azalmanın yanı sıra, cinsel saldırılarda da bir azalmanın olduğu belirlenmiştir. Saldırganlık ve kromozomlar ilişkisi incelendiğinde erkeklerdeki fazladan bir Y kromozomunun saldırgan davranışlara neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir. Bununla birlikte Y kromozomu ile ilgili farklı bulguların olduğu da unutulmamalıdır. Yine beyinde hipotalarnus, mesansafalon ve amigdala'nın uyarılmasının öfke ve saldırgan davranışlara neden olduğuna ilişkin araştırmalar bulunmaktadır (111).

2.4.1.3. Engellenme-Saldırganlık (Dürtü) Kuramı

Engellenme-saldırganlık kuramı engellenme-saldırganlık hipotezi (frustration-aggression hypotliesis) olarak isimlendirilir. 1939 yılında Yale grubu olarak isimlendirilen Dollard, Doob, Miller, Mowrer ve Sears tarafından geliştirilmiştir. Bu psikologlara göre engellenme (frustration) amaç veya hedefe ulaşmanın bloke edilmesi, durdurulmasıdır. Sporda, örneğin voleybolda smaçörün smaç girişimi blokla, futbolda santraforun gol girişimi savunma oyuncularıyla, boksta rakibin atmaya çalıştığı yumruklar vücut hareketiyle ya da alman uygun guardla engellenmeye çalışılır. Kurama göre bu engellenmeler arttıkça saldırgan dürtüler de artar ve artan bu saldırgan dürtü açık saldırgan davranışa neden olur.

Örneğin futbolda savunma oyuncusunu geçemeyen santrafor, savunma oyuncusuna bilerek tekme ve dirsek atabilir ya da dünya ağır sıklet boks şampiyonası unvan maçında olduğu gibi M. Tyson'ın, rakibi E. Hoolyfield'ın kulağını ısırarak parçalaması gibi açık saldırgan bir davranış görülebilir. Yani kurama göre engellenme, daima herhangi bir şekilde saldırganlığa yol açar ve saldırganlık daima bir engellenmenin sonucudur. Yale grubunun bu görüşü daha sonra Miller ve arkadaşları tarafından eleştirilmiştir. Bunlara göre engellenme, her zaman saldırgan davranışa neden olmamaktadır. Eğer engelleyen güçlü bir kişiye, bu kişiye karşı saldırgan davranışta bulunulmayabilir, başka bir davranışta bulunabilir veya saldırganlık bastırabilir. Bu görüş Berkowitz tarafından engellenme- saldırganlık kuramının yeniden ele alınmasına neden olmuştur. (111)

2.4.1.4. Davranışçı Kuram

Davranışçı kuram, saldırganlığı, başkalarını inciten ya da incitebilecek her türlü davranış biçiminde tanımlamaktadır. Davranışçı Kurama göre, saldırgan davranışın cinsi, şiddeti ve tekrarı ile davranışın türü, kuvveti ve frekansı arasındaki ilişki önemlidir. Geen ve O'Neal, davranışçı kuramın, saldırganlığı etkileyen faktörleri, gürültü, sıcaklık, hava kirliliği, kitle iletişim araçları, alkol ve uyuşturucu gibi fiziksel stres yaratan uyaranlar olarak ortaya koyduğunu açıklamışlardır (53).

Saldırganlığı, zararlı uyaranları bir başka organizmaya aktaran bir tepki olarak belirleyen A.H. Buss, saldırganlığa ilişkin davranışçı görüşü kısaca şöyle açıklar: saldırgan davranışın çözümlenmesinde, niyet hem saçma hem de gereksizdir. En önemli sorun, saldırgan tepkilerin oluşmasını ve gücünü etkileyen pekiştirici sonuçların mahiyetidir. Bir başka deyişle, saldırgan davranışı etkileyen pekiştirici sınıfları nelerdir? Davranışçı kuram, saldırganlıkta davranışın önemini ön plana çıkarmaktadır. Buna bağlı olarak, insanların öğrenme süreçlerinin düzenlenerek saldırgan davranışların azaltılabileceğini savunmaktadır. İnsanların saldırgan davranışlarını kontrol etmeyi öğreneceklerini ve öfke duygusuna hakim olabileceklerini ortaya koymaktadır (53).

2.4.1.5. Sosyal Öğrenme Kuramı

Saldırganlığın nedenleri ve ortaya çıkışı ile ilgili olarak dışsal koşulların etkilerine odaklanan Sosyal Öğrenme Kuramının en önemli temsilcilerinden Ban

Dura'ya göre, bir çocuk ne zaman, nasıl ve kime karşı saldırgan bir şekilde davranacağını ana-babalarından, arkadaş gruplarından ve kitle iletişim araçlarından öğrenir. A. Ban dura yaptığı deneysel bir çalışmada bir yetişkini, yapma bir mankeni yumruklarken izleyen çocukların daha sonra yetişkinde gördüğü davranış örüntülerini aynı şekilde tekrarladığı görüldü (16).

Bu kurama göre saldırganlık öğrenilen bir davranıştır ve bireyler bu davranışları başkalarının gösterdiği benzer davranışları gözleyerek, bunları örnek alma yolu ve taklit ederek öğrenirler. Aynı zamanda sinema ve TV'deki filmlerden de saldırganca davranışlar öğrenilebilmektedir. Bilgi işleme kuramlarının bir temsilcisi olan Dodge 'ye göre çocuk, saldırganlığın ortaya çıkmasının neden olan durumu gözler, elde ettiği veriyi belleğine yerleştirir. Bu durumu yorumlar, verilen potansiyel tepkileri geneller, sonuçları değerlendirir, sonuçları davranış repertuvarına yerleştirir ve benzer bir ortamda daha önce kaydetmiş olduğu davranışı tekrarlar (19).

Bilgin'in dediği gibi, netice itibariyle ne Ban Dura'nın gözlem yoluyla öğrenme kuramında ne Dodge'un sosyal bilgi işleme kuramında hatta ne de Berkowitz'in ipucu kuramında saldırgan davranışın ortaya çıkması için öfke gerekli değildir. Çevreden öğrenilenler ve önceki deneyimler, uygun bir ortamda benzer tepkilerin verilmesine neden olarak saldırgan davranışları ortaya çıkarabilir. Şu halde çocuğa ya da diğerlerine saldırgan davranan anne-babadan başlayarak, şiddetin film ya da haber olarak baş tacı edildiği medyaya dek her türlü etken topluma bir biçimde yansıtacak ve bulaşıcı hastalık gibi nesilden nesile yayılacaktır (19).

2.4.2. Saldırganlık Türleri

2.4.2.1. Amaçsal Saldırganlık

Basketbol da sayı yapmayı amaçlayan rakibinin eline vurma, su topunda gol atmayı amaçlayan rakibini suyun içine çekme ya da karatede rakibine üstünlük sağlamak için tekme atma davranışları düşmanlık niyeti içermeyen sadece bir amaca erişmek için gerçekleştirilen davranışlardır. Bu tür saldırgan davranışlar çoğunlukla, daha iyi bir derece elde etmek, rakibini yenmek, rekor kırmak, madalya kazanmak amacıyla ya da yüksek bir ödül veya primin kaybedilme riskinin arttığı durumlarda görülmektedir (113).

2.4.2.2. Araçsal Saldırganlık

Öğrenilmiş saldırganlık eylemleri olarak da tanımlanır. Değişik yaşam karakterlerinden dolayı saldırganlık, araçlı ve temel saldırı olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanlar arasında görülen saldırıların büyük bir kısmı ne içgüdülere, nede öfkeye bağlı olarak ortaya çıkar. Öğrenilmiş saldırgan eylemler araçsal saldırganlık olarak tanımlanır. Bir hedefe varmak için bu saldırı türü yanlı olarak uygulanır. Araçsal saldırganlık kurallara uygun gerçekleştirileceği gibi kuralların dışına da çıkabilir (91).

Spor müsabakalarında daha sık rastlanan saldırganlık şekli araçsal saldırganlıktır. Temel amaç iyi bir derece elde etmek, rakibini geçmek veya yenmektir. Bu üst hedefe ulaşmak için saldırganlık, bir araç olarak kullanılır. Araçsal saldırganlık sonuç için bir araçtır. Futbolda bir köşe vuruşu sırasında savunma oyuncusunun topa daha rahat sahip olabilmek için hakeme fark ettirmeden hücum oyuncusunu iteklemesi de araçsal bir saldırganlıktır (111).

2.4.2.3. Emir Altında Saldırganlık

Sporun içinde olan çalışma ve sosyal çevrenin başarıyı sadece kazanmak olarak düşündüğü durumlarda takım liderleri ya da koçlar tarafından kazanmak için daha sert mücadele etmeleri konusunda telkin edilir. Takım lideri veya koçun emri altındaki sporcu istenileni yerine getirmek için aldığı emir sonucunda sınırsız saldırgan davranışlarda bulunabilmektedir.

2.4.2.4. Düşmanlık İçeren Saldırganlık

Düşmanca saldırganlık ise toplumsal olarak onaylanmaz. Ne var ki, birçok saldırgan davranış, gerçekte, toplumsal kuralların zorlamasıyla oluşur ve bu yüzden de, özgeci olarak nitelenir. Kuralları destekleme ve uygulamaya yönelik eylemler, anne-baba disiplinli ya da maç sırasında koçun emirlerine uyma, uygun hatta gerekli görülmektedir (92).

Bu davranış türleri sözlü veya sembolik bir anlam taşımaktadır. Öldürmeye veya fiziki olarak zarar vermeye yönelik şiddet davranışları değil duygusal olarak karşı tarafı yıpratmaya yönelik davranışlardır.

Başlıca türleri şunlardır:

- 1) Gözlerini dikerek bakmak,
- 2) Birinin fikirlerini küçümsemek,
- 3) Konuşmaya karşılık vermemek,
- 4) Uygunsuz el kol hareketleri yapmak,
- 5) Birinin arkasından konuşmak, dedikodu yapmak, söylenti çıkarmak,
- 6) Birey üzerinde baskı kurmak,
- 7) Birinin konuşmasını çirkin bir üslupla kesmek,
- 8) Bir kişiyle veya işiyle alay etmek,
- 9) Başkalarını küçümseyerek kendini ön plana çıkarmak,
- 10) Üst düzey yöneticilerine yanlış bilgiler vermek,
- 11) Biri geldiği zaman odayı terk etmek,
- 12) Biri ya da birileri hakkında adaletsiz ve olumsuz performans raporu bildirmek,
- 13) Sözlü cinsel tacizde bulunmak, küfür etmek,
- 14) Birini suçlamak, itham altında bırakmak (73).

2.4.2.5. Atılganlık

Atılganlık, saldırgan olma anlamına gelmez. İnsanın kendini kolayca ifade edebiliyor olması da bir tür atılganlık olabilir. Atılganlık, başkalarının haklarını ihlal etmeden, kişinin kendi haklarını kabul edilebilir biçimde savunmasıdır. Atılganlık, dolaysız yollardan faydalanılarak kurulan dürüstçe, etkileyici ve açık bir iletişim çeşididir. Ancak çeşitli gereksinimlerinizi ve haklarınızı bu yolla savunurken, bu hakların sizin hakkınız olduğuna inanmanız gerekmektedir. Atılgan davranışlar, insanın kendine güven duygusunu artıracığından, insanlarla dürüst ilişkiler kurulabilmesini sağlar ve bu dürüst ilişkiler sayesinde insanların kazanılmasına yardımcı olur (78).

Bu davranış şekli saldırganlıkla karıştırılmakta olan atılganlık, yani atılgan davranıştır. Atılganlık, çok yönlü bir kavram olması nedeniyle, bu konuda çeşitli tanımlar yapılmış ve bir kişilik özelliği olmaktan çok öğrenilmiş, duruma özel bir seri sözlü ve sözlü olmayan davranışlar bütünü olarak tanımlanmıştır (110).

Atılganlık, kişinin düşünce, inanç ve isteklerini, karşısındakilerin haklarını çiğnemeneden ifade edebilmesidir (31).

Kiper; bireyin kendi çıkarlarını koruması için kaygıya kapılmadan duygularını açıkça anlata bilmesi ve başkalarının haklarını kabul ederek, kendi hakkını kullanmasını sağlayan her davranışı atılganlık olarak tanımlamıştır (80).

Tiryaki; koçların, sporcularını daha saldırgan olmaları yönünde güdülemesinin aslında onların daha atılgan olmalarını istemesi anlamını taşıyacağını ve bu tür davranışlarda karşıdaki kişiye zarar verme niyeti olmadığını fakat kazara zarar verilirse bunun rastlantısal bir durum olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir (110).

2.4.3. Futbol Seyircisinde Saldırganlık

Futbolda şiddet söz konusu olduğunda, öncelikle seyirci saldırganlığı aklı gelmekte ve çeşitli psikolojik gerçeklere dayandırılmaya çalışılmaktadır (94).

Günümüzde çok büyük kitleleri etkisi altına alan futbol, çok ciddi sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle son yıllarda gerek ülkemizde gerekse dünyada ciddi seyirci olayları yaşanmaktadır (49).

Taraftar saldırganlığı ve sebepleri ile ilgili çeşitli araştırmalar yapıldığı bilinmektedir. Futbol müsabakaları, özellikle kalabalıkların içinde şahsiyetin kaybolması ve çeşitli dış uyarcıların etkisiyle çeşitli arzu edilen veya edilmeyen toplu olayların meydana geldiği bir ortam olmaktadır (74).

Taraftarların ne sebepten saldırgan davranışlarda buldukları konusunda bir görüş, saldırgan davranışların kalabalığın bütünlüğüne bağlı yaratılan avantajın kullanımıyla suçluluk ve sapkınlık duygularının, içte gizlenen mizacın dışa vurulmasıyla kendini gösterdiğini söyler. Bu tür davranışların elimine edilip karşılanması ve yıpratıcı davranışlarla ortaya çıkması için maçlar bir tür fırsat olmaktadır (94).

Taraftarların her geçen gün takımlarına karşı biraz daha tutumlu, gerçekleri görmeye karşı isteksiz, arkadaşlarına karşı saldırgan, diğer izleyicilere karşı saygısız, hakem ve sporculara karşı saldırgan hale geldikleri kanısı, gerek sporcu, gerek seyirci ve gerekse spor kamuoyu tarafından açıkça gözlenmektedir (11).

Futbol seyircisinde gözlemlenen saldırganlık türlerini şöyle sınırlayıp sınıflandırabiliriz;

Ödünleyici Saldırganlık; İnsan bazı nedenlerden dolayı istediği şeyleri gerçekleştiremiyorsa kendini güçsüz hisseder, acı çeker; güçsüzlüğün yarattığı bu acı insanca dengenin bozulmasından, insanın eyleme geçme yetisini onarmaya çalışmasından, kendini tamamen güçsüz hissetmek istememesinden doğar. Bundan dolayı güçlü gördüğü bir kişi veya toplulukla özdeşleşir. Özdeşleştiği grubun başarısını kendi başarısı gibi kabul eder ve onlar gibi davranır (48).

Öç Alıcı Saldırganlık; Öç alıcı saldırganlık, daha önce bir kişinin veya kişilerin bize yapmış olduğu davranış şekline incinmemiz ya da öyle algılamamızdan dolayı, bu durumu kabullenemeyip, bu kişi veya kişilere kin besleyerek daha önce onların yapmış olduğu davranış şekline benzer davranışlar göstererek yada onları incitebilecek davranışlarda bulunarak içimizde biriken öç alma duygularının boşalmasıdır (48).

Tepkisel Saldırganlık; Tepkisel saldırganlık başka bir şekilde de engellemelerden ortaya çıkar, İnsanlar isteklerini yada gereksinimlerini karşılayamadıkları zaman kendilerini engellenmiş hissederler. Engellendiğini hissettikleri zaman amaçlarına ulaşmak içinde saldırgan davranışlar gösterirler (48).

2.4.4. Şiddet

Şiddet Latince Violentia'dan gelmektedir. Violentia, şiddet, sert ya da acımasız kişilik, güç demektir. Violara fiili ise şiddet kullanarak davranmak, değer bilmemek, (kurallara) karşı gelmek anlamını taşır. Bu sözcükler vis ile bağlantılıdır. Vis ise, güç, erk, yetke, şiddet, bedensel güç kullanımı demek olduğu gibi, nitelik, bolluk, öz ya da asıl yapısı anlamına da gelir. Daha derine incek olursak, vis sözcüğünün, etken güç, bir cismin gücünü kullanma olanağı yani etkinlik, değer, yaşam gücün anlamlarını da kapsadığını görürüz. Latince 'den Yunanca'ya geçerse, yukarıda verdiğimiz anlam kökenlerini güçlendirebiliriz. Latince'deki vise karşılık Homeros 'un dilinde "is" kullanılır ki o da kas veya bedensel güç kullanımı, şiddet kullanımı, yaptırım uygulayan, şiddet kullanan anlamlarına gelir. Uzmanlar bu terimleri Sanskritçe 'de üstünlük, güç, üstün egemenlik anlamlarına gelen j(i) ya ile özdeşleştiriliyorlar (88).

Bir başka deyişle göre ise; Şiddet, kelime anlamı olarak, insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik her türlü maddi ve manevi olumsuzluğu dile getirmektedir. Bu olumsuzluğun temelinde ise dikkatimizi çeken iki kavramdan biri güç, diğeri ise saldırganlıktır. O halde güç ve saldırganlık kavramları da ele alınırsa, şiddet kavramı daha iyi anlaşılacaktır.

Güç: Bir olaya yol açan her türlü devinim (115).

Yukarıda detaylı şekilde değindiğimiz Saldırganlık; “Hâkim olmak, yenmek, yönetmek amacıyla güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem: bir işi bozma engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranış” olarak tanımlanır.

“Güç” ve “Saldırganlık” kavramlarının şiddetle ilişkisi doğrudandır. Gücün birey, gruplar ya da daha genel anlamda toplumsal bazda zarar verici nitelikte saldırgan bir eğilim içinde kullanılmasına genel olarak şiddet diyebiliriz. Kavramların birbirini besler nitelikte ve zincirleme bir süreçte hareket ederek şiddeti oluşturduğu gözlenir. Bu noktada şiddeti tanımlamada yaşanan güçlükler, saldırgan eğilimlerin boyutu ve niteliğinden kaynaklanmakta, böylece saldırganlık kimi zaman bireysel düzeyde içgüdüsel bir eylem olarak tanımlanırken, kimi zamanda toplumsal düzeyde kolektif bir etkileşimin ürünü olarak algılanmaktadır (14).

Şiddetin tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. Bu görüşü destekleyen tarihi Çatalhöyük buluntularında, en eski şehir yaşamı yaşayanlarının sanat yapıtları üzerine yapılan son çalışma, onların da bizim gibi aynı stresleri yaşamış olabileceği fikrini veriyor. İngiliz ve Kaliforniyalı Arkeologlar, 9000 yıl önce Çatalhöyük'te yaşamış olan Neolitik insanların şimdiye kadar rastlanılan en rahatsız edici ve şiddet unsuru içeren sanat yaptıklarını bulguladı. Bilinen en eski şehirlerden biri olan Çatalhöyük'te gün ışığına çıkarılan freskler ve heykellerin, şehir yaşamının yol açtığı gerilimi atmalarına yarayan bir güvenlik sübabı olduğu düşünülüyor. Çalışmalarını 3 yıldır sürdüren ekip, burada ortaya çıkan fresk ve heykellerin yansıttığı şiddeti gördüklerinde şaşırmış. Bulunan heykellerden yüzde 90'ı başı kesilmiş insanları simgelerken, 1960'lı yıllardaki kazılarda ortaya çıkarılan bir freskte ise, başsız insan bedenlerini gagalayan bir akbaba görülüyor (79).

Tarihsel ve sosyolojik kısa bir araştırma, şiddetin dizginlenmesi konusundaki belirsizlikler hakkında fikir vermeye yeterlidir. Böyle bir araştırma bir yandan karşılaştırmalar yapmaya olanak sağlarken, bir yandan da bir sonraki bölümün de savını önerecektir: Günümüzde toplumsal yaşamın bütün yönlerinin idaresi, teknoloji ve kitle iletişim araçları (basın) değiştiği için, şiddetin görüntüsü ve ölçüsü de değişmektedir.

Şiddet hareketleri, yalnızca bedensel davranışları değil, sözlü ifadeleri içermektedir. Ancak bu ifadelerin nitelik olarak şiddete yönelik olması gibi, şiddete itecek nitelikte olması da olarak dahilindedir. Bununla beraber şiddete yönelik olması bile kullanılan sözlerin toplum düzenini bozacak nitelikte ve sportif olgu ile bağdaşmayacak nitelikte olması da bu kapsam içinde kabul edilmektedir. Spor faaliyetlerinde şiddet gösterenlerin önemli bir kısmının, normal yaşamlarında bu tür eylemlerde uzak olduklarında kuşku yoktur. Ancak sporda özellikle rekabet duygusunun aşırıya kaçması nedeni ile bireyler bir nevi kişilik değiştirmekte ve bu tür hareketleri yapabilmektedir. Elbette yapıları ve psikolojik bozukları nedeni ile sporu bir şiddet aracı olarak kullananlar da vardır. Bunlar için holiganizm adeta yaşamlarının bir parçasıdır ve bu şiddet spor müsabakaları gibi büyük kitlelerin bir arada bulunduğu yerlerde göstermek yolunu tutarlar. Bu açıdan şiddet olayından söz ederken bireysel şiddeti değil, toplumsal tehlike gösterecek nitelikteki şiddeti anlamamız gerekir. Elbette bireysel şiddette bir spor müsabakasında yapılmış ve toplum düzenini bozacak nitelikte arz etmişse bunları da şiddet kapsamına almak olanağı vardır (35).

2.4.4.1. Sporda Şiddet

Sporda şiddet, karşıt görüşlü olanları diyalog yoluyla inandırma veya uzlaştırma yerine, kaba kuvvet kullanarak sonucun değiştirilmesi eylemidir.

Her insan muhtemel bir sapkın davranış gösterebildiği gibi insanın dünyada olduğu her yer de muhtemel bir çatışma alanı olabilmektedir; Tek insan ruhiyatından sosyolojik birimlerin maneviyatlarına kadar taşınabilen sapmış davranışlar ferdi suçlar, örgütlü suçlar ve kitle hareketleri, taşkın kalabalıklar şeklinde tezahür edebilmektedir. Sapmış davranış öncelikle bireyin ahlâk, terbiye ve yasa normlarını zorlayan davranışı olarak su yüzüne çıkmaktadır. Bu davranışların bazıları fertler

veya toplum tarafından hoş görülürken bazıları kınanırken bazıları da doğrudan suç olarak yasal yaptırımlar ile cezalandırılmaktadır. Kitleleri ilgilendiren durumlarda her zaman ceza vermek mümkün olmamaktadır. Kaldı ki önceden kasıt olmamakla beraber maç sırasında kendini gösteren kendiliğinden oluşumlar da önemli can kayıplarına neden olabilmektedir. Ayrıca tribün çökmesi gibi olaylar da can kaybına neden olabilirken bunların sapma ve suç boyutlarını düşünmek ve taammüt aramak gerekmemektedir. Belki aşırı sayıda insanın stada girişine izin vermek, inşaat statüğünden kaynaklanan zayıflıklar da suç olarak dikkate alınabilir. Spor mekanının dışında kutlamalardaki taşkınlıkları da düşünmek gerekir (14).

Özellikle küfür, doping, holiganlık, kazaya veya izdihama neden olmak, şuurlu çatışmalar arenası olarak spor ortamlarını seçenler geniş bir yelpazede spor olgusunda sapma olarak inceleme konusu oluşturabilmektedir. Spor olgusundan kaynaklanan olaylar genellikle bunlardır (43).

Sporu, toplumsal hayat içerisinde yerine getirdiği işlevler açısından ele alan klasik kuramcılara göre, spor hem pasif hem de aktif anlamda incelenmektedir. Buna göre spor bir araç niteliğinde olup, saldırganlık dürtüsü ve etkinliklerini açığa çıkartmakta ya da insanı dengelemektedir (107).

Dünya genelinde en çok izlenen ve taraftarı olan spor dalı “futbol” dur. Bir spor dalı olarak futbol, aynı zamanda şiddet unsurlarının da sahnelendiği bir olgu olarak karsımıza çıkmaktadır. Şiddetin boyutu ülkelerin birbiri ile savaşmasına neden olacak seviyeye ulaşmış, binlerce insanın futbol maçları nedeniyle meydana gelen olaylarda hayatını kaybetmesine veya zarar görmesine neden olmuştur. Türkiye’de holiganizm, genelde işsiz ve erkeklerden oluşan, eğitim seviyeleri düşük aktörlerin yer aldığı fanatizm olaylarına dayalı saldırganlık şeklinde ortaya çıkmaktadır. Birçok araştırma, sahalarda çıkan olayları sadece bir faktöre değil içinde medya, hakem, kulüp yöneticileri, amigolar, sorumsuz seyirciler, antrenörler, futbolcular gibi farklı değişkenlerin de olduğu nedenlere bağlamaktadır. Şu var ki, doğruluğundan şüphe edilmeyen yegâne unsur eğitimsizliktir. Maalesef söylemek gerekirse, ülkemizde sporda şiddet ve holiganizm konusu, şike, yasadışı bahis, havuz sistemi gibi konuların gerisinde kalmıştır (30).

Dünya futbol tarihi incelendiğinde şiddet ve holiganizm eğilimleri sonucunda birçok üzücü olayların yaşandığı görülmektedir. Bunların çoğunda insanlar, hem maddi hem de manevi zararlar görmüşlerdir.

Futbol karşılaşmalarında ırkçı semboller ve sloganlar günümüzde hala sürmektedir. Futbol ve şiddet stadyumlarda iç içe yaşanmaktadır.

Aşağıda çeşitli ülkelerde yaşanmış olan, yaralanmalar, ölümler, yangınlar, yıkımlar, ırkçı saldırılar ve benzeri gibi olaylarla sonuçlanan bazı futbol müsabakalarından kısa örnekler verilmektedir:

1. 1964 Lima (Peru)'da 24 Mayıs günü Tokyo Olimpiyatları eleme grup karşılaşması olan Peru-Arjantin maçı sırasında hakem, ev sahibi takımın golünü iptal edince tribünde olaylar çıkmış, 320 kişi ölmüştür(81).

2. 1984 Cali (Kolombiya)'da Pascal Guerrero Stadında 17 Kasım günü Cali-Amerika maçı sonunda çıkan olaylarda 24 kişi ölmüştür.

3. 1985 yılında Belçika'nın Heysel stadında oynanan Liverpool- Juventus maçı esnasında çıkan olaylarda 39 kişi hayatını kaybetmiştir (81).

4. Avusturya'da 1996/97 ve 1997/98 yıllarında Rapid Wien futbol takımında oynayan yabancı oyuncu Samuel Ipoua'ya pek çok kez sözlü ırkçı saldırılarda bulunulmuştur.

5. Kasım 2004 yılında, İspanya'da Madrid'de, Kasım 2006'da Fransa'da Paris'te, Kasım 2006'da Almanya'da Leipzig'de ve yine Şubat 2007'de Leipzig'de ve İtalya'da Sicilya'da gerçekleştirilen futbol karşılaşmalarında yabancı futbolculara yönelik ırkçı saldırılar yapılmıştır (7).

Dünya üzerinde birçok ülkede bu tarz olayların yaşanması FİFA, UEFA ve ülkelerin kendi federasyonlarının almış olduğu önlemler ve ülkelerin anayasalarında yer alan kanunlara rağmen günümüzde hala engellenememektedir. Ülkemizde de bu şiddet ve saldırganlık olaylarını engellemek için yapılan yasal düzenlemelere ve TFF'nin aldığı önlemlere rağmen yaralanma, ölüm vb. durumlara yol açan bu eylemlere bir türlü mani olunamamaktadır.

Ülkemizde yaşanmış bazı şiddet olaylarını şu şekilde sıralayabiliriz (1, 65):

1. Türk futbol tarihi incelendiğinde, 17 Eylül 1967 yılında 43 kişinin ölümü, yüzlerce kişinin yaralanmasıyla sonuçlanan Kayserispor-Sivasspor maçının, şiddet ve holiganizm davranışları açısından örnek nitelikte olduğu görülmektedir (1).

2. 1993 Ekim (Türkiye)'de Kocaelispor'un Ankaragücü ile yapacağı maçı izlemek için giden taraftarlar arasında çıkan yer kavgası sonucu Selçuk Soner Silahla öldürüldü. Soner'i tek kurşunla öldüren Yaşar Alp, olay sonrası 18 fanatik Kocaeli'li taraftarla birlikte kayıplara karışmıştır.

3. 25 Haziran 1969: Kırıkkale-Tarsus İdman Yurdu maçında taraftarların birbirlerine girmeleri sonucunda 10 kişi öldü, 102 kişi yaralandı. 13 Aralık 1991: Beşiktaş taraftarı mühendis Oktay Akdemir, Galatasaray taraftarlarınca dövülerek öldürüldü.

4. 13 Aralık 1993: Alibeyköy'deki bir kahvehanede Fenerbahçe-Beşiktaş maçını izlerken Fenerbahçe'nin galibiyetine sevinen Şenel Yeter, dövülerek öldürüldü.

5. 1996 5 Mayıs (Türkiye) Trabzon'da oynanan Trabzon-Fenerbahçe müsabakasında, Trabzonspor'un yenilmesi sonucu Mehmet Dalaman, Hüsnü Civelek intihar ederek, hayatlarına son vermişlerdir (1).

6. 14 Aralık 1999: Fenerbahçe'nin kupada Pendikspor'a 2-1 yenilerek elenmesinin ardından tesisleri basan ve amigoların başını çektiği bir grup taraftar, futbolcuların çıkmasına izin vermezken kaleci Rüştü Reçber'e saldırdı (65).

7. 5 Nisan 2000: Galatasaray-Leeds United maçı için İstanbul'a gelen iki İngiliz taraftarı, Taksim'de taşkınlık yapınca bıçaklanarak öldürüldü.

8. 13 Mayıs 2001: Diyarbakırspor-Altay maçı öncesinde iki gazeteci dövüldü, İstanbul ve İzmir'den gazeteciler makineleriyle bir odaya kilitlendi, rakip takımın soyunma odasına zehirli gaz sıkıldı, sahaya patlayıcı maddeler yağdı, görüntü almaya çalışan TRT kamerasının görüntü alması engellendi.

9. 5 Nisan 2003: Kayserispor-Ç. Rizespor maçının bitiminde çıkan arbedede, fanatiklerin saldırısına uğrayan AK Parti Rize Milletvekilleri Abdülkadir Kart, İmdat Sütüoğlu ve İlyas Çakır yaralandı.

10.5 Ağustos 2003: İzmir'de Karşıyaka taraftarları arasında tribünlerde çıkan kavgada Murat Kongu altı yerinden bıçaklandı ve öldü.

11.21 Kasım 2004: Beşiktaş-Ç. Rizespor maçı sırasında kapalı tribünde çıkan kavga sonrasında Cihat Aktaş bıçaklanarak hayatını kaybetti.

12. 3 Aralık 2006: Fenerbahçe-Galatasaray maçının öncesinde Mecidiyeköy'den maça gitmeye hazırlanan bir polis memuru bıçaklanırken, karşılaşma boyunca da statta yabancı madde yağmuru hiç dinmedi. Mondragon, mücadele öncesinde bir pet şişenin hedefi olurken, Galatasaray Teknik Direktörü Erik Gerets'in de alını, kendisine isabet eden bir cisim nedeniyle yarıldı.

13. 19 Mayıs 2007: Futbol tarihimize 'Su derbisi' olarak geçen Ali Sami Yen'deki Galatasaray-Fenerbahçe maçında konuk oyuncular taç çizgisine ne zaman gelse, tribünlerden pet şişeler yağdı. Maçta yabancı madde yağmuru dinmeyince hakem Bülent Demirlek maçı 15 dakika daha durdurdu, ancak sonrasında mücadele devam etti.

14. 26 Eylül 2009: Bursa Atatürk Stadı'nda oynanan Bursaspor-Diyarbakırspor maçında, Yeşil-Beyazlı taraftarların 90 dakika boyunca ' PKK dışarı' sloganı atmasıyla gerilen ortam sonrasında, taş ve koltuk yağmuru yaşandı. Arbedede 10 kişi yaralanırken, beş kişi gözaltına alındı.

15. 6 Mart 2009: Ligin 7. haftasında oynanan Bursaspor-Diyarbakırspor maçının rövanşında mücadele sadece 17 dakika oynandı. İlk düdükle sahaya atılanlardan dolayı karşılaşma 5 dakika geç başladı. Bu sırada bir muhabir yaralanırken, 17. dakikada sahaya atılan bir madde yardımcı hakem Kemal Yılmaz'ın sakatlanmasına neden oldu, hakem Mustafa Kamil Abitoğlu, maçı tatil etti.

16. 26 Ekim 2009: Fenerbahçe-Galatasaray derbisinde ısınma sırasında Arda'yla Baroni arasında itişmeler yaşanırken, bu sırada tribünlerden atılan bir cisim yardımcı hakem Tarık Ongun'un kafasına geldi. Ongun'a dikiş atılırken, maç 12 dakika geç başladı.

17. 13 Eylül 2010: Bank Asya 1. Lig'de oynanan Samsunspor-Mersin İdman Yurdu maçının 42. dakikasında konuk ekip teknik direktörü Yüksel Yeşilova, ağabeyi tarafından bıçaklandı (65).

Şiddet olayları haricinde dünya da olduğu gibi ülkemizde de ırkçı saldırılar yaşanmaktadır. Örneğin (65):

1. İsrail-Filistin sorununun gündemde büyük yer kapladığı 2002 yılında İstanbul'da ve Konya'da düzenlenen gösterilerde, Fenerbahçe'nin İsrailli futbolcusu Haim Revivo'ya yönelik "Hitler şimdi seni daha iyi anlıyorum" sloganları atılmıştı.

2. Vefat eden gazeteci Kazım Kanat, 2006'da "Aurelio milli formayı giyerse, ben de İstiklal Marşı'nda ayağa kalkmam" demişti.

3. Ağustos 2007'de Trabzonsporlu Ayman ve Sivassporlu Balili arasındaki kavga ırkçılık tartışmasında yerini almıştı. Sivasspor'un İsrailli oyuncusu Pini Felix Balili ise zaman zaman saha içerisinde futbolculardan ve tribünlerde taraftarların sözlü saldırısına maruz kaldığını dile getirmişti.

4. Yine 17 Aralık 2008'de Trabzonsporlu taraftarlar dönemin Merkez Hakem Komitesi Başkanı Oğuz Sarvan'ı protesto ederken "Ermeni Oğuz'a Trabzon'da soykırım" sloganı atıldı.

5. İrkçilik Eylül 2009'da Bursaspor-Diyarbakırspor maçında tavan yapmıştı. Tribünler, "Ne Mutlu Türküm Diyene" ve "Mehmetçiğiz, Türküz" pankartlarını, "PKK dışarı!" diye inlemişti. Diyarbakırlı yöneticiler ve futbolcular duruma isyan etmişti.

6. Emre Belözoğlu'nu ırkçılıkla suçlayan Trabzonspor'un tribünlerinde çok değil üç hafta önce "Papazın Çayırından Kanuni'nin Memleketine Hangi Yüzle Geldiniz" pankartı asıldı (65).

Ülkemizde yaşanmış olan şiddet ve saldırganlık olaylarıyla alakalı emniyet teşkilatımızın yapmış olduğu çalışmalardan biri de şu şekildedir (126):

1. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün hazırladığı şiddet raporuna göre spor müsabakalarında en çok suç işleyen grubun öğrenciler olduğu belirlendi.

2. Rapora göre, 2011-2012 sezonunda futbol, basketbol ve voleybol müsabakalarında 2 bin 177 işlem yapıldı.

3. İşlem yapılan şahısların meslek grubuna göre dağılımında yüzde 32'lik oranla (463 işlem) öğrenciler ilk sırada geliyor.

4. İşçiler yüzde 7 (106 işlem), işsizler yüzde 4 (58), memur yüzde 1 (9 işlem) ve diğer (şoför, turizmci, çiftçi vb.) ise yüzde 56 (821) olarak gerçekleşti.

5. Emniyet Genel Müdürlüğü, 'Sporda Şiddete Etki Eden Faktörler, İstatistikler ve Çözüm Önerileri' başlıklı bir rapor hazırladı. Rapor, spor müsabakalarında yaşanan sorunları rakamlarla gözler önüne serdi.

6. Şiddete etki eden olayların başında, yüzde 25,93'lük oranla taraftarların tutum ve davranışları geldi. Bunu, yüzde 16 ile kulüp yöneticileri, sporcu ve teknik heyetin tutum ve davranışları takip etti. Medyanın oranı ise yüzde 12 olarak gerçekleşti.

7. Rapora göre futbol müsabakalarında 2010-2011 sezonunda 427 bin 313 polis ve 151 bin 78 özel güvenlik görev yaptı. 2011-2012 yılında polis sayısı 96 bin 785 artışla 504 bin 98'e yükseldi, özel güvenlikçi sayısı 47 bin 813 artışla 198 bin 891'e çıktı. Raporda, daha fazla maç oynanması, derbi maçların artışı ve play off kapsamında Avrupa ligi katılım ve spor toto kupası müsabakaları neticesinde seyirci sayısını 1,5 milyon arttığı kaydedildi. Geçtiğimiz sezon bin 457 kişinin spor müsabakalarından men edildiği kaydedildi (126).

2.4.4.2. Kitle İletişim Araçları ve Şiddet

Radyo, Televizyon, Sinema, Gazete ve Sosyal medya gibi kitle iletişim araçları günümüz gelişmiş toplumlarının öz nitelikleri arasındadır.

Şiddet, olağan duruma kıyasla bir bunalım olduğu için doğal olarak iletişim araçlarının ilgisini uyandırmıştır. Kolayca anlaşılabilceği gibi, sakin bir günün sonunda bir gazeteyi veya bir televizyon haber bültenini hazırlamak kolay değildir. “Bu gün hiç bir şey olmadı mı” denecektir? İletişim araçları yaşamlarını sürdürebilmek için heyecan verici çeşitli olaylara gereksinim duyarlar. Bu bağlamdan şiddet onların yaşamsal gıdaları gibidir ve olağan, kanıksanmış gündelik şiddet yerine olağanüstü, kanlı ve iğrenç olanlar her zaman yeğlenirler. Zaten teröristler de en çok bu zaaftan yararlanırlar. Örneğin 1983 yılında İranlı Şii teröristlerin Lübnan'daki Fransız ve Amerikan elçiliklerine karşı giriştikleri saldırılardan, 1980'den beri süren ve yüzbinlerce cana mal olan İran- Irak savaşından daha çok söz edilmişti (88).

Günümüzde dergi, gazete, kitap gibi basılı yayın, radyo, TV., video gibi görüntülü ve sesli kitle iletişim araçları insanlara bilgi aktarırken, bir yandan da kişiler üzerinde davranış değişikliği yapacak güce sahiptir. Kitle iletişim araçlarının

öncelikle çocukları ve gençleri etkilediği belirlenmiştir. Saldırgan davranışların, şiddet eylemlerinin, pornografik görüntülerin çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olduğu araştırmalarla belirlenmiştir. Uzun süre TV. İzleyenlerin izlemeyenlere oranla daha güvensiz, kızgın, öfkeli, saldırgan olduğu gözlenmiştir (107).

Türkiye’de basın ve Medya’nın genel özellikleri;

1. Özel hayata saygısı yok, spor dışı olaylara neden oluyor.
2. Teknik açıdan yetersiz, taraftarları yanlış yönlendiriyor.
3. Futbol kurallarını öğrenilmesinde, büyük katkısı var.
4. Futbolculara / teknik adamlara “Star” muamelesi yapıyor.
5. Haberleri abartıyor (iyiyi çok iyi kötüyü batırma), olay çıkarması için tahrik ediyor.
6. Hakemlerin federasyonun ve kulüp yönetimlerinin kararlarını çok etkiliyor.
7. Takım tutuyor ve rakipleri yıkmak veya kamçulamak için kasıtlı ve düzmece haber yaratıyor (37).

Gazete ve televizyonlar kısaca medya, sporun kalkınması bakımından çok olumlu etkisi olan kitle iletişim araçlarıdır. Medya haber yönü ile toplumu bilgilendiren ve ilgisini spor üzerine çeken çok yönlü araçtır.

Medya, sporcuların ve kulüplerin tanıtımını; haber, kritik, görüntü, canlı yayın vs. programlar ile yapmaktadır. İzleyicilere, oyuncuların ve takımların durumu hakkında bilgi vermektedir. Ve böylece takımlar arasında rekabeti arttırıcı çalışma yapmış olmaktadır. Medyanın kitleler üzerindeki etkisini iyi bilen sporcu ve yöneticiler, medya gündeminde yer almak için özel çalışma yapmaktadırlar. Medya ayrıca, maç yayınları kanalıyla kulüp gelirlerine büyük katkı sağlamaktadır (107).

Ülkemizde, 1990 yılından sonra, televizyon yayınları bakımından tekelcilik anlayışının sona ermesi ve serbest piyasa anlayışının bir sonucu olarak, özel teşebbüsün televizyon ve kulüp kurlmalarına imkan sağlanması, televizyon yayıncılığı ve spor karşılaşmalarında rekabeti ve çeşitliliği beraberinde getirmiştir.

Bu rekabet televizyon ve radyo haber anlayışında değişimi sağlamış ve bazı problemlerin yaşanması sonucunu da doğurmuştur. Eskiden kişiler ve kurumlar hakkında yorum yaparken çok hassas davranan medya, bugün kimsenin gözünün

yaşına bakmadan, insanlar mağdur oluyorlar mı diye düşünmeden, sorumsuz spor ve magazin programları yapmaktadır, hatta medya organları arasında yaşanan savaşta kendi medya organlarıyla anlaşmayan kulüplerin oyuncularına yönelik yanıltıcı bilgiler vermek suretiyle kamuoyu baskısı kurmaktadır (7).

Radyo ve televizyonlar program yaparken çok dikkatli davranması gerekir. Sporcuların en temel hak ve hürriyetlerine, kişilik haklarına karşı saygınlık duymaları, onları incitmemeleri, onlara karşı saldırı niteliğine bürünecek haber, yorum veya görüntü yayınlamalarından kaçınmalıdırlar. Zira bu tür yapılan haber, medya etiği ve izlenme oranı bakımından değerlendirilmesi yeterli değildir. Yapılan yayın sporcuların, toplum, aile, çevre veya kendi kişiliği (yani moral dünyası) bakımından etkilediği ve zarar verdiği ortadadır.

Hiç kuşkusuz medya haberleri çoğu kere gazetecilik ahlakı ile bağdaşmayan niteliktedir. Yapılan haberler ya gerçeği yansıtmamakta ya da aşırı abartma sonucu haberin sağlayacağı faydanın dışına çıkılmaktadır. Bazen sporcular hakkında ölçsüz haber yapılarak toplumda mağdur edilmektedir. Bu yanlışın düzeltilmesi bile ihmal edilmektedir. Bu durum özgürlükleri elinden alınmış, soyut kişiliği olan (filan takımın oyuncusu) ama aslında o kişinin bir de gerçek insan olduğu Ve toplum içerisinde yaşadığı unutulmamalıdır, bir insan şekline sokmaktadır (50).

2.4.5. Saldırganlık, Öfke, Şiddet ve Spor İlişkisi

Son yıllarda ise ülkemizde stada gelen seyircilerin üzerinde yakalanan kama, bıçak, döner bıçağı, demir sopa vb. kesici ve yaralayıcı aletlerin sayısında büyük bir artış gözlenmektedir. TV’de sporla ilgili gösterilen pek çok film şiddet sahneleri içermektedir. Sportif ortamda görülen bu tür saldırgan davranışların veya şiddet olaylarının nedeni nedir? Sporda saldırgan davranışlar nasıl açıklanabilir? Gibi sorulara yanıt aramak gerekir.

Bazı sporcuların, antrenmanlardaki yüklenmenin fazla olması nedeniyle çektikleri acı yüzlerinden okunmaktadır. Hatta bazı sporcular bu nedenle ağlamaktadır. Sporcusuna karşı böyle bir davranışta bulunan koç, saldırgan mıdır? Eskimo ve koç örneklerinde "niyetten" söz edilebilir. Yani koçun niyeti sporcusunun yarışmalarda daha iyi performans göstermesi ise burada saldırganlıktan söz edilemez. Bu, tıpkı bir cerrahın, iyileşmesi için bir hastasını ameliyat etmesine benzetilebilir.

Hasta da ameliyat sırası veya sonrasında acı duyabilir. Ama eğer koç, yarışmada iyi performans göstermediği için bu yüklenmeyi bir "ceza" olarak uyguluyorsa burada saldırganlıktan söz edilebilir (111).

Diğer taraftan son zamanlarda futbol koçlarının, onlardan daha önceleri de basketbol ve hentbol koçlarımızın sıklıkla kullandığı ifadeler bulunmaktadır. "Agresif hücum", "agresif savunma", "ribauntlarda agresif" olmak vb.; acaba bu ifadeler neyi anlatmaktadır? Koçlar, sporcularına "savunma veya hücumda daha saldırgan mı olun" demektedirler. Biliyoruz ki sporda kuralların ötesine geçen saldırgan davranışlar cezalandırılmaktadır. Aslında burada koçların dile getirmeye çalıştığı, sporcularının, kuralların izin verdiği ölçüde ama sınırına kadar fiziksel güçlerini kullanmalarındır. Eğer kurallar fiziksel gücün kullanılmasına bazı sınırlamalar getiriyor ve sporcu da bu sınırlar içerisinde fiziksel gücünü kullanıyorsa burada saldırganlıktan söz edilemez. Buna psikolojide atılganlık (assei tivess) adı verilmektedir, örneğin boksta sporcu rakibini bir yumrukta yere indirebilir (nakavt edebilir), eğer bu yumruk legal olarak atılmış bir yumruksa. Ancak sporda atılganlıkla, saldırganlık arasında çok ince bir çizginin olduğu unutulmamalıdır. Sporcu, kuralların kendisine olanak tanıdığı legal gücünü kullanırken, istemeden rakibini incitebilir, ona zarar verebilir. Bu durumda saldırganlıktan söz edilemez. Futbol sahalarında sıklıkla karşılaştığımız kırılan bacaklar buna iyi bir örnektir. Eğer futbolcunun amacı rakibindeki topu almak ise ve bunu yaparken ona zarar vermemeyi düşünüyorsa, ama bu eylemi gerçekleştirirken rakibin bacağına kırılmasına neden olmuşsa, burada saldırgan bir davranış yoktur. Ama amaç topu almak yerine rakibini durdurmak için onun ayaklarına doğru bilerek bir müdahaleyse bu doğrudan saldırgan bir davranıştır (111).

Özetleyecek olursak, saldırganlıktan söz edebilmek için öncelikle bir davranışın ortaya çıkması, davranışın zarar ve incitme niyeti taşıması, zarar verme veya incitmenin gerçekleşmesi gerekir. Bu, daha önce de belirtildiği gibi fiziksel ya da psikolojik olabilir. Vurmak veya tekmelemek kadar birisine küfür etmek ve kötü söz söylemekte saldırganlıktır.

Sporda Saldırgan Davranışlar Ne Zaman Ortaya Çıkmaktadır?

Spor ortamında sporcuların sergilediği saldırgan davranışların nedenleri çeşitli olmakla birlikte bunlar 5 temel başlık altında toplanabilir (22, 111):

1. Sporcu veya takımı kaybediyorsa.
2. Hakem veya hakemlerin kötü bir müsabaka yönettikleriyle ilgili bir algıları varsa.
3. Şaşırılmışlarsa.
4. Herhangi bir fiziksel temas ya da sakatlanma sonucu fiziksel olarak acı çekiyorlarsa.
5. Sporcu kapasitesinin altında oynuyorsa daha saldırgan olmaktadır (120).

Bunun dışında yarışmaya ilişkin çeşitli koşullar saldırganlığın az veya çok olmasına neden olabilmektedir. Bunlar:

1. Isı: Isının daha fazla olduğu saatlerde yapılan karşılaşmalarda saldırgan davranışlar artmaktadır.
2. Oyundaki skor: İki takım arasındaki skor farkı fazla olduğunda saldırganlık ta en üst noktada olmaktadır. Skor, birbirine yakın olduğunda saldırganlık ta en alt düzeyde kalmaktadır.
3. Kendi sahasında veya rakip sahada oynama: Rakip sahada oynayan takımlar, ev sahibi takımlara göre daha saldırgan oyun sergilemektedirler.
4. Karşılaşmanın sonucu: Karşılaşma sonunda, kaybeden takımlar kazanan takımlara göre daha fazla saldırgan davranışlar sergilemektedirler.
5. Ligdeki puan durumu: Ligde, puan açısından daha alt sırada yer alan takımlar, daha üst sıradaki takımlarla oynarken saldırgan davranımlara daha eğilimli olmaktadır.
6. Karşılaşmanın evreleri: Karşılaşmanın ilk yarısında görülen saldırgan davranışlar daha az iken, karşılaşmanın ikinci yarısında saldırgan davranışlar artmaktadır. Kaybeden takım, oyunun ortalarında daha saldırgan iken, kazanan takım, oyunun sonlarında daha saldırgan davranışlar göstermektedir (22, 111).

Sporcuların gösterdiği saldırganlık durumlarıyla beraber seyircilerinde şiddet ve saldırganlık eğilimlerinden bahsetmemiz gerekmektedir.

Aşağıda taraftarların şiddet ve holiganca davranış eğilimi içinde bulunma nedenleri sıralanmıştır (21, 34, 93, 96, 125):

1. Gelir dağılımındaki adaletsizlikler, farklı kesimler arasında meydana gelen uçurumlar,
2. Yerleşmiş spor kültürü eksikliği (Sporu ölüm/kalım meselesi olarak görmek vb. gibi),
3. Kulüp yöneticileri, teknik direktörler, hakemler, futbolcular ve federasyon yetkilileri gibi futbol sektörü içinde çalışanların yanlış kararlar, maksadını aşan sözler ve benzeri gibi şiddet eğilimini artırıcı, özendirici açıklamaları,
4. Medyanın kulüpler arası mücadeleyi ve rekabeti körükleyerek, kulüp yöneticilerinin ve futbolcuların söz ve hareketlerini basit anlaşmazlıklardan kavga boyutuna taşıyarak, şiddeti ve saldırganlığı tahrik edici yayınlarda bulunmaları,
5. Rakip taraftarların olumsuz tezahüratları,
6. Alkol vb. maddelerin kullanımı,
7. Ekonomik çöküntüler,
8. Stadyumların giriş, çıkış koşullarının ve güvenliğinin yeterince düzenli olmaması,
9. Eğitim ve hoş görü eksikliği,
10. Arkadaş grubunun kişiyi şiddete yönlendirmesi,
11. Facebook ve twitter gibi sosyal medya ağlarında taraftarların kışkırtıcı, diğer takımlara hakaret edici açıklamalar yapması ya da şiddete zemin hazırlayan tartışmaların meydana gelmesi,
12. Doğal kişilik yapısının şiddete meyilli olması.

Şeklinde sıralayabiliriz ve Türkiye’de daha çok eğitimsizlik, hoş görü eksikliği ve medyanın tahrik edici yayınları ön plana çıkmaktadır yargısına varabiliriz (21, 34, 93, 96, 125).

2.4.6. Sporda Şiddet ve Saldırganlığın Önlenmesi

Sporun, genelde ülkeleri ve insanları yakınlaştıracı, barışa katkı sağlayan özelliğinde söz edilir. İstisnasız tüm spor tarihi kitaplar eski Yunanda, olimpiyatlar sırasında savaşların kesildiğinden bahseder (111).

Sporda saldırganlığı azaltmak için şunlar önerilmektedir (22):

1. Koçlar, genç sporcuları saldırgan olmayan modelleri göstererek eğitmelidirler.

2. Sporcularını saldırgan davranışlara yönelten veya onları bu davranışlarından dolayı ödüllendiren koçların lisansları iptal edilmelidir.

3. Kuralların dışına çıkarak saldırgan davranışta bulunan sporcular cezalandırılmalıdır. Mağdura, ceza yasalarının uygulanmasına olanak tanıyan haklar verilmelidir.

4. Basın veya TV'nin neden olduğu kopya saldırganlıkları azaltmak için, bu tür olaylar ekranlarda veya gazetelerde tekrar tekrar gündeme getirmemeli, şiddetin olumsuz yönü, eğitim amaçlı olarak kullanılmalıdır.

5. Kulüp yöneticileri ve koçlar, karşılaşma öncesi karşı tarafa olumsuz mesajlar gönderen davranışlardan kaçınmalı, ezeli rekabet içerisinde olduğu söylenen takımlar arasında ilişki artırılmalı ve desteklenmelidir.

6. Stat veya salonlar etrafında alkollü içeceklerin satışı sınırlandırılmalı, alkollü seyirciler stat veya salonlara alınmamalıdır.

7. Stat veya salonlarda saldırgan davranışlarda bulunanlar hemen ortamdan uzaklaşmamalıdır.

8. Takımların veya sporcuların haksız olduğuna inandıkları kararlara itiraz edebilecekleri özel kurallar getirilmelidir.

9. Stadyuma geliş ve gidişlerde trafiğin rahatlatılması, stada giriş ve yerini bulmada kolaylıklar, saldırgan davranışların azaltılmasında önemli olabilmektedir.

10. Sportif karşılaşmaların, ailece izlenebilmesine olanak tanıyacak kolaylıklar sağlanmalıdır

11. Fair-Play gibi normlar bir jenerasyondan diğerine sosyalizasyon yoluyla aktarılmalıdır (22).

Yukarıda dile getirilen önerilerden sonra, Uluslararası Spor Psikolojisi Birliği (ISSP), spor psikologlarının, spordaki şiddet ve saldırgan davranışlarla ilgili yaptıkları araştırmalardan sonra, aşağıdaki dokuz öneriyi sunmaktadır (111):

1. Yönetim, ceza ile ilgili yaptırımları yeniden düzenlemelidir. Böylece, kural ihlali sonucu verilecek cezalar, potansiyel pekiştirmeyi sağlamak yerine, daha büyük ceza yaptırımlarını sağlayacak değerde olacaktır.

2. Yönetim, takımlara uygun koçluk yapılmasını sağlamalıdır, özellikle de gençler düzeyinde. Gençlerin sportif eğitimi sırasında Fair-Play üzerinde önemle durulmalıdır.

3. Yönetim, sportif karşılaşmalar sırasında alkollü içeceklerin kullanımını yasaklamalıdır.

4. Yönetim, spor tesislerinin, izleyicilerin yeme ve rahatça girip çıkabilme gereksinmelerini karşıladığından emin olmalıdır.

5. Medya, sporda ortaya çıkabilecek saldırgan olaylara dikkat çekmek yerine, bu olayları uygun bir şekilde yalıtmalıdır.

6. Medya, spordaki şiddet ve düşmanlık içeren saldırganlığı azaltmak için, sporcuların, koçların, yöneticilerin, hakemlerin ve seyircilerin katılımını sağlayarak bir kampanya yürütmelidir.

7. Koçlar, yöneticiler, sporcular, medya mensupları ve spordaki otorite figürü olan kişiler, saldırganlığın niçin ortaya çıktığı, zararları, nasıl kontrol edilebileceği konularını anlayabilmeleri için, saldırganlık ve şiddetle ilgili workshoplara katılmalıdırlar.

8. Koçlar, yöneticiler, hakemler ve medya; toplum tarafından beğenilen ve istenilen davranışları gösteren sporcuları teşvik edip desteklemeli, düşmanca davranışları da cezalandırmalıdır.

Sporcular, saldırganlıkla ilgili davranışları azaltmaya yardımcı olarak programlara alınmalıdırlar. Kuralların katılığı, daha sert cezalar ve pekiştirme örüntülerinin değiştirilmesi spordaki saldırganlığın kitlenmesinin yalnızca bir bölümüdür. Sonuçta, sporcu kendi davranışının sorumluluğunu üstlenmelidir (111).

Sporcuları şiddet ve saldırganlık eylemlerinden uzak tutmak için yapılması gerekenlerle beraber taraftarlar içinde önlemler alınmasının gerekliliğini unutmamak gerekir. Bunları da şu şekilde sıralayabiliriz (34, 101):

1. Futbol statlarındaki koltuklar yeniden düzenlenmiş, güvenlik tedbirleri artırılmış, giriş ve çıkış kapıları çoğaltılmış, stadın inşaat kalitesi artırılmıştır. Bu durum taraftarın statlara giriş ve çıkışının daha kolay hale gelmesini ve her hangi bir olay karşısında müdahalenin kolaylaşmasını sağlamıştır. Aynı zamanda binanın dayanıklılığının artırılması, tel örgülerin kaldırılması insanların sıkışarak zarar görmesi gibi sık yaşanan sıkıntıların aşılmasına yardımcı olmuştur.

2. Statlarda tel örgülerin kaldırılması, catering hizmetlerinin başlaması, teknolojik yenilemeler, mağazalar vb. uygulamalarla modernleşmenin sağlanması

stadyumu kavga yerinden bir eğlence merkezi haline dönüştürmeye başlamıştır. Böylece taraftarlar hem psikolojik hem de fizyolojik olarak rahatlatmış şiddet eğilimleri azalmaya başlamıştır.

3. Statların içi ve dışı kameralarla donatılmış, böylece, sporu provoke eden ve holiganca davranış sergileyen kişiler rahatlıkla tespit edilmeye başlamıştır.

4. Polisin futbol seyircisine karşı uyguladığı metotlarda değişikliğe gidilmiş, sert ve katı tutumun yerine pozitif, gerilimi düşüren bir yaklaşım benimsenmiştir. Statdaki polis sayıları azaltılarak, konusunda uzman, eğitim görmüş özel güvenlik elemanlarının sayısı artırılmıştır.

5. Ulusal istihbarat servisine bağlı futbol istihbarat birimi kurularak, holiganlar, şiddet eğilimi içinde olanlar maç başlamadan tespit edilmiş ve gerekiyorsa stat içine girmeleri yasaklanmıştır. Hatta daha önce şiddet olaylarına karışanlara, maç tarihlerinde ilgili saatlerde polis birimlerinde bulunma zorunluluğu getirilmiştir.

6. Sahaya yabancı madde atılması, ahlak dışı tezahüratta bulunma, seyircinin sahaya girmesi gibi hareketler yasaklanmış, karaborsada bilet satılması suç haline getirilmiştir.

7. Futbolda şiddet ve düzensizliğin önlenmesi ile ilgili kanun yayınlanarak, müsabaka öncesinde, esnasında veya sonrasında spor alanları ile bunların çevresinde, taraftarların sürekli veya geçici olarak gruplar halinde buldukları yerlerde veya müsabakanın yapılacağı yere gidiş ve geliş güzergâhlarında şiddet ve düzensizliğin önlenmeye çalışılmıştır.

8. Medyanın kitle iletişimindeki gücü kullanılarak, futboldaki kanaat önderlerine, yorumculara gerilimi azaltıcı, futbol kardeşliğini, dostça rekabet etmeyi öne çıkarıcı açıklamalar yaptırılması, aynı zamanda güvenlik tedbirleri ve saha güvenliği ile ilgili bilgiler verilerek, şiddet eğilimi içinde olan kişilere gözdağı verilmesi yöntemi ile taraftarların sakinleştirilmesi yoluna gidilmiştir.

9. Facebook ve twitter gibi sosyal medya ağları kullanılarak özellikle derbi karşılaşmalarında taraftarın ılımlı mesajlarla sakinleştirilmesine gayret gösterilmiştir.

10. Futbolu stadyumda aile ile birlikte izleme olanaklarını artırmak, özellikle bayanların tribünlere getirmeyi sağlamak amacı ile bazı maçlarda bilet fiyatlarının

yeniden düzenlenmesi, stadyumların fiziki şartlarının ailenin gelebileceği şekilde yeniden tasarlanması yoluna gidilmiştir (34, 101).

2.5. ALANLA İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Sporda saldırganlık ve şiddet üzerine geçmişten günümüze bir çok araştırma yapılmış ve yapılmaya devam edilmektedir. Bu çalışmalardan birkaçı örnek olarak kısaca özetlenecektir.

2.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Acet, M. (1997), "Futbol seyircilerinin sosyo-kültürel yapısının şiddet eylemine etkisi, voleybol ve basketbol seyircileri ile karşılaştırılması", ile ilgili çalışması teorik ve uygulamalı olarak iki bölümden oluşmaktadır. Teorik olan birinci bölümde, Futbol'un Dünya'da ve Türkiye'deki gelişimi incelenmiştir. Sosyal bir grup olarak futbol seyircisinin özellikleri, ferdi ve grup içi davranışları, liderin grup üzerindeki etkileri ve asosyal (topluma uyamayanlar) olarak futbol seyircisinin yapısı ele alınmıştır. Futbol'da; saldırganlık, şiddet ve saldırganlığın kaynakları içerisinde, saldırı, fanatizm, holigan ve holiganizm konuları araştırılmıştır. Uygulamalı bölümde, araştırma problemi hazırlanan anketteki değişkenler dikkate alınarak konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Araştırma evreni ve örneklemini İstanbul ilinde faaliyet gösteren kulüplerden, Beşiktaş, Fenerbahçe, Galatasaray, Denizlispor, İstanbulspor müsabakasını izleyen futbol seyircilerine, basketbolda; Ülkerspor ve Efes Pilsen takımlarına, voleybolda; ise Genç Bayanlar Türkiye Şampiyonası'na katılan Bursa Nilüferspor, Galatasaray, Fenerbahçe, Enka, Eczacıbaşı takınılan arasında oynanan müsabaka seyircilerine uygulanmıştır. Araştırmada; 907 adet futbol seyircisine, 352 adet basketbol seyircisine, 300 adet voleybol seyircisine olmak üzere toplam 1559 adet anket uygulanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler kısaca; futbol, basketbol ve voleybol seyircileri arasındaki sosyo-kültürel farklılıktan, bu farklılıkların sebeplerini ve seyircilerin şiddete yönelmelerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Basketbol ve voleybol seyircileri arasında kısmen farklılıkların bulunmasına rağmen, futbol seyircilerinin, basketbol ve voleybol seyircilerine oranla eğitim, psikolojik, sosyo-ekonomik yönlerinin farklı olduğu, dolayısıyla sosyo-kültürel düzeylerinin, basketbol ve voleybol seyircilerine göre düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu tespitler doğrultusunda futbol seyircilerinin yapı

itibarıyla şiddete daha yatkın bir özelliğe sahip oldukları ve diğer iki branş seyircilerinden bu noktada ayrıldıkları sonucuna varmıştır (3).

Acet, M. (2001), “Futbol seyircisini fanatik ve saldırgan olmaya yönelten sosyal faktörler” isimli çalışmasını, Türkiye'deki futbol seyircisini şiddet ve şiddete yönelten sosyal faktörler kapsamında ele alınarak hazırlamıştır. Araştırmanın evrenini Türkiye 1. Futbol Ligi'nde mücadele eden futbol takımları oluşturmakta, aynı zamanda 7 coğrafi bölgede 11 il ve 14 takım seyircilerini kapsamaktadır. Araştırma grubunun büyük bir çoğunluğu 15-29 yaş grubunda toplanmıştır. Erkeklerin, bayanlara oranla fazla olduğu (%83.9)-(%16.1), gelir düzeylerinin de nispeten düşük olduğu görülmüştür. 2001 verilerine göre yaklaşık %71.6'lık bir kesimin 100-325 milyon arası gelire sahip oldukları tespit edilmiştir. Araştırma grubunun yaklaşık %30.2'sini öğrenciler teşkil etmiştir. Seyircilerin ikamet ettikleri yer daha çok il merkezleri %54.7, metropoller ve ilçeler olmuştur. Seyirciler, müsabaka izlemeye daha çok deşarj olmak ve rahatlamak için %74.7 (1569) geldiklerini ifade etmişlerdir. Seyirciler kendilerini en fazla tahrik eden davranışların, hakemlerin yanlış tutum ve davranışları olduğunu belirtmişlerdir. Futbolda şiddete yönelik eylemlerde, araştırmaya katılanların, %61.4'ü (1289) şiddetin seyircilerin yetersiz eğitimlerinden kaynaklandığını belirtmişlerdir. %60'ı (1260)'da şiddet olaylarına karşı alınabilecek önlemlerden biri olarak da seyircilerin genel eğitim düzeylerinin yükseltilmesi gerekliliğini vurgulamışlardır. Seyircilerin %31.2'si şiddet eylemlerine sözlü veya fiili olarak katıldıklarını, şiddet eylemlerinin önlenmesi açısından ele alındığında araştırmaya katılanların %66.6'sı (1399) cezai önlemlerin şiddet olaylarını (hayır-kısmen) engelleyebileceğini ifade etmişlerdir. Araştırma bulguları, seyircilerin eğitim seviyelerinin ve ekonomik düzeylerinin yükseltilmesinin, şiddete yönelik eylemlerin engellenmesinde, olumlu sonuçlar sağlayabileceği şeklindedir (1).

Dürdane Duyar 2011 “Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi” adlı çalışmasında, Adana ilinde futbolla yakından ilgilenen, futbol seyircisinin saldırganlık düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmanın örneklemini, 2010–2011 sezonunda Adana ilinde ikamet eden futbol ile ilgilenen 328 futbol seyircisi oluşturmaktadır. Araştırmada Adana ilinde ikamet eden futbol seyircisi ile anne-baba eğitim seviyelerinin saldırganlık açısından anlamlı farklılık

olmadığı ($P>0,05$), anne-baba meslek grubunda ise atılgan saldırganlıkta anne mesleğinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık tespit edilmiştir ($P<0,05$). Anne Baba eğitim seviyesinin düşük veya yüksek olması seyircinin saldırgan davranışta bulunmasında etken değildir fakat atılganlıkta ise anne mesleği işçi, memur ve ev hanımı olanların atılgan davranışlarda bulunabileceği sonucuna ulaşılmıştır (38).

Serhan Yılmaz 2013 “Spor yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri ile Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Örneği)” isimli çalışmasında araştırma grubu üzerinde spor yapan ve spor yapmayan orta öğretim öğrencilerinin empatik eğilim ve saldırganlık düzeylerinin nasıl olduğu ve bazı değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Bu araştırmanın evreni 2012–2013 eğitim-öğretim yılında İstanbul ili Bayrampaşa ilçesindeki ortaöğretim okullarındaki spor yapan ve yapmayan öğrencilerdir. Araştırmanın örneklemini ise spor yapan 159 ve spor yapmayan 241 olmak üzere toplam 400 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın bulgularına göre spor yapan öğrencilerin empatik eğilimleri, yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık, atılganlık ve saldırganlık toplam puan ortalamaları spor yapmayan öğrencilerden daha yüksektir. Bu sonuçlar spor yapan öğrencilerin saldırgan davranışlarının spor yapmayanlara göre daha düşük seviyede empatik eğilimlerinin ise daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Araştırmada ulaşılan diğer bir sonuç ise bulgulara göre empatik eğilim arttıkça spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık düzeyleri önemli ölçüde azalmakta; atılganlık düzeyleri de artmaktadır. Yine bulgulara göre kız öğrencilerin empatik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha fazla olduğu; yıkıcı saldırganlık, edilgen saldırganlık ve genel saldırganlık davranışlarının ise erkek öğrencilere göre daha az olduğu söylenebilir. Annenin eğitim durumu, hem spor yapan hem de spor yapmayan öğrenci grubunun empatik eğilim ve saldırganlık davranışlarında anlamlı bir farklılığa neden olmamaktadır. Babanın eğitim durumu her iki grupta da saldırganlık davranışlarını belirleyici bir faktör değildir. Ancak babası ilkokul mezunu spor yapan öğrencilerin empati becerileri, babası lise ve üstü eğitim kurumlarından mezun olanlara göre daha düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır (124).

Hatice Lügen Yıldırım 2009 “Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık olaylarına Bakış Açıları (Ankara İli Örneği)” isimli çalışmasında antrenörlerin bakış açısından, futbol sporuyla doğrudan bağlantısı olan referans gruplarını oluşturan, medya, seyirci, antrenör, kulüp yöneticisi, futbolcu, güvenlik güçleri, futbol federasyonu, hakem ile bunların saldırganlık üzerinde etkilerini araştırmıştır. Araştırmanın örneklemini Türkiye Futbol Antrenörleri Derneği Ankara Şubesiyle işbirliği yapılarak seçilen 80 kişi oluşturmaktadır. Araştırma bulgularına göre, neden değil daha çok sonuç olarak görülebilecek seyirci saldırganlığına karşı alınacak tedbirlerin, etkili unsurlar olarak, özellikle hakem, medya, futbolcu, kulüp yöneticisi, Futbol Federasyonu ve güvenlik güçleri de göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekmektedir sonucuna ulaşmıştır (121).

Ramazan Topuz 2008 “Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında, 2007-2008 futbol sezonunda Konya İl’indeki 1.Amatör Küme Süper Grup’ta ve 1.Amatör Küme A ve B Grubu’nda mücadele eden takımlardan 13 takım ve 223 amatör futbolcu üzerinde yaptığı çalışmalarla futbolcuların genel olarak saldırganlık düzeylerinin orta seviyede olduğunu tespit etmiştir. Araştırmasında futbolcuların saldırganlık alt boyutlarına ve toplamına ait puan ortalamalarının yaş, oynadıkları mevki, eğitim düzeyleri, anne ve baba meslekleri, ailelerinin gelir düzeyleri, sahip oldukları kardeş sayıları, evde birlikte yaşadıkları kişi sayıları ve evde alkol kullanan biri olup olmadığı değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmadığı ($p>0.05$); Futbolcuların saldırganlık envanterine ait atılganlık ve edilgen saldırganlık alt boyut puan ortalamalarının baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre; atılganlık alt boyut puan ortalamalarının lisanlı olarak futbol oynadıkları süre ve anne eğitim düzeyi değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ($p<0.05$) sonuçlarına varılmıştır (113).

Emre Şenyüzlü 2013 “Üniversite Öğrencilerinde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi” isimli çalışmasında üniversite öğrencilerinin spora katılımlarının saldırgan davranışları üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmıştır. Araştırmanın örneklemi 181 spor yapan ve 236 spor yapmayan denek olmak üzere toplam 417 denekten oluşmaktadır. Bulgulardan vardığı sonuç ise öğrencilerin spora katılıp katılmama durumlarına ve cinsiyetlerine

göre genel saldırganlıkları farklılık gösterdiği ve yaş, anne-baba eğitim ve aile aylık gelir durumlarına göre genel saldırganlıklarının farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır (106).

Halil İbrahim Çakır 2014 “Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Rize İli Örneği)” isimli çalışmasında liseler arası müsabakalara katılan sporcuların saldırganlık düzeylerini araştırmış ve bunun yanında spor ve saldırganlık ilişkisini çeşitli boyutlarıyla ortaya koymaya çalışmıştır. Araştırmayı Rize’de 2013-2014 eğitim öğretim yılında okullar arası spor müsabakalarına katılan 26 liseden te toplam 490 sporcu üzerinde yapmıştır. Yapılan analizler sonucunda yaş, cinsiyet, okul türü ve spor dalı türüne göre sporcuların atılganlık hariç tüm alt boyutlardaki saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıklar saptamıştır. Sonuç olarak da ergenlik döneminde sporcuların yaşları arttıkça genel saldırganlıklarının da arttığı, erkeklerin kızlardan, meslek lisesine giden sporcuların genel liselere giden sporculardan ve takım sporu yapan sporcuların bireysel spor yapan sporculardan daha saldırgan oldukları tespit etmiştir (24).

2.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Jon Garland ve Michael Rowe 1999 “Futbol Maçlarında İrkçilikle Mücadele” isimli çalışmalarında dost yanlısı spor izleyicilerinin, kulüplerin ve polis kuvvetlerinin ırkçılıkla nasıl savaşıldığını, ırkçılık kaynaklı şiddet olaylarının nasıl önüne geçildiğini ele almışlardır. Kulüplerin kendi içlerinde kurduğu bir takım kampanya ve vakıflar ilk başlarda zorunluluktan ileri geliyordu. Fakat bu tarz şiddet olaylarının hat safhaya gelmesiyle alınması gereken bu önlemler zorunluluktan çok ihtiyaç haline gelmişlerdi. Bu önlemler arasında kurulan yeni özel güvenlik şirketleri de önemli sorumluluk üstlenmişlerdi. Genel kanaat; kişilerin ya da grupların sadece ait oldukları ya da temsil ettikleri kişilerle birlikte suçlanması sadece bir yanılma olarak görülmekteydi. Araştırmada sonuç olarak bu sorumluluğun Federasyonlar, kulüpler ve vakıflarla birlikte üstlenilmesi gerektiği kanısına varılmıştır (49).

Miotto ve diğerleri (2003), ergenlerde yeme bozuklukları ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. İtalya’nın kuzey doğusunda okula devam eden 15 ve 19 yaş arasındaki 1000 ergen (kız-erkek) karışık olarak alındığı araştırmada Yeme

Tutumu Testi (Eating Attitudes Test), The Blumik Beden Algısı (The Blumik Investigatory Test of Body Attitudes) testleri davranışları ve anormal yeme tutumlarını ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Saldırganlık eğilimleri içinde Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire) kullanılmıştır. Kız ergenlerin bütün yeme bozuklukları envanterinden önemli oranda daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Erkekler saldırganlık ölçeğinde kızlardan daha yüksek puanlar almışlardır. Her iki cinsten de saldırganlık ölçeği ve yeme bozuklukları eğilimi arasındaki puanlarda olumlu bir korelasyon olduğu bulunmuştur (89).

Alain Van Hiel, Lobke Hautman, Ilse Cornelis ve Barbara De Clercq 2007 “Futbol Holiganizmi: Farkındalık ve Sosyal Kimlik Teorileri Açısından Yaklaşım” isimli çalışmalarında 109 izleyici üzerinde çalışmışlardır. Yapılan anketler sonucu varılan genel kanı şiddet güdüsüne sahip izleyicilerin yoğunlukta olduğu spor dalı olan futbol kişilerin statü durumlarına ya da kişisel özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Kişisel farkındalık ve sosyal kimlik gibi farklı yaklaşımların holiganizme olan etkisi üzerine yapılan bu çalışmada insanların sosyal kimliliğinin holiganizmde daha ön planda olduğu ve kişisel farkındalığı bastırıldığı gözlenmiştir. Yapılan bu karakter analizi çalışması sonrasında, holiganizmin hangi ülkelerde, hangi takımlarda ve hangi alanlarda daha yıkıcı olduğu sorusunu ortaya çıkarmıştır. Bu soruya cevaben yapılan diğer çalışmalarda holiganizmin 1800 lü yıllarda sokak sporlarında çeteler tarafından gerçekleştirilen şiddet içerikli olaylara kadar eskiye dayandığı gözlenmiş, Avrupa’da ise Batı Avrupa’da süregelen sporda şiddet olayları sonucu ölümler, yaralanmalar ve dolaylı ya da direkt olarak etkilenen maddi kayıplardan mağdur olunmuştur (116).

Roberta Senechal De La Roche 2009 “Toplumsal şiddet neden kolektif” isimli çalışmasında toplu şiddet olaylarının birinin gerçekleşmesinin ardından diğerinin nasıl tetiklendiği açıklanmıştır. Burada asıl amaç bu domino etkisinin nedenlerini bulmaktır. Yapılan bir takım çalışmalar sonucu şiddet olaylarının derinlerine inildiğinde statü farkının şiddet olaylarıyla ilintili ters orantısı dikkat çekmiştir. Sosyal statü olarak piramidin üst taraflarına gidildikçe şiddet olayları azalmış. Piramidin alt kısımlarına inildikçe şiddet olayları artmıştır. Sosyal statü ve şiddet eğilimindeki bu dikine zıtlık beraberinde farklı olaylardan oluşan toplu şiddet olaylarını doğurmuştur. Dil, din, renk farklılıkları insanların birbirine karşı şiddet

uygulamalarını en azından kendileri için daha makul bir hal haline getirmekle kalmamış tarafların sınırlarını büyüterek bireysel şiddeti toplu şiddet haline getirmiştir sonuçlarına elde ettiği bulgular neticesinde ulaşmıştır (29).

Alan Roadburg 2009 “Fan Şiddetini Tetikleyen Faktörler: İngiltere ve Kuzey Amerika Futbollarının Karşılaştırması” isimli çalışmasında İngiltere ve kuzey Amerika’daki fan şiddetinden ve bunların kıyaslamalarından bahsedilmektedir. İki farklı kültürün kendi bakış açısından benzer şiddet olaylarını nasıl yorumladığı ele alınmıştır. İngiltere de yaşanmış olan şiddet ve holiganizm olaylarından bir kaçından örnek olarak bahsedildiği bu araştırmada örneklerin Kuzey Amerika basınına nasıl yansıdığından da bahsetmiştir. Ayrıca Futbolun Amerika ve Kanada da daha popüler olmasıyla şiddet olaylarının bu ülkelerdeki yansımından da bahsedilmiştir. Yazar burada sporda şiddet olaylarının tamamen önüne geçmenin imkansız olduğunu fakat holiganizmle birlikte şiddetin Kanada ve Amerika’da, İngiltere’de olduğu kadar yaygın olmayacağını ulaştığı bilgilerin sonucunda ortaya koymuştur (97).

Grange ve Keer 2010 “Avustralya futbolunda fiziksel saldırganlık: seçkin sporcuların nitelikli bir çalışması” adlı çalışmalarında Avustralya futbolunda farklı tür saldırganlıkları farklı açılardan incelenmiş, yenilikçi bir çalışmanın buluşlarını anlatmaktadır. Çalışmaya Avustralya Futbol Liginde en üst seviyede oynayan 8 tane en saldırgan erkek sporcu katılmıştır. Yapılan analizler, oyun, öfke ve güç örneği olarak sınıflandırılabilen çok sayıda saldırganlık tanımlarını ortaya çıkardı, ama yalnızca iki korku saldırganlığı örneği tanımlanmıştır. Algıda farklılıklar ve katılımcıların oyun ve güç, kızgınlık ve korku saldırganlık deneyimleri, tehdit ve intikam hareketleri içererek tanımlanmıştır. Avustralya futbolundaki son değişikliklerin etkisi incitme niyetiyle ilgili ek bulgular bildirilmiştir (54).

Spaaij 2014 “Sporda Topluluk Şiddeti: Disiplinler Arası Bir Sentez” adlı çalışmasında farklı disiplinlerden doğan konuları ve temaları bir araya getirerek, sporda topluluk şiddetinin uzak ve yakın nedenlerini incelemiştir. Topluluk şiddeti, dünyada merak uyandıran sporların ortak özelliğidir. Yapılan araştırmalar, bu şiddetin çeşitliliği ve karışıklığını tanımlasalar da kitlesel anlamda yapılan çalışmalar yeterli olamamışlardır. Bu çalışma, Sosyo-ekolojik modeli kullanarak, taraftar şiddetinin kişisel, kişilerarası, durumsal, sosyal çevre ve sosyal yapı faktörlerinin

arasındaki dinamik etkileşimden doğduğunu göstermiştir. Ayrıca sporda topluluk şiddeti sürecini ölçek, bağlantı, amaç, kaynak ve sosyal kurallar ile ilişkisini tekrar gözden geçirerek sporda topluluk şiddeti ile ilgili gelecek araştırmalar için farklı öneriler sunmuştur (100).

III. BÖLÜM: GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde; çalışmanın modeli, evreni, örnekleme, protokol, veri toplama araçları, araştırmanın modeli ve verilerin çözümlenmesine yer verilmiştir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırma betimsel yöntem ve ilişkisel tarama modeline göre modellenmiştir. Deneklerin var olan özelliklerine hiçbir değişiklik yapılmaksızın veri toplanarak, var olan durum hakkında deneklerin görüşleri alınmaya çalışılmıştır. Betimleme yöntemi geçmişe ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, kendi şartları içinde ve olduğu gibi tanımlamaya çalışılır. Olayı değiştirme ve etkileme çabası gösterilmez. Önemli olan bilmek istenen şeyi gözleyip belirleyebilmektir (43). Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri belirlenmeye çalışıldığından dolayı çalışma betimsel tarama modeline dayanmaktadır.

Spor Toto Süper Lig’de mücadele eden takımların üniversite taraftar dernekleriyle beraber düzenli olarak müsabakaları stadyumlarda takip eden öğrencilerin saldırganlık düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. ARAŞTIRMA EVRENİ

Araştırmanın evreni, Sakarya Üniversitesi bünyesinde öğrenim gören üniversite ve orta öğretim öğrencilerden oluşturmaktadır.

3.3. ÇALIŞMA GRUBU

Sakarya Üniversitesi bünyesinde bulunan 53347 üniversite öğrencisi ve 1010 orta öğretim öğrencisi bulunmaktadır.

Araştırmanın örnekleme ise evrenden tesadüfi olarak seçilen, Spor Toto Süper Lig’de mücadele eden takımların üniversite taraftar dernekleriyle beraber düzenli olarak müsabakaları stadyumlarda takip eden 300 gönüllü bireyden oluşmaktadır.

Tablo 3. 1. Araştırmaya katılan SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrenci sayıları.

	Öğrenci Sayısı
Lisans	190
Orta Öğretim	78

3.4. PROTOKOL

Araştırmanın konusu dâhilinde seyircilerin özelliklerini belirleme adına kişisel bilgi formu hazırlandı ve araştırmaya uygun saldırganlık envanteri belirlendi. Uygulamanın yapılacağı bireyler Sakarya Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi Vakıf Koleji bünyesinde bulunan Spor Toto Süper Lig’de mücadele eden takımların üniversite taraftar dernekleriyle beraber düzenli olarak müsabakaları stadyumlarda takip eden kişiler olarak belirlendi.

Anketler uygulanmadan önce seyircilere çalışmanın amacı ile ilgili bilgi verildi ve anketlerin doğru bilgilerle ve sağlıklı bir şekilde doldurulmasının çalışma bitiminde bizleri doğru sonuca ulaştıracacağı anlatıldı.

Çalışmada farklı sınıflar göz önünde tutularak anket uygulanmasına karar verildi. Anketlerin sağlıklı bir şekilde doldurulması için spor yapan seyircilere müsabakalar öncesi ve devre arası uygulandı. Anketlerin doldurulması için seyircilere gerekli zaman verildi ve anketler en az 10 en fazla 15 dakika içerisinde seyirci tarafından teslim edildi. Toplamda 300 seyirciye ulaşılmasına rağmen 15 dakika içerisinde teslim edilmeyen, ya da yapılan incelemelerde gelişigüzel cevaplar, eksik veya boş bırakılanlar ve çalışmanın kapsamına uygun cevaplamayan 32 ölçek değerlendirilmeye alınmadı.

Ölçeklerin uygulanmasında, bu ölçek hakkında yeterince bilgilendirilmiş SAÜ BESYO’da lisans eğitimleri halen devam etmekte olan 4 üniversite öğrencisinden yardım alınmıştır.

Ayrıca anketi uygularken kadın sayısında istenilen rakama bir türlü ulaşamamıştır. Bu durumun başlıca sebepleri geçmişten günümüze süre gelen futbol tarihimizde stadyumlarda bayan sayısının hep az olması ve SAÜ bünyesindeki araştırma gurubunun içinde bayan sayısının az olmasıdır. Ayrıca anket formunu

doldurmayı kabul etmeyen bayanlar da bu sayının az olmasında ki diğer bir faktördür.

Yapılan diğer çalışmaların birçoğunda da görüldüğü gibi tribünlerdeki kadın sayısı erkek sayısına göre çok çok azdır. Örneğin İnan 2007 yılında yapmış olduğu doktora çalışmasında tribünlerdeki kadın oranını %12,4, erkek oranını %87,6 olarak tespit etmiştir (72).

Koçer'in 2012 de yaptığı başka bir çalışmada da erkek oranı %93,8 gibi bir rakamken kadın oranının ise sadece %6,2 gibi bir rakamda kaldığını görmekteyiz (81).

3.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen “Saldırganlık Envanteri” ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

3.5.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, araştırmanın örneklemini oluşturan Spor Toto Süper Lig’de mücadele eden takımların üniversite taraftar dernekleriyle beraber düzenli olarak müsabakaları stadyumlarda takip eden kişilerin demografik özelliklerini ve müsabaka öncesi, devre arası ve sonrasındaki saldırganlık durumlarını tespit etmek amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilmiştir.

3.5.2. Saldırganlık Envanteri

Bu araştırmada İpek İlter (Kiper) tarafından geliştirilen saldırganlık ölçeği kullanılmıştır. Envanter grup olarak üniversite öğrencilerine uygulanmaktadır ve 30 maddeden oluşan üç alt testi içermektedir. Bunlar: yıkıcı saldırganlık, atılğanlık ve edilgen saldırganlıktır. Envanterde her bir alt test 10 soru ile belirlenmiştir. Yıkıcı saldırganlıkla ilgili maddeler;1, 2, 3, 13, 14, 15, 22, 23, 24, 29, Atılğanlıkla ilgili maddeler; 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19, 20, 21, 28, Edilgen saldırganlıkla ilgili 38 maddeler ise; 7, 8, 9,16, 17, 18, 25, 26, 27, 30 dur. Envanterde kullanılan materyal soru formu ve yanıt kadar. Sorular “bana hiç uymuyor” ve “bana çok uyuyor” uçlar arasında yanıtlamayı içeren 7’li Likert tipidir. Kuramsal olarak her bir alt testte, her soruya bana çok uyuyor şeklinde yanıt veren denek +30, bana hiç uymuyor şeklinde yanıt

veren denek ise -30 puan almaktadır. Ancak istatistiksel olarak eksi puanlar kullanılmayacağından dolayı ve sıfır sayısının da istatistiksel analizde sorun yaratacak düşüncesiyle her toplam puana 31 sayı ilave edilmiştir. Bu sayede her bir alt testten alınan puan 1, en yüksek puan 61 olmaktadır.

Envanterin kendisinde olmamakla birlikte, her üç alt ölçeğin toplam puanlarından yola çıkılarak her denek için genel bir saldırganlık puanı da elde edilmiştir (37). Genel Saldırganlık puanından elde edilecek en düşük puan 3 en yüksek puan ise 183'tür.

Envanterin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasıyla ilgili literatürde birden çok geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Bu çalışmada 2013 yılında Şenyüzlü tarafından yapılan çalışmada elde edilen geçerlilik ve güvenilirlik testi katsayıları esas alınmıştır (128).

Şenyüzlü'nün yaptığı çalışmada (2013) envanterin "Yıkıcı Saldırganlık" alt boyutuna ait Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı 0,833; "Atılganlık" alt boyutuna ait Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı 0,805 ve "Edilgen Saldırganlık" alt boyutuna ait Cronbach's alfa iç tutarlılık katsayısı 0,800 olarak bulunmuştur. Envanterin tümüne ilişkin elde edilen iç tutarlılık katsayısı ise 0,931 olarak hesaplanmıştır (128).

3.6. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

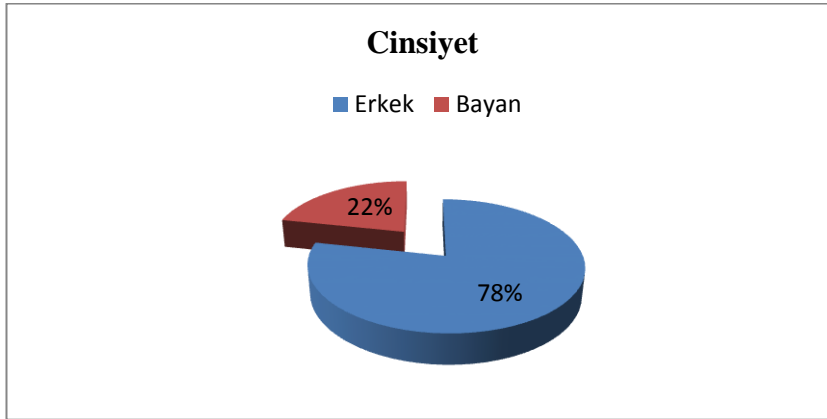
Verilerin bilgisayar ortamına girilmesi ve grafiklerin çizilmesinde Windows için Microsoft Excel 2010, tez yazımında Windows için Microsoft 2010 Ofis paketi kullanılmıştır ve veriler SPSS 17. 0 programı ile analiz edilmiştir. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir.

Elde edilen verilere betimsel istatistiksel işlemler (ortalama, standart sapma), uygulandıktan sonra, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin veriler yüzde ve frekans analizi ile yapılmıştır. Cinsiyete göre yapılan analizlerde bağımsız gruplarda t-testi kullanılmıştır. İki'den fazla gruplar arasında yapılan analizlerde ise ANOVA testi kullanılmıştır. ANOVA analizlerinde farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere post-hoc analizi olarak Tukey kullanılmıştır.

VI. BÖLÜM: BULGULAR

4.1. DENEKLERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

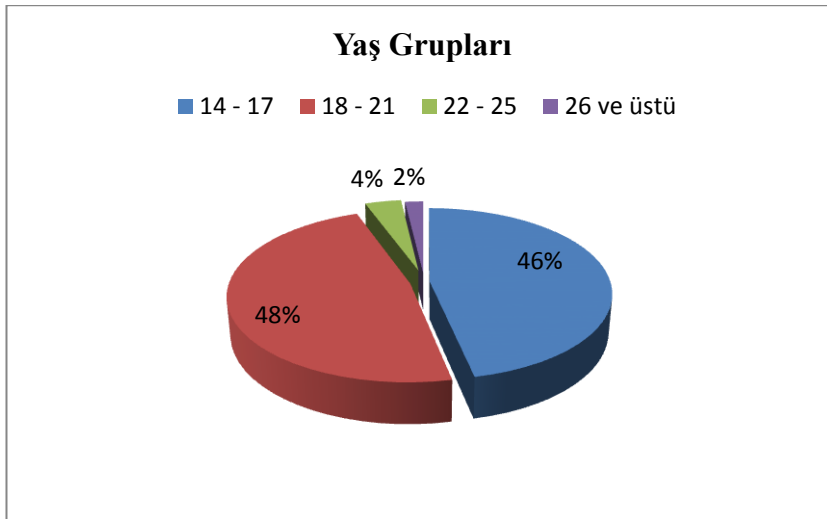
4.1.1. Cinsiyet Türüne Göre Deneklerin Genel Özellikleri

Grafik 4. 1. Cinsiyetlerine göre katılımcıların dağılımı.

Cinsiyetlere göre araştırma grubunda erkek öğrenciler, 94 kişi (%44,8) 14-17 yaş grubunda ve 116 kişi (%55,2) 18-21 yaş grubunda olmak üzere toplamda 210 kişiden oluşmaktadır. Kadın öğrenciler ise 31 kişi (53,4) 14-17 yaş grubunda ve 27 kişi (%46,6) 18-21 yaş grubunda olmak üzere toplamda 58 kişiden oluşmaktadır.

4.1.2. Yaş Durumuna Göre Deneklerin Genel Özellikleri

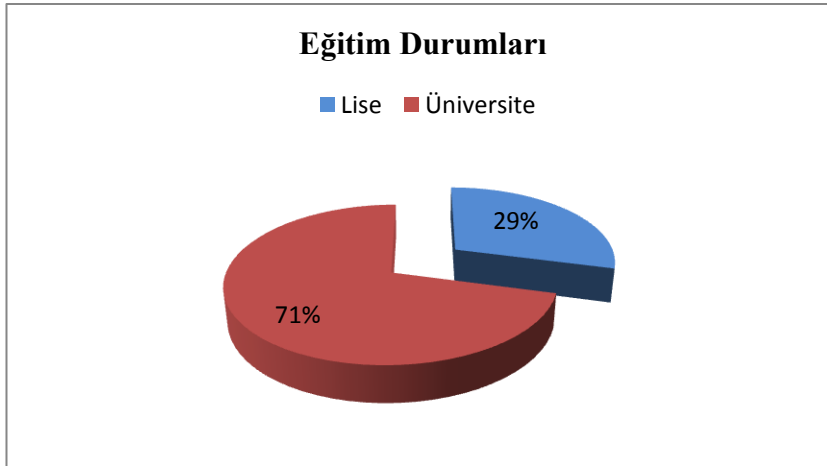

Grafik 4. 2. Yaşa göre katılımcıların dağılımı.

Yaş dağılımına bakıldığında öğrencilerin 14 - 17 yaş aralığında 125 kişi (%46,6), 18 - 21 yaş aralığında 128 kişi (%47,8), 22 - 25 yaş aralığında 10 kişi

(%3,7), 26 ve üstü yaş aralığında 5 kişi (%1,9) olduğu görülmektedir. Yaş dağılımı analizi sonucunda elde edilen kümülatif yüzdeler ise 14 - 17 yaş aralığında %46,6, 18 – 21 yaş aralığında %94,4, 22 – 25 yaş aralığında %98,1, 26 ve üstü için ise %100 olarak hesaplanmıştır.

4.1.3. Eğitim Durumlarına Göre Deneklerin Genel Özellikler

Grafik 4. 3. Eğitim durumlarına göre katılımcıların dağılımı.

Eğitim durumlarına göre incelendiğinde çalışma grubunu; Lise 78 kişi (%29,1), Üniversite 190 kişi (%70,9), katılımcıları oluşturmaktadır. Lise öğrenimine devam eden bu 78 kişiyi 63 erkek öğrenci ve 15 kadın öğrenci oluşturmaktadır. üniversite öğrenimine devam eden 190 kişiyi de 147 erkek ve 43 kadın öğrenci oluşturmaktadır.

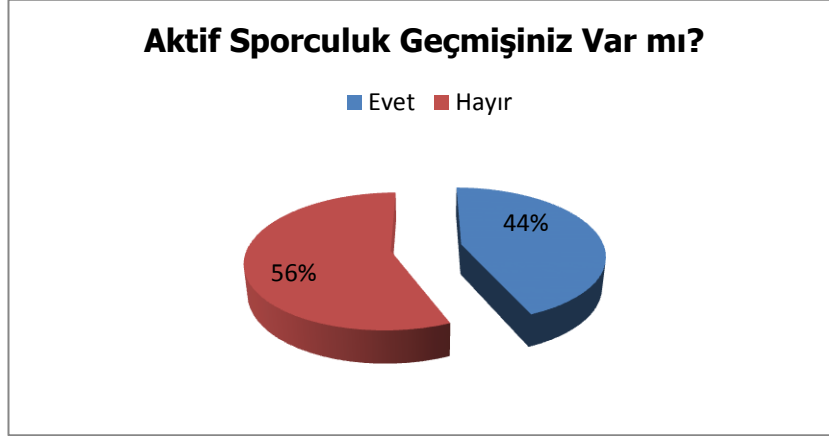
4.1.4. Aile Aylık Gelir Düzeylerine Göre Deneklerin Genel Özellikler

Grafik 4. 4. Aylık gelir düzeylerine göre katılımcıların dağılımı.

Aylık gelir düzeylerine göre incelendiğinde; aylık gelir düzeyi çok kötü olan kimse tespit edilmemiştir. Aylık gelir düzeyi orta 20 kişi (%7,5), iyi 95 kişi (%35,4), çok iyi 153 kişi (%57,1) kişi katılımcıları oluşturmaktadır.

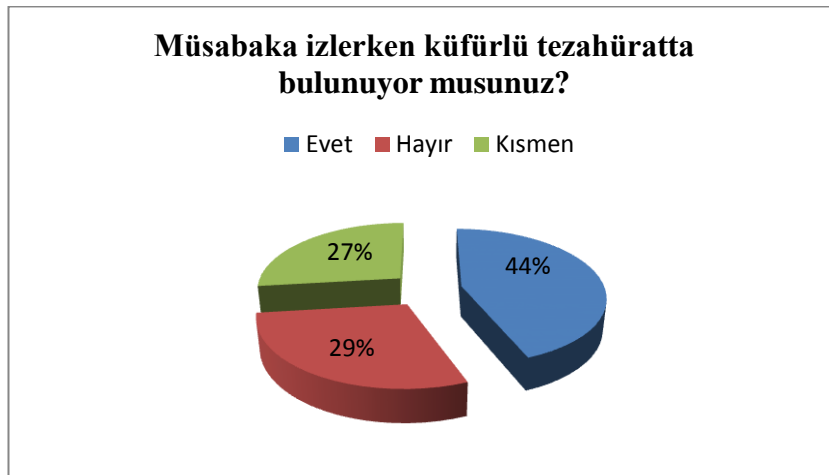
4.1.5. Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Deneklerin Genel Özellikler

Grafik 4. 5. Aktif sporculuk geçmişlerine göre katılımcıların dağılımı.

Aktif sporculuk geçmişine göre incelendiğinde; Evet 117 kişi (%43,7), Hayır 151 kişi (%56,3) katılımcıları oluşturmaktadır. Evet cevabını veren 117 kişiyi 104 erkek ve 13 kadın öğrenci oluşturmaktadır. Hayır cevabını veren 151 kişiyi de 106 erkek ve 45 kadın öğrenci oluşturmaktadır.

4.1.6. Müsabaka İzlerken Seyircilerin Tutumlarına İlişkin Bulgular

Grafik 4. 6. Müsabaka izlerken küfürlü tezahüratta bulunma durumlarına göre katılımcıların dağılımı.

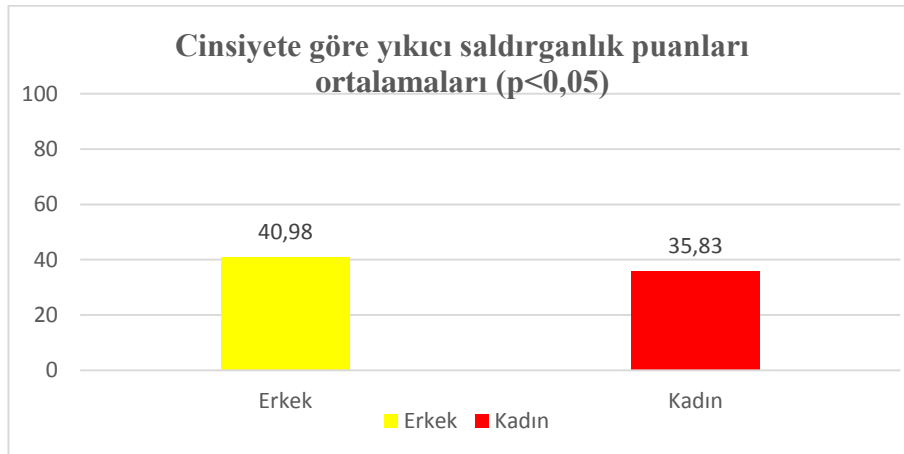

Müsabaka izlerken seyircilerin küfürlü tezahüratta bulunma düzeyleri incelendiğinde; Evet 118 kişi (%44,1), Hayır 78 kişi (%29,1) Kısmen 72 kişi (%26,8) şeklinde olduğu tespit edilmiştir.

4.2. HİPOTEZ 1: CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI

Cinsiyete bağlı olarak öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre cinsiyete bağlı olarak yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğu görüldü. Sonuçlar erkek öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının daha yüksek olduğunu gösterdi.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P<0,05$) göre erkeklerin yıkıcı saldırganlık puanı $40,98 \pm 12,335$, kadınların yıkıcı saldırganlık puanları $35,83 \pm 14,247$ olarak bulunmuştur.

Grafik 4. 7. Cinsiyete göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları.

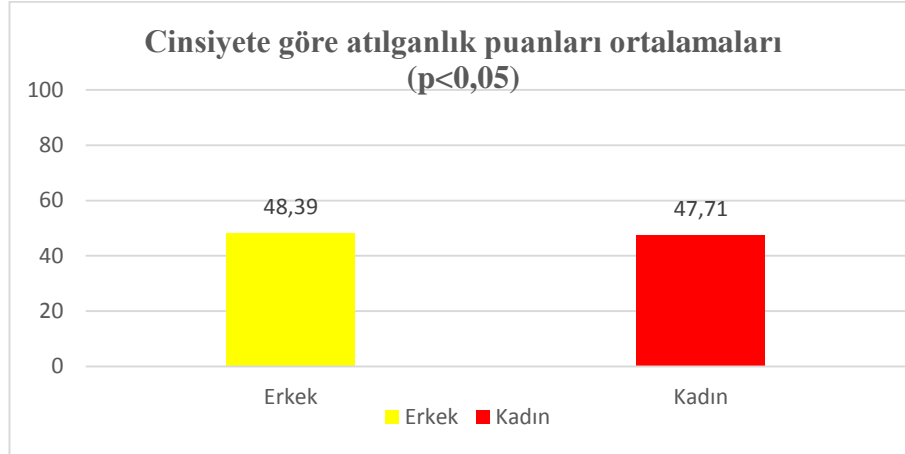
Bu sonuçlara göre orijinal hipotez olan H_0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

4.3. HİPOTEZ 2: CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI

Cinsiyete bağlı olarak öğrencilerin atılganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre cinsiyete bağlı olarak atılganlık puanları arasındaki

farkın önemli olmadığı görüldü. Sonuçlara göre erkek öğrencilerin atılganlık puanlarının kadınlara göre daha fazla olduğu görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre erkeklerin atılganlık puanı $48,39 \pm 8,841$, kadınların atılganlık puanları $47,71 \pm 8,261$ olarak bulunmuştur.

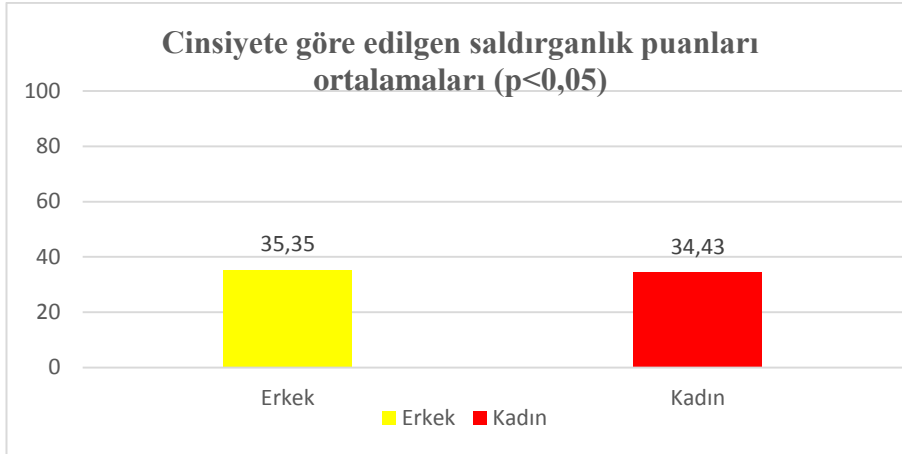

Grafik 4. 8. Cinsiyete göre öğrencilerin atılganlık puanları.

4.4. HİPOTEZ 3: CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI

Cinsiyete bağlı olarak öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre cinsiyete bağlı edilgen saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığı görüldü. Sonuçlara göre erkek öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının kadın öğrencilerin puanlarından daha fazla olduğu görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre erkeklerin edilgen saldırganlık puanı $35,35 \pm 10,342$, kadınların edilgen saldırganlık puanları $34,43 \pm 12,621$ olarak bulunmuştur.

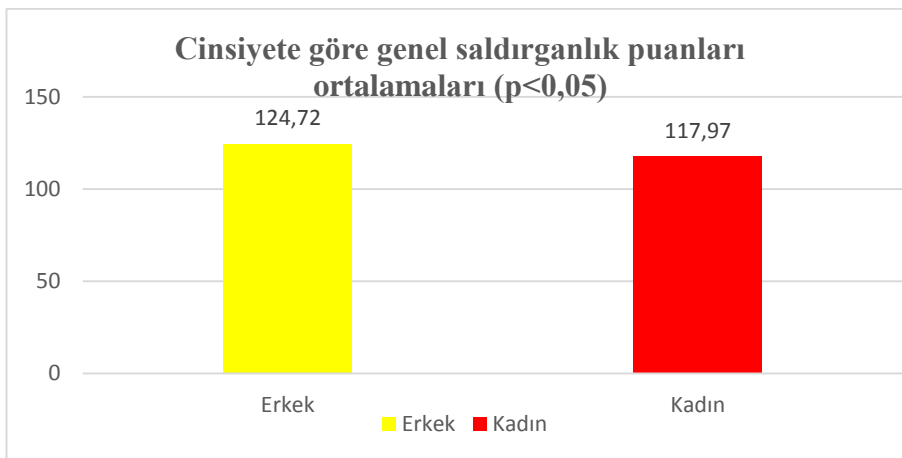

Grafik 4. 9. Cinsiyete göre öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları.

4.5. HİPOTEZ 4: CİNSİYETE GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI

Cinsiyete bağlı olarak öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre cinsiyete bağlı genel saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğu görüldü. Sonuçlara göre erkek öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının kadın öğrencilerin puanlarından daha fazla olduğu görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P<0,05$) göre erkeklerin genel saldırganlık puanı $124,72 \pm 22,433$, kadınların genel saldırganlık puanları $117,97 \pm 26,324$ olarak bulunmuştur.

Grafik 4. 10. Cinsiyete göre öğrencilerin genel saldırganlık puanları.

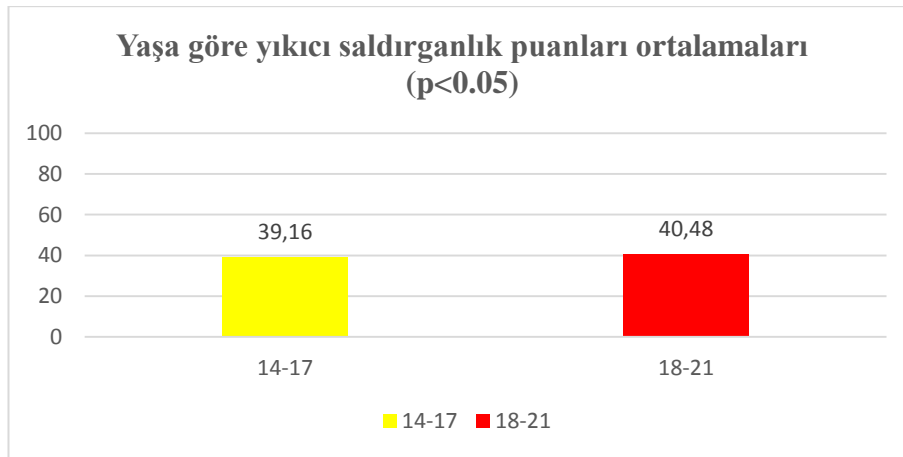
Bu sonuçlara göre orijinal hipotez olan H_0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Sonuç olarak erkek öğrencilerin genel saldırganlık düzeylerinin bayan öğrencilerin genel saldırganlık düzeylerinden yüksek olduğu görüldü.

4.6. HİPOTEZ 5: YAŞA GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI

Yaşa bağlı olarak öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. 26 ve üstü yaş grubu ile 22-25 yaş grubuna katılımın az olmasından dolayı hesaplama yapılırken göz ardı edildi. Sonuçlara göre 14-17 yaş grubunun yıkıcı saldırganlık puanlarının 18-21 yaş grubundan düşük olduğu ve arasındaki farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre 14-17 yaş grubunun yıkıcı saldırganlık puanı $39,16 \pm 13,036$, 18-21 yaş grubunun yıkıcı saldırganlık puanları $40,48 \pm 12,834$ olarak bulunmuştur.

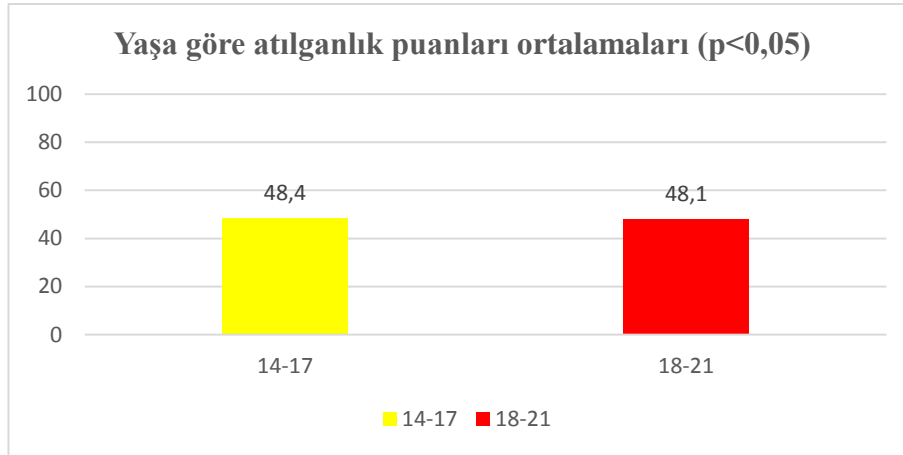
Grafik 4. 11. Yaşa göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları.

4.7. HİPOTEZ 6: YAŞA GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI

Yaşa bağlı olarak öğrencilerin atılganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. 26 ve üstü yaş grubu ile 22-25 yaş grubuna katılımın az olmasından

dolayı hesaplama yapılırken göz ardı edildi. Sonuçlara göre 18-21 ve 14-17 yaş gruplarının atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre 14-17 yaş grubunun atılganlık puanı $48,40 \pm 8,381$, 18-21 yaş grubunun atılganlık puanları $48,10 \pm 9,012$ olarak bulunmuştur.

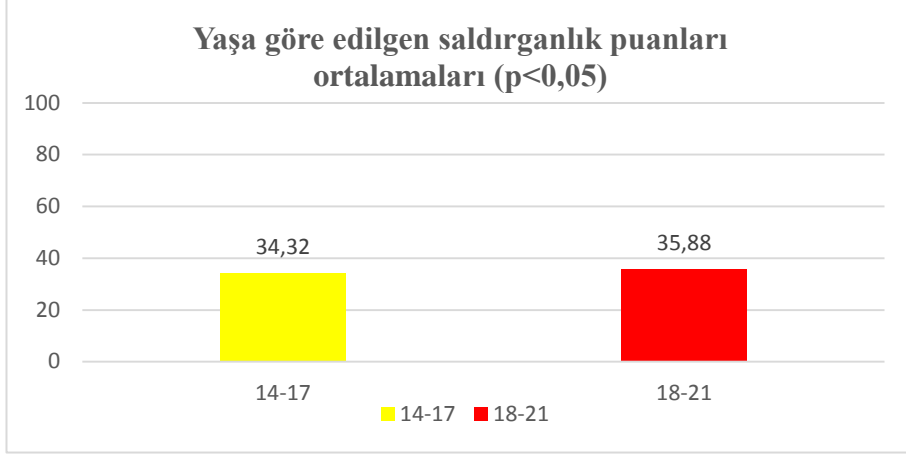

Grafik 4. 12. Yaşa göre öğrencilerin atılganlık puanları.

4.8. HİPOTEZ 7: YAŞA GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI

Yaşa bağlı olarak öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. 26 ve üstü yaş grubu ile 22-25 yaş grubuna katılımın az olmasından dolayı hesaplama yapılırken göz ardı edildi. Sonuçlara göre 18-21 yaş grubunun edilgen saldırganlık puanlarının 14-17 yaş grubundan yüksek olduğu ve aralarındaki farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre 14-17 yaş grubunun edilgen saldırganlık puanı $34,32 \pm 11,225$, 18-21 yaş grubunun edilgen saldırganlık puanları $35,88 \pm 10,511$ olarak bulunmuştur.

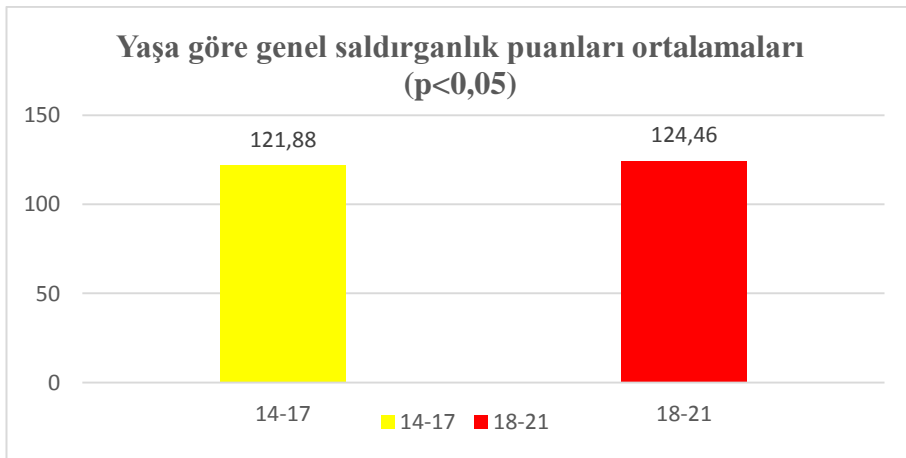

Grafik 4. 13. Yaşa göre öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları.

4.9. HİPOTEZ 8: YAŞA GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI

Yaşa bağlı olarak öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. 26 ve üstü yaş grubu ile 22-25 yaş grubuna katılımın az olmasından dolayı hesaplama yapılırken göz ardı edildi. Sonuçlara göre 18-21 yaş grubunun genel saldırganlık puanlarının 14-17 yaş grubundan fazla olduğu ve aralarındaki farkın önemli olduğu görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P<0,05$) göre 14-17 yaş grubunun genel saldırganlık puanı $121,88 \pm 23,951$, 18-21 yaş grubunun genel saldırganlık puanları $124,46 \pm 23,008$ olarak bulunmuştur.

Grafik 4. 14. Yaşa göre öğrencilerin genel saldırganlık puanları.

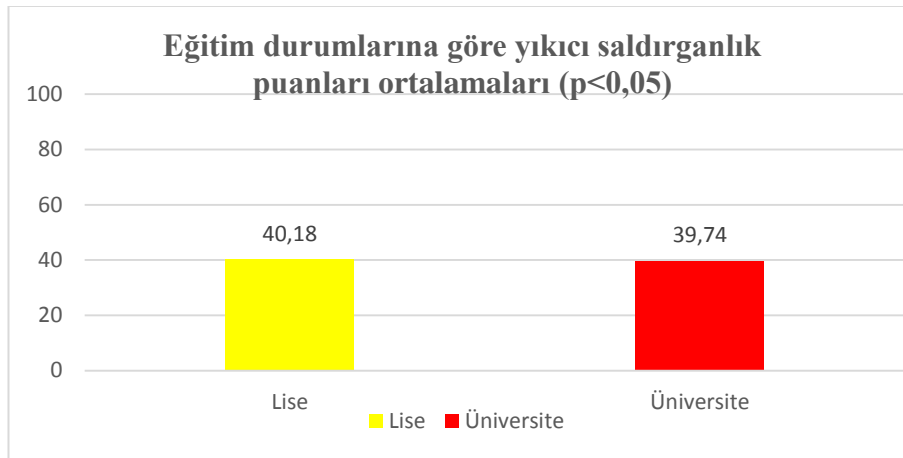
Bu sonuçlara göre orijinal hipotez olan H_0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Sonuçlara göre yaş arttıkça genel saldırganlık düzeylerinin arttığı görülmektedir.

4.10. HİPOTEZ 9: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI

Eğitim Durumlarına bağlı olarak öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre lise öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık puanlarından fazla olduğu ve aralarındaki bu farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre lise öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık puanı $40,18 \pm 13,181$, üniversite öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık puanları $39,74 \pm 12,846$ olarak bulunmuştur.

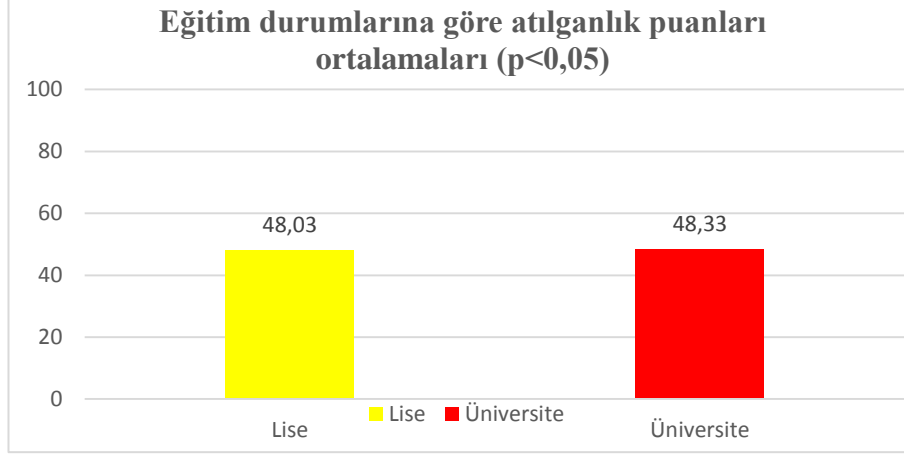

Grafik 4. 15. Eğitim durumlarına göre yıkıcı saldırganlık düzeyleri.

4.11. HİPOTEZ 10: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI

Eğitim Durumlarına bağlı olarak öğrencilerin atılganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre lise öğrencilerinin atılganlık puanlarının üniversite öğrencilerinin atılganlık puanlarından düşük olduğu ve aralarındaki bu farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre lise öğrencilerinin atılganlık puanı $48,03 \pm 8,756$, üniversite öğrencilerinin atılganlık puanları $48,33 \pm 8,710$ olarak bulunmuştur.

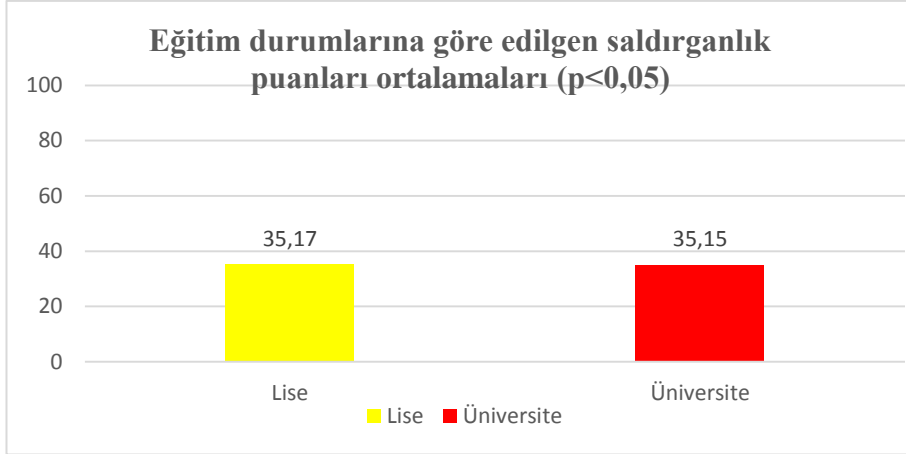
Grafik 4. 16. Eğitim durumlarına göre atılganlık düzeyleri.

4.12. HİPOTEZ 11: EĞİTİM DURUMLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI

Eğitim Durumlarına bağlı olarak öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre lise öğrencilerinin edilgen saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinin edilgen saldırganlık puanlarına göre daha düşük olduğu ve aralarındaki bu farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre lise öğrencilerinin edilgen saldırganlık puanı $35,17 \pm 11,110$, üniversite öğrencilerinin edilgen saldırganlık puanları $35,15 \pm 10,782$ olarak bulunmuştur.

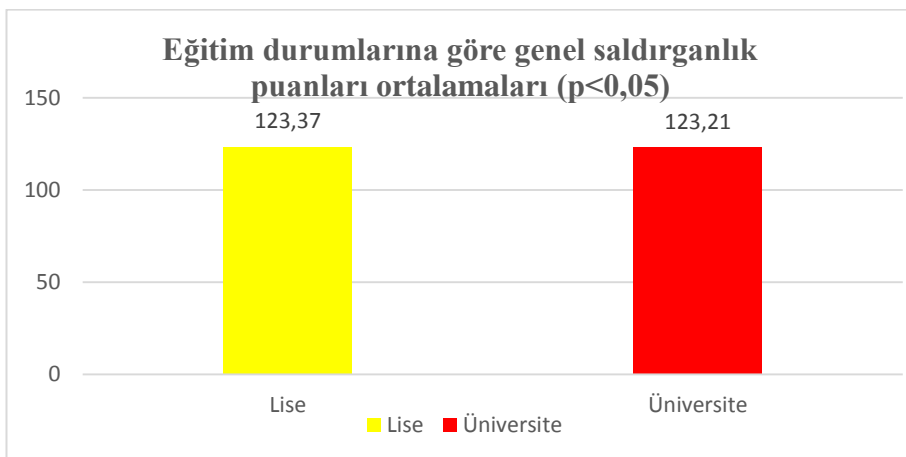

Grafik 4. 17. Eğitim durumlarına göre edilgen saldırganlık düzeyleri.

4.13. HİPOTEZ 12: EĞTİM DURUMLARINA GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI

Eğitim Durumlarına bağlı olarak öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre lise öğrencilerinin genel saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinin genel saldırganlık puanlarından düşük olduğu ve aralarındaki bu farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{.05} 266$; $P>0,05$) göre lise öğrencilerinin genel saldırganlık puanı $123,37 \pm 23,945$, üniversite öğrencilerinin genel saldırganlık puanları $123,21 \pm 23,299$ olarak bulunmuştur.

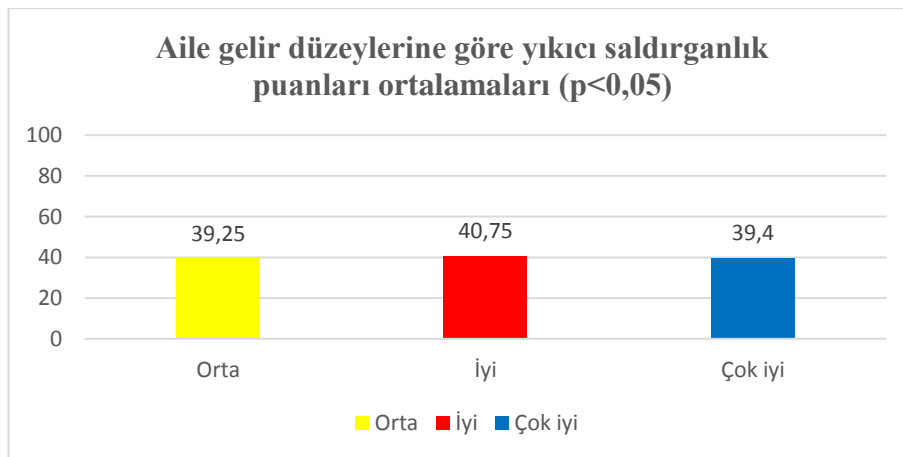
Grafik 4. 18. Eğitim durumlarına göre genel saldırganlık düzeyleri.

Sonuç olarak eğitim durumlarına göre genel saldırganlık düzeyleri arasındaki farkın önemli olmadığı görüldü.

4.14. HİPOTEZ 13: AİLE GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI

Aile Gelir Düzeylerine göre öğrencilerin yıkıcı saldırganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü ANOVA (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları yaşa bağlı olarak gruplar arasındaki yıkıcı saldırganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi. Saptanan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (Follow-up) olarak Tukey HSD uygulandı. Aile gelir düzeyi Çok kötü ve Kötü olan deneklerin sayısı çok az ya da hiç olmadığından ihmal edilmiştir. Sonuçlara göre aile gelir düzeyi Orta olanların yıkıcı saldırganlık puanlarının, aile gelir düzeyi Çok iyi olanların puanlarından düşük olduğu ve aralarındaki bu farkın önemli olmadığı görüldü. Sonuçlara göre aile gelir düzeyi Çok iyi olanların yıkıcı saldırganlık puanlarının, aile gelir düzeyi İyi olanlardan düşük olduğu ve aralarındaki farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($F_{.2, 267}; P>0,05$) göre aile gelir düzeyi orta olanların yıkıcı saldırganlık puanı $39,25 \pm 12,619$, iyi olanların yıkıcı saldırganlık puanı $40,75 \pm 12,887$, çok iyi olanların yıkıcı saldırganlık puanları $39,40 \pm 13,035$ olarak bulunmuştur.

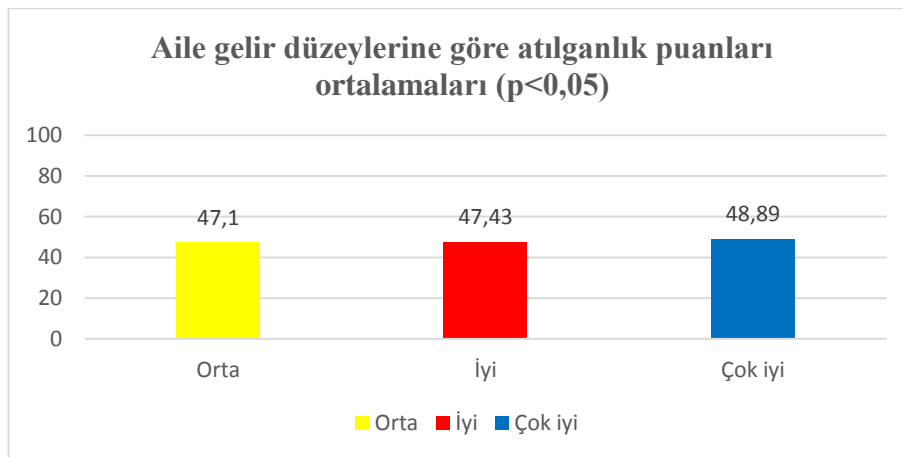

Grafik 4. 19. Aile gelir düzeylerine göre yıkıcı saldırganlık düzeyleri.

4.15. HİPOTEZ 14: AİLE GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI

Aile Gelir Düzeylerine göre öğrencilerin atılganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü ANOVA (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları yaşa bağlı olarak gruplar arasındaki atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olmadığını gösterdi. Saptanan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (Follow-up) olarak Tukey HSD uygulandı. Aile gelir düzeyi Çok kötü ve Kötü olan deneklerin sayısı çok az ya da hiç olmadığından ihmal edilmiştir. Sonuçlara göre aile gelir düzeyi çok iyi olanların atılganlık puanlarının, aile gelir düzeyleri iyi ve orta olanlara göre daha yüksek olduğu ve aile gelir düzeyleri iyi ve orta olanlar ile arasındaki farkların önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($F_{2, 267}; P>0,05$) göre aile gelir düzeyi orta olanların atılganlık puanı $47,10 \pm 9,193$, iyi olanların atılganlık puanı $47,43 \pm 9,036$, çok iyi olanların atılganlık puanı $48,89 \pm 8,435$ olarak bulunmuştur.

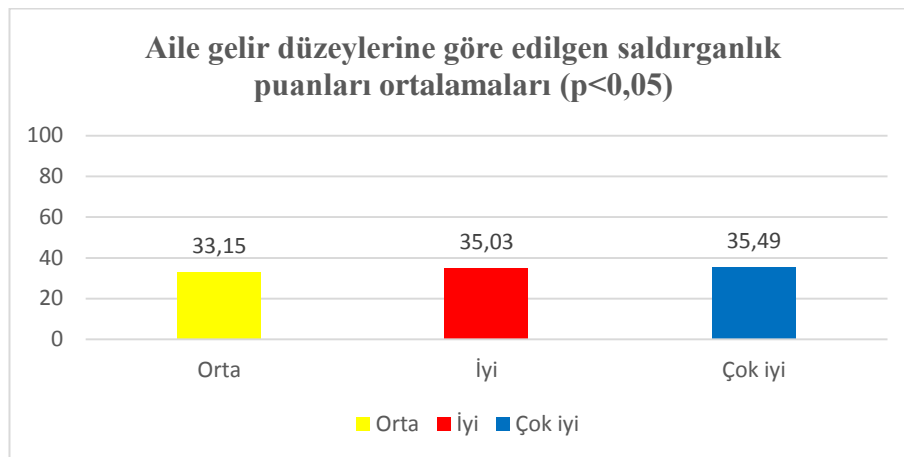
Grafik 4. 20. Aile gelir düzeylerine göre atılganlık puanları.

4.16. HİPOTEZ 15: AİLE GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGİN SALDIRGANLIK PUANLARI

Aile Gelir Düzeylerine göre öğrencilerin atılganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü ANOVA (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları yaşa bağlı olarak gruplar arasındaki atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi. Saptanan

anlamli farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi (Follow-up) olarak Tukey HSD uygulandı. Aile gelir düzeyi Çok kötü ve Kötü olan deneklerin sayısı çok az ya da hiç olmadığından ihmal edilmiştir. Sonuçlara göre aile gelir düzeyleri çok iyi olanların edilgen saldırganlık puanlarının aile gelir düzeyleri iyi olanlardan yüksek olduğu ve aralarındaki bu farkın önemli olmadığı görüldü. Sonuçlara göre aile gelir düzeyi iyi olanların edilgen saldırganlık puanlarının, aile gelir düzeyi orta olanlardan yüksek olduğu ve aralarındaki bu farkın önemli olduğu görüldü.

Test sonuçlarına ($F_{2,267}$; $P < 0,05$) göre aile gelir düzeyi orta olanların edilgen saldırganlık puanı $33,15 \pm 11,217$, iyi olanların edilgen saldırganlık puanı $35,03 \pm 10,885$, çok iyi olanların edilgen saldırganlık puanları $35,49 \pm 10,836$ olarak bulunmuştur.

Grafik 4. 21. Aile gelir düzeylerine göre edilgen saldırganlık puanları.

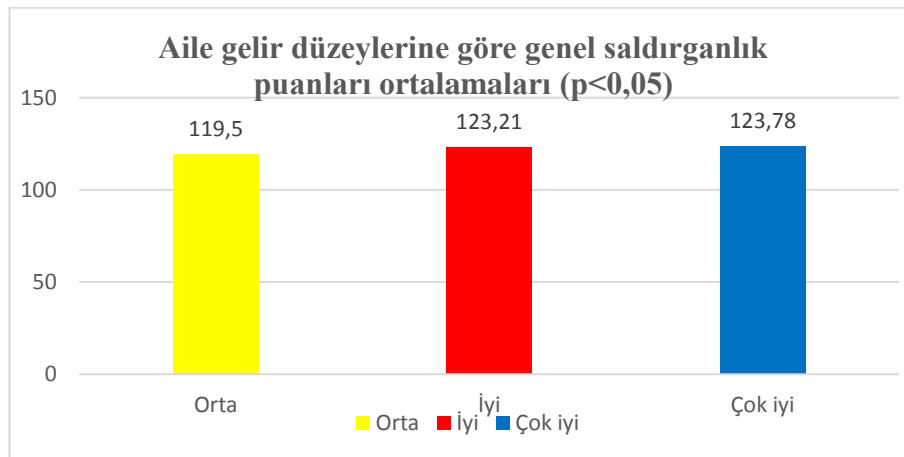
Bu sonuçlara göre orijinal hipotez olan H_0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

4.17. HİPOTEZ 16: AİLE GELİR DÜZEYLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI

Aile Gelir Düzeylerine göre öğrencilerin atılganlık düzeyleri arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha = 0.05$ anlamlılık düzeyinde tek yönlü ANOVA (oneway) testi uygulandı. Test sonuçları yaşa bağlı olarak gruplar arasındaki atılganlık puanları arasındaki farkın önemli olduğunu gösterdi. Saptanan anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için ikinci seviye testi

(Follow-up) olarak Tukey HSD uygulandı. Aile gelir düzeyi Çok kötü ve Kötü olan deneklerin sayısı çok az ya da hiç olmadığından ihmal edilmiştir. Sonuçlara göre aile gelir düzeyi orta olanların genel saldırganlık puanlarının, aile gelir düzeyi iyi olanlardan düşük olduğu ve aralarındaki farkın anlamlı olduğu görüldü. Sonuçlara göre aile gelir düzeyi çok iyi olanların genel saldırganlık puanları, aile gelir düzeyleri iyi olanlardan yüksek olduğu ve aralarındaki farkın önemli olmadığı görüldü. Sonuçlara göre aile gelir düzeyi kötü olanların genel saldırganlık puanlarının, aile gelir düzeyi çok iyi olanlardan yüksek olduğu ve aralarındaki farkın önemli olduğu görüldü.

Test sonuçlarına (F.2 267; P<0,05) göre aile gelir düzeyi orta olanların genel saldırganlık puanı $119,50 \pm 25,515$, iyi olanların genel saldırganlık puanı $123,21 \pm 24,261$, çok iyi olanların genel saldırganlık puanları $123,78 \pm 22,759$ olarak bulunmuştur.

Grafik 4. 22. Aile gelir düzeylerine göre genel saldırganlık puanları.

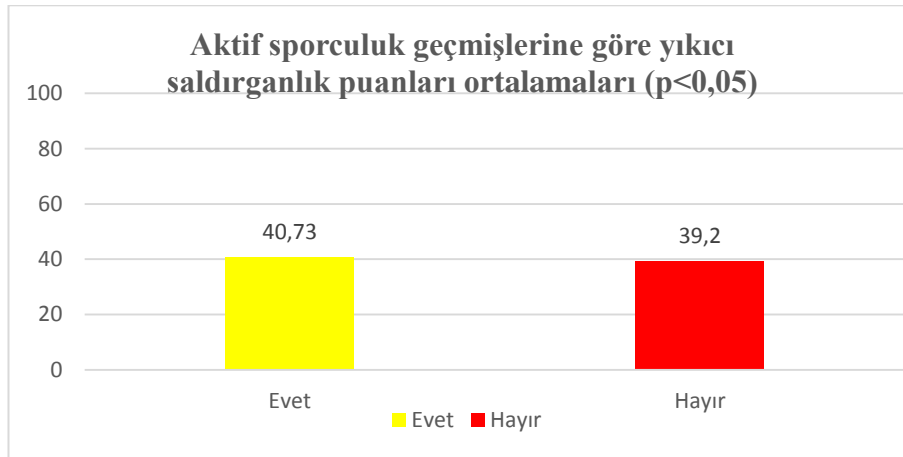
Bu sonuçlara göre orijinal hipotez olan H_0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Sonuç olarak aile gelir düzeylerine bakıldığında genel saldırganlık puanları gelir durumu orta olanların en düşük olduğu ve gelir durumu kötü olanların ise en yüksek olduğu görüldü.

4.18. HİPOTEZ 17: AKTİF SPORCULUK GEÇMİŞİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN YIKICI SALDIRGANLIK PUANLARI

Aktif Sporculuk Geçmişine bağlı olarak öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının, aktif sporculuk geçmişi olmayanların yıkıcı saldırganlık puanlarından yüksek olduğu ve aralarındaki farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{0,5} 266$; $P>0,05$) göre aktif sporculuk geçmişi olanların yıkıcı saldırganlık puanı $40,73 \pm 13,319$, aktif sporculuk geçmişi olmayanların yıkıcı saldırganlık puanları $39,20 \pm 12,608$ olarak bulunmuştur.

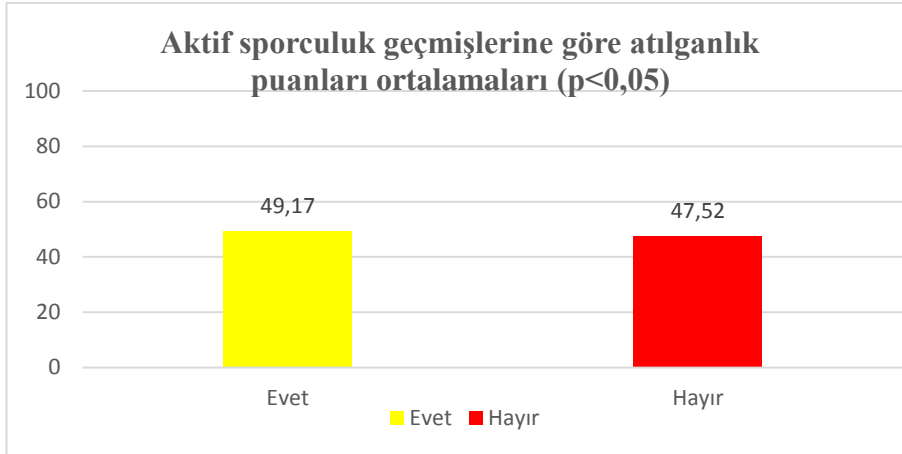

Grafik 4. 23. Aktif sporculuk geçmişine göre yıkıcı saldırganlık puanları.

4.19. HİPOTEZ 18: AKTİF SPORCULUK GEÇMİŞİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN ATILGANLIK PUANLARI

Aktif Sporculuk Geçmişine bağlı olarak öğrencilerin atılğanlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin atılğanlık puanlarının, aktif sporculuk geçmişi olmayanların atılğanlık puanlarından yüksek olduğu ve aralarındaki farkın önemli olduğu görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{0,5} 266$; $P<0,05$) göre aktif sporculuk geçmişi olanların atılğanlık puanı $49,17 \pm 7,832$, aktif sporculuk geçmişi olmayanların atılğanlık puanları $47,52 \pm 9,293$ olarak bulunmuştur.

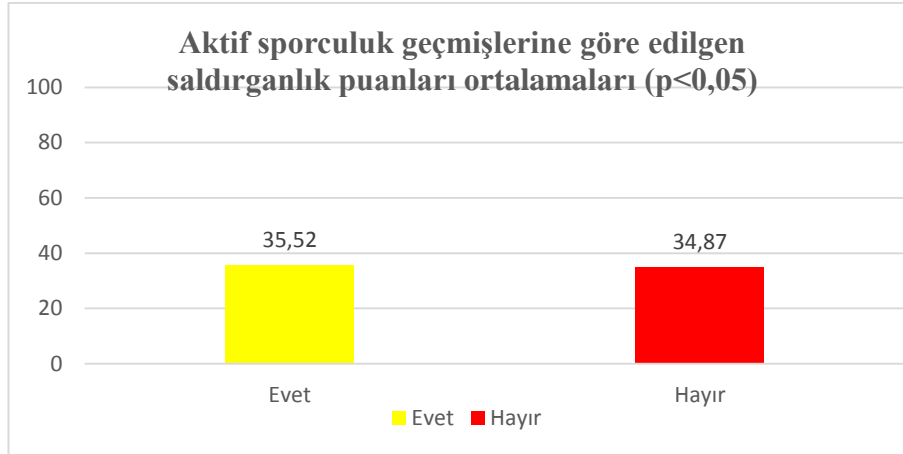
Grafik 4. 24. Aktif sporculuk geçmişine göre atılganlık puanları.

Bu sonuçlara göre orijinal hipotez olan H_0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

4.20. HİPOTEZ 19: AKTİF SPORCULUK GEÇMİŞİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN EDİLGEN SALDIRGANLIK PUANLARI

Aktif Sporculuk Geçmişine bağlı olarak öğrencilerin edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının, aktif sporculuk geçmişi olmayanların edilgen saldırganlık puanlarından yüksek olduğu ve aralarındaki farkın önemli olmadığı görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{0,5} 266$; $P > 0,05$) göre aktif sporculuk geçmişi olanların edilgen saldırganlık puanı $35,52 \pm 10,835$, aktif sporculuk geçmişi olmayanların edilgen saldırganlık puanları $34,87 \pm 10,902$ olarak bulunmuştur.

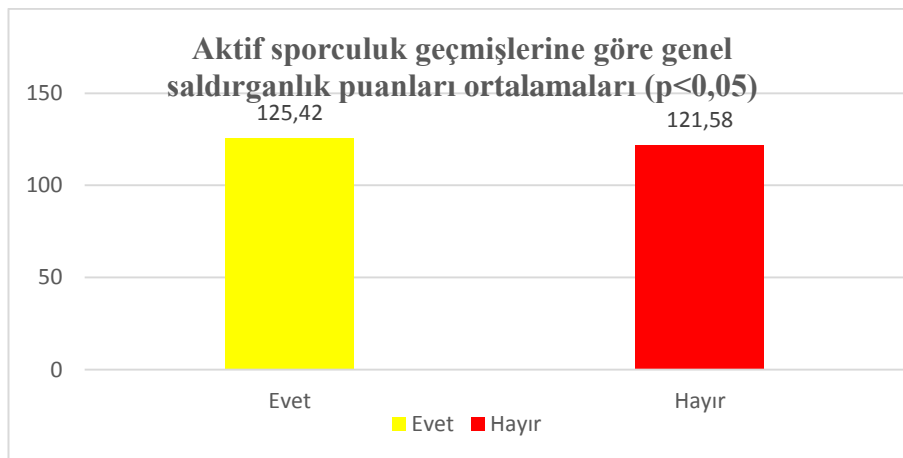

Grafik 4. 25. Aktif sporculuk geçmişine göre edilgen saldırganlık puanları.

4.21. HİPOTEZ 20: AKTİF SPORCULUK GEÇMİŞİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN GENEL SALDIRGANLIK PUANLARI

Aktif Sporculuk Geçmişine bağlı olarak öğrencilerin genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark olup olmadığını belirlemek için $\alpha=0.05$ anlamlılık düzeyinde bağımsız iki grup için t-testi uygulandı. Sonuçlara göre aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının, aktif sporculuk geçmişi olmayanların genel saldırganlık puanlarından yüksek olduğu ve aralarındaki farkın önemli olduğu görüldü.

Test sonuçlarına ($t_{0.5} 266$; $P < 0,05$) göre aktif sporculuk geçmişi olanların yıkıcı saldırganlık puanı $125,42 \pm 23,774$, aktif sporculuk geçmişi olmayanların yıkıcı saldırganlık puanları $121,58 \pm 23,126$ olarak bulunmuştur.

Grafik 4. 26. Aktif sporculuk geçmişine göre genel saldırganlık puanları.

Bu sonuçlara göre orijinal hipotez olan H_0 hipotezi reddedilmiş olup alternatif hipotez olan H_1 hipotezi kabul edilmiştir.

Sonuç olarak aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin genel saldırganlık düzeylerinin aktif sporculuk geçmişi olmayanlara oranla daha fazla olduğu görüldü.

V. BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. TARTIŞMA

5.1.1. Hipotez 1: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre yıkıcı saldırganlıklarının daha yüksek olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (24, 32, 99, 106, 109, 123), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (31, 56, 114, 124).

Araştırmada erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre yıkıcı saldırganlık puanları daha yüksek bulunmuştur. Erkeklerde yıkıcı saldırganlık puanının yüksek bulunması cinsiyete bağlı olarak gelişen kişilikle de açıklanabilir. Diğer yandan sosyo-kültürel etki nedeniyle kadınların daha paylaşımcı ve fedakâr yapıda olduğu, erkeklerin biyolojik olarak fiziksel üstünlüğü ve güç gösterisinde bulunma eğilimi ile açıklanabilir. Sportif faaliyetlerin içinde olan rekabet ve rekabet içerisinde de güçlü olanın kazanma olasılığının daha yüksek olması sebebiyle erkeklerin kadınlara göre daha kolay şekilde yıkıcı saldırganlığa başvurabileceği düşünülebilir.

5.1.2. Hipotez 2: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

Çalışmadan elde edilen bulgular incelendiğinde kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre atılganlıklarının daha düşük olduğu görüldü. Aralarındaki farkın ise çok az olduğu da çalışmada ulaşılan diğer bir bulgudur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (109, 124), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (24, 31, 32, 56, 99, 106, 114, 123).

Araştırma erkeklerin kadınlara göre daha atılgan olduklarını gösterdi. Ergenlik döneminde kadınların erkeklere göre daha erken olgunlaşmaları ve aile içi sorumluluklarının erkeklere göre daha erken başlamasından dolayı atılganlıklarının daha yüksek olması beklenirken araştırmada tam tersi daha düşük olduğu sonucuna ulaşıldı. Bunun nedeni olarak ise günümüzde sosyalleşme olgusunun artık erkekler için çok erken yaşlarda başlaması ve ailelerin ergenlik çağına girmeden erkek veya kadın ayırt etmeden çocuklarıyla aşırı ilgili olmasını gösterebiliriz. Kültürel olarak

içinde bulunulan çevrenin etkisini de erkeklerin atılganlıklarının kadınlara göre yüksek olmasının sebeplerinden biri olarak söyleyebiliriz. Bunların yanında erkeklerin saldırganlıklarının daha çok fiziksel türde olduğu bilinmektedir, ancak günümüzde kızların da sıklıkla fiziksel türde saldırganlık eylemlerine başvurduğunu söylememiz yanlış olmaz.

5.1.3. Hipotez 3: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre edilgen saldırganlıklarının daha yüksek olduğu görüldü. Aralarındaki farkın ise çok az olduğu da çalışmada ulaşılan diğer bir bulgudur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (31, 32, 106, 109, 123), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (56, 99, 114, 124).

Erkeklerin edilgen saldırganlıklarının kadınlardan fazla çıkması yıkıcı saldırganlıktaki kişilik gelişimi, biyolojik etkenler ve yetiştiği çevre koşullarına bağlanabilir. Bunun yanında tüm dünya da olduğu gibi ülkemizde de sportif faaliyetler açısından erkeklerin daha ön planda olduğu görülmektedir. Bu durumun sonucu olarak gerek gündelik hayat gerek mesleki seçimler de erkekler kadınlara nazaran daha çok sporun içindedirler. Erkekler kadınlara göre daha çok sporu yaşamlarıyla özdeşleştirdikleri için sportif faaliyetlerde karşılaşılan olumsuz durumlarda da kadınlara göre daha fazla şiddet ve saldırganlık eğilimi gösterebilirler. Ancak çalışmada ulaşılan bulgulara bakıldığında araştırma grubu içerisindeki kadın öğrencilerin de hemen hemen erkeklerle aynı tepkileri verdiğini söyleyebiliriz. Bu durumu ise desteklediği kulübe aşırı bir bağ ile bağlanmalarının bir sonucu olarak söyleyebiliriz.

5.1.4. Hipotez 4: Cinsiyete Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre genel saldırganlıklarının daha yüksek olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (5, 11, 17,

40, 47, 106, 109), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (31, 32, 56, 99, 114, 123, 124).

Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında erkeklerin kadınlara göre daha saldırgan oldukları görüldü. Spor ilk ortaya çıktığı dönemlerde daha çok erkeklerin fiziksel güç gösterilerinden oluşmaktaydı. Günümüzde gelinen süreçte ise her ne kadar kadınlar artık sporun içinde olsalar da geçmişten gelen erkek baskınlığı sporun birçok branşında devam etmektedir. Ülkemizde sosyo-kültürel yapıya bakıldığında erkeklerin kadınlara oranla daha fazla fiziksel güç gösterisinde bulunduğunu ve saldırganlık eğilimlerinin daha fazla olduğunu söyleyebiliriz. Biyolojik olarak hormonal farklılıklar ve anatomik özelliklerin de erkeklerin kadınlara göre genel saldırganlıklarının daha yüksek olmasında etkilidir. Genel saldırganlık durumunun erkeklerde kadınlardan daha yüksek bulunmasını literatürdeki birçok çalışma benzer şekilde desteklemektedir.

5.1.5. Hipotez 5: Yaşa Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin yaşları büyüdükçe yıkıcı saldırganlık puanlarının arttığı görüldü. Aralarındaki farkın çok az olduğu da çalışmada ulaşılan diğer bir bulgudur. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (24, 109), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (4, 106, 113, 124).

Normalde ilerleyen yaş ile olgunluğunda artmasıyla yıkıcı saldırganlık düzeyinin de düşeceği tahmin edilebilir. Bu çalışmada elde edilen bulgular tersini gösterdi. Artan yaşla beraber yıkıcı saldırganlığın da arttığı görüldü. Bu sonuç yıkıcı saldırganlığın yaşa bağlı olarak zamanla kazanılan veya değişim gösteren bir davranış şekli olmadığını, kalıtsal özelliklerin ve sosyal şartların etkisinin olabileceğinin bir göstergesi olabilir. Ayrıca buna sebep olarak medya ve aşırı kazanma isteğinin öğrencilerde yaş ve tecrübe artışıyla birlikte yıkıcı saldırganlığı da artırdığı söylenebilir.

5.1.6. Hipotez 6: Yaşa Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin yaşları büyüdükçe atılganlık puanlarının da az da olsa düştüğü görüldü. Bu çalışmadan elde edilen

sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (4, 106, 113, 124), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (24, 109).

Araştırmadan elde edilen bulgular öğrencilerin atılganlıklarının yaşa göre bir değişim göstermediğini, hatta ilerleyen yaşla beraber düşmekte olduğunu gösterdi. Günümüzde sosyal medyanın hayatımızda edindiği yer ve beraberinde getirdiği interaktif sosyal çevrenin getirdiği sınırsız iletişim imkanlarının bu durumda en büyük faktör olduğu söylenebilir. Teknolojik imkanlar sosyal medyanın erken yaşlarda insan hayatına girmesine imkan tanır ve bunun da erken yaştaki insanların daha atılgan olmalarına sebebiyet verdiği söylenebilir. Sonuç olarak atılganlığın yaşla bir ilişkisi bulunamaması, sonradan kazanılan bir davranış şekli olduğu düşüncesi çerçevesinde hayatın herhangi bir döneminde, farklı zaman dilimlerinde, çevresel faktörlerin etkisi ile kazanılabileceği görüşünü ortaya çıkarabilir.

5.1.7. Hipotez 7: Yaşa Göre ğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin yaşları ile birlikte edilgen saldırganlık puanlarının arttığı görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (24, 109), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (4, 106, 113, 124).

Öğrencilerin yaşlarının artmasıyla kazandıkları tecrübenin bir sonucu olarak edilgen saldırganlıklarının azalacağı düşünülse de bulgular bunun tam tersini gösterdi. Öğrencilerin tecrübeleri arttıķa kendinden emin ve sakin davranışlarda bulunmaları gerekirken, bunun tam aksine daha fazla fevri davrandıkları ve saldırgan oldukları görüldü. Öğrencilerin yaşları arttıķa edilgen saldırganlıklarının artmasına medya, spor kamuoyu içerisinde yer alan sporcu, antrenör, yönetici vb. kişiler, taraftarlar ve sosyal çevresinden etkilenmesinin büyük bir etken olduğu söylenebilir. Bunun yanında yaş ve tecrübe arttıķa eleştiri ve mkemmeliyetiliğinde arttığı düşünülürse elde edilen bulgular neticesinde yaşa büyük öğrencilerin daha agresif bir tutum içerisinde olabilecekleri de söylenebilir.

5.1.8. Hipotez 8: Yaşa Göre ğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerin yaşları ile birlikte genel saldırganlık puanlarının da arttığı görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar

önceki çalışmalarla genelde benzerlik gösterirken (17, 24, 85, 109), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (4, 44, 106, 113, 124).

Saldırganlık yaş ve tecrübeyle azalan bir olgu olarak düşünülse de elde edilen sonuçlar bunun tersini gösterdi. Öğrencilerin yaşlarının artmasıyla saldırganlıklarının da arttığı görüldü. Yaş ilerledikçe tecrübeyle beraber artan mükemmeliyetçilik saldırganlığı tetikleyen diğer bir faktör olarak gösterilebilir. Ayrıca yaşla beraber artan sorumluluk ve gelecek kaygısını da saldırganlığı tetikleyen diğer faktörler olarak göstermek mümkündür. Bir diğer faktör de ilerleyen yaşla beraber toplumda bir yer edinmeye çalışma çabasıdır. Önemli bir şahıs olma yani popüler bir insan olma tutkusu da ilerleyen yaşla beraber saldırganlığı arttıran bir sebep olarak düşünülebilir.

5.1.9. Hipotez 9: Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde liseye giden öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinden daha yüksek olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genel anlamda önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (113), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (38).

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında lise ve üniversite öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık puanlarının çok yakın olduğu görülse de lise öğrencilerinin yıkıcı saldırganlık puanları daha fazladır. Buldukları sosyal çevreler bu duruma etken olarak gösterilebilir. Ayrıca lise dönemindeki öğrencilerin üniversite öğrencilerine göre etrafındaki insanların hal ve hareketlerine daha fazla özenmeleri bir diğer sebep olabilir. Bir diğer faktör olarak lise öğrencilerinin üzerindeki aile baskısının daha yoğun olması olarak düşünebiliriz. Diğer etkin bir faktör de ergenlikle beraber kimlik arayışı içinde olan lise öğrencilerinin bastırılmış duygu ve düşüncelerini gösterebiliriz.

5.1.10. Hipotez 10: Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde üniversite öğrencilerin atılganlık puanlarının lise öğrencilerinden daha yüksek olduğu görüldü. Bu

çalışmadan elde edilen sonuçlar genel anlamda önceki çalışmalarla benzerlik göstermedi (38, 113).

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında üniversite öğrencilerinin atılganlık puanlarının lise öğrencilerinden yüksek olduğu görülür. Ancak aralarındaki farkın çok az olduğunu da ihmal etmemek gerekir. Lise ve üniversite öğrencilerinin atılganlık puanlarının çok yakın olmasındaki etkin sebep olarak teknolojik imkanlar ve boş zaman değerlendirmek adına farkında veya farkında olmadan yapılan sosyal görüşmelerdir. Teknolojinin bizlere sunduğu imkanlardan en fazla lise ve üniversite çağındaki bireylerin faydalandığı günümüzde sosyal çevrenin sınırsızlığı atılganlık üzerinde muazzam etkilidir.

5.1.11. Hipotez 11: Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde lise öğrencilerinin edilgen saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinden ihmal edilebilecek seviyede yüksek olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genel anlamda önceki çalışmalarla benzerlik gösterdi (38, 113).

Araştırma sonuçları lise ve üniversite öğrencilerinin edilgen saldırganlık puanlarının neredeyse eşit olduğunu gösterdi. Bunun sebebi olarak lise öğrencileri her ne kadar aile baskısı ve ergenlik bunalımları altında olsalar da üniversite öğrencileri ile hemen hemen aynı imkanlara sahip olmalarını gösterebiliriz. Aynı imkanlardan lise ve üniversite öğrencisi olup olmadıkları ayrımı yapılmadan faydalanabilmektedirler. Boş zamanlarda genellikle yaşam alanlarının da kesiştiği söylenebilir. Bu eşitliğin bir diğer sebebi olarak her ne kadar lise öğrencisi olsalar da gelecekle alakalı seçimlerinin şekillenmiş olması düşüncesi de üniversite öğrencileri ile olan bu denkliklerinin bir açıklaması olabilir.

5.1.12. Hipotez 12: Eğitim Durumlarına Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular lise öğrencilerinin genel saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinin genel saldırganlık puanlarından ihmal edilebilecek kadar az yüksek olduğunu gösterdi. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genel anlamda önceki çalışmalarla benzerlik gösterdi (38, 113).

Araştırma bulgularına bakıldığında lise ve üniversite öğrencilerinin genel saldırganlık puanlarının neredeyse eşit olduğu görüldü. Lise ve üniversite öğrencilerinin genel saldırganlık puanlarının eşit olmasındaki temel unsurun iki grubun gündelik yaşamda sürekli aynı çevreyi paylaşmasını gösterebiliriz. Bir diğer sebep olarak saldırganlığın eğitim durumuna bağlı olmadığı, biyolojik etkenlerin daha baskın olduğunu söyleyebiliriz.

5.1.13. Hipotez 13: Aile Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Yıkıcı Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular aile gelir düzeyine göre orta, iyi ve çok iyi cevaplarını veren üç grubun yıkıcı saldırganlık puanlarının hemen hemen birbirine eşit olduğunu gösterdi. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genel anlamda önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (106), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (113).

Araştırmada elde edilen bulgular aile aylık gelir seviyesine göre maddiyatın saldırganlık davranışının ortaya çıkmasında önemli bir etken olmadığı görüşünü ortaya çıkarmıştır.

5.1.14. Hipotez 14: Aile Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Atılganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular aile gelir düzeyine göre orta, iyi ve çok iyi cevaplarını veren üç grubun atılganlık puanlarının hemen hemen birbirine eşit olduğunu gösterdi. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genel anlamda önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (113), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (106).

Araştırmada elde edilen bulgular aile aylık gelir seviyesine göre maddiyatın atılganlık davranışlarının ortaya çıkmasında etkin bir faktör olmadığını ortaya çıkarmıştır. Diğer faktörler bu konuda daha baskındır.

5.1.15. Hipotez 15: Aile Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular aile gelir düzeyine göre iyi ve çok iyi cevaplarını veren iki grubun edilgen saldırganlık puanlarının hemen hemen birbirine

eşit olduğunu gösterdi. Aile gelir düzeyine göre orta cevabını verenlerin ise edilgen saldırganlık puanlarının iyi ve çok iyi cevabını verenlere göre daha düşük olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genel anlamda önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (106), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (113).

Gelir farklılıklarının edilgen saldırganlık boyutuna anlamlı bir etkisi olmaması, diğer etkenlerin daha önemli olduğunu düşündürebilir. Fakat belirli bir gelir miktarının altında kalan öğrenciler için bu farkın etkisi önem arz etmektedir. Maddi imkanları belirli bir miktarın altında olan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının daha az olmasının sebebi olarak maddi imkanı iyi ve çok iyi olanlara göre daha olgun ve sorumluluk sahibi olmalarını gösterebiliriz.

5.1.16. Hipotez 16: Aile Gelir Düzeylerine Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular aile gelir düzeyine göre iyi ve çok iyi cevaplarını veren iki grubun genel saldırganlık puanlarının hemen hemen birbirine eşit olduğunu gösterdi. Aile gelir düzeyine göre orta cevabını verenlerin ise genel saldırganlık puanlarının iyi ve çok iyi cevabını verenlere göre daha düşük olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar genel anlamda önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (106), literatürdeki diğer çalışmalarla benzerlik göstermedi (113).

Araştırma bulgularında maddi durumu belirli bir seviyenin altında olan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının düşük olmasını maddi imkansızlıkların verdiği sorumluluk ve olgunluğun bir sonucu olarak görebiliriz. Maddi imkanları belirli bir seviyeden fazla olan öğrencilerin ise bu imkanlar dahilinde istediklerini almaya olan alışmışlıklarından dolayı istedikleri olmadığında daha saldırgan olabilecekleri görüşü de genel saldırganlık puanlarının yüksek olmasının sebebidir.

5.1.17. Hipotez 17: Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının aktif sporculuk geçmişi olmayan

öğrencilere göre daha yüksek olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik göstermedi (106).

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerle aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanları birbirine ihmal edilebilir seviyede yakındır. Buna sebep olan faktörler arasında sporun ticari bir rant faktörü olması düşünülebilir. Bir diğer sebep olarak kazanmak için her şeyin yapılabilecek olmasını da söyleyebiliriz. Çünkü kazanma tutkusu aktif sporculuk geçmişi olsa da olmasa da destekledikleri takım söz konusu olduğunda yıkıcı saldırganlık olarak karşımıza çıkabilmektedir.

5.1.18. Hipotez 18: Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Öğrencilerin Atılmanlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin atılmanlık puanlarının aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik gösterirken (106).

Aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin atılmanlıklarının aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilerden fazla olmasının sebebi olarak takım çalışması ve antrenör ve yöneticilerin yönlendirmelerini gösterebiliriz. Bir takımın veya bir ekibin parçası olan öğrenciler yalnız olmadığı bilincinin etkisiyle daha atılman olurlar. Ayrıca antrenör ve yöneticilerin sürekli verdikleri komutlar ve telkinlerle istemeden sosyal bir topluluğun bir parçası olurlar ve bu da atılmanlığı arttıran faktörlerden biridir.

5.1.19. Hipotez 19: Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Öğrencilerin Edilgen Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik göstermedi (106).

Araştırmada elde edilen bulgulara göre aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerle aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilerin edilgen saldırganlık

puanlarının birbirine çok yakın olduğu görüldü. Buna sebep olarak aktif sporculuk geçmişi olan veya olmayan öğrencilerin sporun içinde direk bulunmadan sadece seyirci olarak izlemeleri ve aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin sporun içinden olan kazanma tutkusunu daha fazla barındırmaları gösterilebilir.

5.1.20. Hipotez 20: Aktif Sporculuk Geçmişine Göre Öğrencilerin Genel Saldırganlık Puanları

Çalışmada elde edilen bulgular incelendiğinde aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görüldü. Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar önceki çalışmalarla benzerlik göstermedi (106).

Araştırmada elde edilen bulgulara bakıldığında aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının yüksek olmasının sebebi olarak kazanmaya olan tutkularının daha yoğun olmaları gösterilebilir. Bununla beraber teknik bilgi olarak aktif sporculuk geçmişi olmayanlara göre daha bilgili olmaları onları müsabaka izlerken daha saldırgan yapabilir.

5.2. SONUÇ

Yapılan bu çalışma SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini araştırmayı, bunun yanında futbol ve saldırganlık ilişkisini çeşitli boyutlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma uygulanan envanterin ölçtüğü nitelikte sınırlı olarak öğrencilerin sosyal hayattaki davranışları doğrultusunda yaş, cinsiyet, okul türü ve spor dalı türü değişkenlerine göre karşılaştırılmalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Aşağıda araştırma sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuçlara yer verilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark vardır. Erkek öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre

atılgnlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Erkek öğrencilerin atılgnlık puanlarının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Erkek öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin cinsiyetlerine göre genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark vardır. Erkek öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının kadın öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin yaşa göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Öğrencilerin yaşları arttıkça yıkıcı saldırganlık puanlarının az da olsa arttığı tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin yaşa göre atılgnlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Sporcuların yaşları arttıkça atılgnlık puanlarının az da olsa düştüğü tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin yaşa göre edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Sporcuların yaşları arttıkça edilgen saldırganlık puanlarının az da olsa arttığı tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin yaşa göre genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark vardır. Sporcuların yaşları arttıkça genel saldırganlık puanlarının da arttığı tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin eğitim durumlarına göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Lise öğrencilerinin

yıkıcı saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinden az da olsa daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin eğitim durumlarına göre atılganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Lise öğrencilerinin atılganlık puanlarının üniversite öğrencilerinden az da olsa daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin eğitim durumlarına göre edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Lise öğrencilerinin edilgen saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinden az da olsa daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin eğitim durumlarına göre genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Lise öğrencilerinin genel saldırganlık puanlarının üniversite öğrencilerinden az da olsa daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin aile gelir düzeylerine göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Gelir düzeyi İyi olanların yıkıcı saldırganlık puanları Çok iyi olanlardan, Çok iyi olanların ise orta olanlardan az da olsa daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin aile gelir düzeylerine göre atılganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Gelir düzeyi Çok iyi olanların atılganlık puanları İyi olanlardan, İyi olanların ise orta olanlardan az da olsa daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin aile gelir düzeylerine göre edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark vardır. Gelir düzeyi Çok iyi olanların edilgen saldırganlık puanları İyi olanlardan, İyi olanların ise orta olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin aile gelir düzeylerine göre genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark vardır. Gelir düzeyi Çok iyi olanların genel saldırganlık puanları İyi olanlardan, İyi olanların ise orta olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin aktif sporculuk geçmişine göre yıkıcı saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin yıkıcı saldırganlık puanlarının aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin aktif sporculuk geçmişine göre atılganlık puanları arasında önemli bir fark vardır. Aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin atılganlık puanlarının aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin aktif sporculuk geçmişine göre edilgen saldırganlık puanları arasında önemli bir fark yoktur. Aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin edilgen saldırganlık puanlarının aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

SAÜ ve SAÜ Vakfı Koleji öğrencileri arasından futbol müsabakalarını aktif olarak stadyumlarda takip eden lise ve üniversite öğrencilerinin aktif sporculuk geçmişine göre genel saldırganlık puanları arasında önemli bir fark vardır. Aktif sporculuk geçmişi olan öğrencilerin genel saldırganlık puanlarının aktif sporculuk geçmişi olmayan öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

5.3. ÖNERİLER

Ülkemizde son dönemde iyice yaygınlaşan alkol ve uyuşturucu kullanımının seyirciler üzerindeki etkisi engellenmeli. Stadyumlarda olduğu kadar stadyum çevresinde de gerekli önlemler alınmalı.

Yönetici, antrenör ve sporcuların seyircileri tahrik eden hareketlerden kaçınmaları için gereken çalışmalar yapılmalı.

Medyanın gerek görsel gerek yazılı olsun seyirciyi kışkırtıcı ve şiddete teşvik edici haberlerden uzak durması sağlanmalı.

Futbolda fair play anlayışının yerleştirilmesi ve ödüllendirmesi ile alakalı çalışmalar arttırılmalı, medyadan bu konuda yardım talep edilmeli.

Sporda fair play anlayışı eğitim öğretim sistemine dahil edilerek küçük yaşlarda gençlere aşılmalı.

Taraftar gruplarıyla beraber hareket edilerek saldırgan ifadeler içeren sloganların önlenmesi için gerekli çalışmalar yapılmalı.

Taraftar gruplarının birbirleriyle dostluk kurması için gerekli çalışmalar yapılmalı.

TFF'nin ve MHK'nın bütün kulüplerle aynı seviyede iletişim kurması sağlanmalı ve taraftarların aklında oluşabilecek herhangi bir ayrımcılık düşüncesinin önüne geçilmeli.

TFF'nin uygulamaya koyduğu düzenlemelerin üzerinde çalışılarak seyircilerin şikayetlerinin minimuma inmesi sağlanmalı. Örneğin E-Bilet uygulamasının seyirci ve kulüplerden gelen tavsiyelere göre tekrar düzenlenmesinin gerektiği gibi.

Rekabet içerisindeki kulüplerin derbi maçlarında seyircilerinin kaynaşması için gerekli çalışmalar yapılmalı.

İrkçilik konusunda da gerek sporcu gerek yönetici ve gerek seyirci olsun gerekli çalışmalar yapılarak yeşil sahalardan uzan tutulmalı ve bu konuda gerekli yönetmelik ve cezalar tekrar düzenlenmeli.

Erkeklerin kadınların bulunduğu ortamlarda daha dikkatli davrandığı düşünülerek kadınların stadyumlarda bulunmasını teşvik edici çalışmalar yapılmalı.

Sosyal medyada kullanılan şiddet ve saldırganlığı teşvik edici yazışmalar kontrol edilmeli ve gerekli cezai yaptırımlar belirlenerek uygulamaya konulmalı.

Saldırganlık ve şiddet üzerine yapılan çalışmalar futbol seyircisi üzerine daha çok yoğunlaştırılmalı ve belli bir alan ile sınırlı kalmamalı, yapılan çalışmalar Türkiye geneline yayılmalı.

Futbol seyircisinin de saldırganlık ve şiddet üzerine yapılacak olan çalışmalarda; seyirci profilinin tabanına kadar inilmeli.

Centilmen sporcular ve örnek taraftarlar ödüllendirilmeli ve bu sporda şiddeti önlemek için görsel, yazılı ve sosyal medyada yer alması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Acet, M. (2001). *Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
2. Acet, M. (2005). *Sporda Saldırganlık ve Şiddet*. İstanbul: Morpa Yayıncılık.
3. Acet, M., (1997). *Futbol Seyircisinin Sosyo-Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi, Voleybol Ve Basketbol Seyircileri İle Karşılaştırılması*. Marmara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
4. Açak, M. (2011). *İşitme Engelli ve İşitme Engelli Olmayan Futbolcuların Benlik Saygıları ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Elazığ.
5. Ağlamaz, T. (2006). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
6. Akşar, T. (2005). *Endüstriyel Futbol*. İstanbul: Literatür Yayınları.
7. Alver, F. (2008). Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık. *Futbol ve Medya*. Sayı 26, 223.
8. Amman, T. (2000). *Spor Sosyolojisi, Sporda Sosyal Bilimler*, İstanbul: Alfa Yayınları.
9. Argan, M. (2001). *Spor Pazarlamasında Sponsorluk ve Futbol Branşında Sponsorluk Yapan Kuruluşlara İlişkin Bir Araştırma*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
10. Arıkan, A. N. (2000). *Farklı Branşlardaki Spor Seyircilerinin Sosyo-Kültürel Profili ve İzleyicilik Durumları Üzerine Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
11. Arslan, C., Bingölbali, A. (1997). Futbol Seyircisini Fanatik Olmaya Yönelten Motivasyonel ve Psikolojik Etkenler, *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknolojisi Dergisi*, Yıl:6.

12. Arslan, C., Hamarta, E., Arslan, E., Saygın, Y. (2010). Ergenlerde Saldırganlık ve Kişilerarası Problem Çözmenin İncelenmesi. *İlköğretim Online*, 9(1), 379-388. Erişim: 13.05.2014, [Online]: <http://ilkogretimonline.org.tr>
13. Artun Ü., (2005). *Tribün Cemaatinin Öfkesi: Ticarileşen Türkiye Futbolunda Şiddet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
14. Ayan, S. (2006). Şiddet ve Fanatizm. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 193
15. Bahadır Z. (2006). *Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Kültürel Yapısının Şiddet Eylemine Etkisi (Konyaspor Örneği)*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
16. Bandura, A. (1978). Social Learning Theory of Aggression. *Journal of Communiations*. Summer, 28 (3), 12-29.
17. Bayram, Y. (2012). *Spor Yapan ve Yapmayan 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerin Saldırganlık Tutumlarının İncelenmesi*. Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, , Kütahya.
18. Beyler, E. Peter, G. (1997). *Aggression*. (Çev. Kılıç, Z.). Ankara: J. Sports Annex, 1, 2, 36.
19. Bilgin, A. (2008). *Okullarda Şiddeti Önlemede Bir Yöntem Çatışma Çözme*, Bursa: Ezgi Kitabevi.
20. Canan, F., Ataoğlu, A. (2010). Anksiyete, Depresyon ve Problem Çözme Becerisi Algısı Üzerine Düzenli Sporun Etkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 1, 11, 38-48.
21. Cengiz R. (2004). Yazılı Spor Basınında Şiddet ve Fair Play Sunum, *Türkiye Futbol Adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müsabakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 41.
22. Cox, R. H. (1998). *Sport Psychology: Concepts and applications*. WCB, Maidenhead: McGraw-Hill. 287, 288
23. Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitapevi.

24. Çakır, H. İ. (2014). *Liseler Arası Müsabakalara Katılan Sporcu Öğrencilerin Saldırganlık Durumlarının Araştırılması (Rize İli Örneği)*. Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
25. Çepe, K. (1992). *Futbol Müsabakalarında Seyircilerin Saldırganlıkları ve Şiddet Sebepleri Üzerine Bazı Araştırmalar*, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara. 21,42.
26. Çetin, H. N. (2013). *Toplum Sağlığı İçin Nerede, Niçin, Nasıl Spor Yapılır?*. İstanbul: Turna Yayınları, 1.
27. Çetin, H.N., Flock, T. (2013). *Genel Kondüsyon Antrenmanı ve Sporda Performans Kontrolü*. İstanbul: Turna Yayınları, 6.
28. Çevik, E. (2004). *Ankaragücü Taraftarından Bir Kesit*. (Ed. Bora. T.). *Takımdan Ayrı Düz Koşu*. İstanbul: İletişim.
29. De La Roche, R. S. (2001). Why is Collective Violence Collective?. *Sociological Theory*, Vol. 19, No. 2, Washington and Lee University. 126-144.
30. Demir, F. (2005). *Futbol Olgusu ve Futbolda Asayiş Yönetimi*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi A.B.D., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 99.
31. Dervent, F. (2007). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi*. Gazi Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, Ankara.
32. Dervent, F., Aslanoğlu, E., Şenel, Ö. (2010). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi (İstanbul İli Örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(1), 521-533.
33. Doğan, B. (2007). *Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
34. Doğan, B., Moralı, S. (1999). Futbol'da Seyirci Taşkınlıkları ve Bunun Altında Yatan Psiko Sosyal Nedenler, *Futbol: Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Sayı 6 (2),.
35. Donay, S. (2011). *Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi ve Şike ve Teşvik Primi*. İstanbul: Beta Yayınları, 23, 24.
36. Dunning, E., Murpy, P., Williams, J. (1988). *The Roots Of Football Holiganism (An Historical And Sociological Study)*. Routledge & Kegan Paul Ltd, 246-247.

37. Durusoy, İ. (2002). *Futbol Teorisi-Türkiye'de Uygulanışı*. İstanbul: Boyut Matbaa A.Ş, 113, 17, 111, 145.
38. Duyar, D. (2011). *Futbol Seyircisinde Saldırganlık Davranışlarının İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
39. Düzgüneş, O., Kesici, T., Gürbüz, F. (1975). *İstatistik Metodları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.
40. Efiltili, E. (2006). *Orta Öğretim Kurumlarında Okuyan Öğrencilerin Saldırganlık, Denetim Odağı ve Kişilik Özelliklerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi, Doktora tezi, Konya.
41. Erdem, R., Ulu, D. (2004). Futbol Takımı Taraftarlığının Hastane Çalışanları Üzerine Etkisi. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, Hacettepe üniversitesi, 7(1), 120-137.
42. Erdoğan, İ. (2000). *Marksist Siyasal Ekonomi Üzerine: Spor Örneğiyle Kuramsal Yapı ve Akademik İnceleme Sorunsalı*. www.irfanerdogan.com/makaleler/spor2000.html, erişim: 24.04.2014.
43. Erkal, M. E., Özbay G., Ayan D. (1998). *Sosyolojik Açından Spor*. İstanbul: Der Yayınları, 209, 214, 161, 163, 158.
44. Ersoy, A., Tazegül, Ü., Sancaklı, H. (2012). Güreşçilerin Saldırganlık Düzeylerinin Sosyo-Demografik Açından İncelenmesi (Ankara örneği). *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 9(1), 385-397.
45. Eyüboğlu, İ. Z. (1995). *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*. İstanbul: Sosyal yayınlar, 577.
46. Festinger, L., Back, K. W., Schachter, S. (1950). *Social Pressures in Informal Groups: A Study of Human Factors in Housing*. California: Stanford University Press.
47. Finn, K.V., Frone, M.R. (2003). *Predictors of Aggression at School: The Effect of School-Related Alcohol Use*. NASSP Bulletin, 87(636), 38-54.
48. Fromm, E. (1993). *İnsan Yıkıcılığının Kökenleri*. (Çev. Alpagut, Ş.). İstanbul: Payel Yayınları.

49. Garland, J., Michael, R. (1999). Policing Racism at Football Matches. *International Journal of the Sociology of Law*, Scarman Centre, University of Leicester, U.K. 1999, 27, 251-266.
50. Genç, D.A. (1998). *Spor Hukuku*. Ankara, Alfa Yayınları. 110
51. Gergen, K. J., Gergen, M.N. (1986). *Sociol Psychologie*. NY: Springer-Verleg, 249 .
52. Girtler, R. (2005). *Terbiyesizliğin Teorisi*, İstanbul :Kale.
53. Göka, Erol. Gençlik ve Şiddet, <http://www.google.com.tr/url?> Erişim: 07.05.2014.
54. Grange, P., Kerr, J.H. (2010). *Physical Aggression in Australian Football: A Qualitative Study of Elite Athletes. Psychology of Sport and Exercise*, 36-43.
55. Güley, E. (2002). *Futbol Bizim Dünyamız. Top Bir Dünyadır*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 6, 30, 32.
56. Güner, B.Ç. (2006). *Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, Samsun.
57. Haslam, N., Loughnan, S., Reynolds, C., Wilson, S. (2007). Dehumanization: A New Perspective, *Social and Personality Psychology Compass*, Vol 1, No 1, 409-422.
58. Hatipoğlu, D., Aydın, M.B., (2007), *Bastır Ankaragücü: Kent, Kimlik, Endüstriyel Futbol ve Taraftarlık*. Ankara: Epos Yayınları.
59. Horak R., Reiter W. (2009). *Futbol ve Kültürü* (Çev. Bora T.). İletişim Yayınları, 5. Baskı s. 41-42
60. <http://blog.milliyet.com.tr/ulkemizdeki-taraftar-gruplari---/Blog/?BlogNo=179331> Erişim: 12.05.2014.
61. <http://forum.shiftdelete.net/spor/122187-turkiye%27deki-taraftar-gruplari.html> Erişim: 12.05.2014.
62. Holiganizm Futbol ve Şiddet olgusu, http://www.aktuelsikoloji.com/artikel.php?artikel_id=252, Erişim; 04.05.2014.
63. Hogg, M. A., Abrams, D. (1988) *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London, Routledge.

64. <http://www.antrenmanbilimleri.com/dizin.asp?id=102&t=1>,
Erişim: 17.04.2014.
65. http://www.radikal.com.tr/spor/turk_futbolunda_siddetin_tarihcesi102019
Erişim: 05.03.2014.
66. Hovardoğlu, S. (1999). Spor ve Şiddet: Bir Model Önerisi. VI. *Sosyal Psikiyatri Sempozyumu*, Adana.
67. <http://www.tff.org/default.aspx?pageID=297>, Erişim: 17.04.2014
68. Hürkan, S. (2000). *Yıkılmayan İmparatorluk Futbol*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
69. İkizler, C. (1995). Futbol'da Holiganizm ve Suçluluk. *Türk Hukukunda Futbol Paneli*, Marmara Üniversitesi Rektörlüğü, Sultanahmet, İstanbul.
70. İkizler, C., ve Karagözoğlu, C. (1997). *Sporda Başarının Psikolojisi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım, 79.
71. İnal, A. N. (1998). *Futbolda Eğitim ve Öğretim* (s.20-24), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
72. İnan, T. (2007). *Türkiye'deki Futbol Kulüplerinin Gişe Gelirlerini Arttırmaya Yönelik Uygulamaların İncelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Adana.
73. Karaca, M., (2007). *Organizasyonlarda Saldırgan Davranışlara Maruz Kalma ve Mağdurların Kişiliğiyle İlişkisi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
74. Karagözoğlu, C., ve AY, M. S. (1999). Futbol Seyircisinde saldırganlık Eğilimleri: İstanbul Örneği, *Hacettepe Üniversitesi Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, Yıl:6, Sayı:3, 27-31.
75. Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (19. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
76. Karayılmaz, A. (2006). *Amatör Küme Futbolcularını Saldırganlığa İten Psiko-Sosyal Nedenler (Zonguldak Süper Amatör Lig Örneği)*. Sakarya Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, Sakarya.
77. Kaya ve ark.(2010). Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Demografik Açından İncelenmesi. *11. Uluslararası Spor Bilimleri Kongresi*, 10-12 Kasım 2010, Antalya.

78. Kılıcıgil, E. (2003). Futbol Taraftarlarının Şiddet İle İlgili Tepkilerinin Psiko-Sosyal Boyutları. *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi*.
79. Kısakürek A., ve Kısakürek E. E. *Bizimkiler-İlkler*. <http://www.dunya-tarihi.com/images/kitaplar/1.%20kitap%20resimsiz.y.pdf>, Erişim: 18.04.2014.
80. Kiper, İ. (1984). *Saldırganlık Türlerinin Çeşitleri Ekonomik, Sosyal ve Akademik Değişkenlerle İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi. Ankara
81. Koçer, M. (2012). Futbol Derneklerine Üye Olan Taraftarların Şiddet ve Holiganizm Eğilimlerinin Belirlenmesi: Kayseri Örneği, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* Sayı: 32 Erciyes Üni. Kayseri.
82. Konter, E. (1995). *Sporda Motivasyon*. İzmir: Saray Kitap Evleri Doğan Şen Matbaa, 225.
83. Kozanoğlu, C. (2002). *Bu Maçı Alıcaz!*. İstanbul: İletişim.
84. Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar.
85. Mcconville, D.W., Cornell, D.G., (2003). Aggressive Attitudes Predict Aggressive Behavior In Middle School Students. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 11(3), 179-187.
86. McGill, C. (2006) *Futbolun Kârhanesi*. İstanbul: İthaki.
87. Menteş, A. (2007). *Lise Öğrencilerinin Atılganlık Düzeyine Sporun Etkisi*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
88. Michaud, Y. (1996). *Şiddet*. (Çev. C. Muhtaroglu), İstanbul: İletişim Yayınları (Yeni Yüzyıl Kitaplığı), 5,43,44.
89. Miotto, P., Coppi, M., Frezza, M., Petretto, D. R., Masala, C., A., Preti, (2003). *Eating Disorders and Aggressiveness Among Adolescents. Psychiatry Scand*, (108), 183-189.
90. Moses, R. (1996). *Şiddet Nerede Başlıyor?*. (Çev. Kul, A.). Yapı Kredi Yay., Cogito (Şiddet Özel Sayısı), Sayı 6.-7, İstanbul, 20.-26.
91. Öngel, H. B., Günay, M. (1988). Sporda Şiddet ve Saldırganlık Eğilimlerine Psiko-Sosyal Yaklaşımlar. *Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, Ankara, s.89-117.
92. Özerkan, K. N. (2004). *Spor Psikolojisine Giriş-Temel Kavramlar*. İstanbul. Nobel Yayın, 115-143.

93. Özmaden, M. (2004). Futbola İlişkin Dışsal etkenlerin Seyirci Saldırganlığı Üzerindeki Etki Düzeylerinin Araştırılması. *Türkiye Futbol Adamları Derneği Ankara Şubesi ve Spor Toto Genel Müdürlüğü Futbol Müسابakalarında Terörün Nedenleri ve Önleme Yolları Bilimsel Araştırma Yarışması*, Ankara, 58.

94. Özmaden, M., ve Yıldırım, İ. (2003). Futbola İlişkin Dışsal Etkenlerin Seyirci Saldırganlığı Üzerindeki Etki Düzeylerinin Araştırılması. *Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi*, Ankara, 10-11 Ekim, 188-198.

95. Özmen, Ö. (1999). *Çağdaş Sporda Eğitim Üçgeni*. Ankara, Bağırın yayınevi.

96. Özsoy S. (2011). Spor Gazetelerinin Başlıklarında Militarist ve Şiddet İçerikli Metaforlar, *Gümüşhane Üniv. İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:1 (1), Gümüşhane, 92.

97. Roadburg, A. (2009). Factors Precipitating Fan Violence: A Comparison Of Professional Soccer In Britain And North America. *The British Journal of Sociology*, The London School of Economics and Political Science, London Vol. 31, No. 2 (Jun., 1980), pp. 265-276

98. Sert, M. (2000). *Gol Atan Galip, Futbola Sosyolojik Bir Bakış*. İstanbul: Bağlam Yayınları. 71, 32,70, 51,52, 95 ,96, 113, 114, 69

99. Solak, N. (2011). *Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi Çorum İli Örneği*. Gazi Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

100. Spaaij, R. (2014). *Sports Crowd Violence: an Interdisciplinary Synthesis. Aggression and Violent Behavior*, 19(2), 146-155.

101. Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun. *Resmi Gazete*, Sayı:27905, 14 Nisan 2011.

102. Sprinthall, C., ve Sprinthall, N. A. (1977). *Educational Psychology*. California: Addison-Wesley Publishing Company, 544.

103. Stemmler, T. (2000). *Futbolun Kısa Tarihi*. Ankara: Dost

104. Şahin, H. (2011). *Lise Öğrencilerinde Mükemmeliyetçilik ve Saldırganlık İlişkisi*. İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

105. Şahin, H.M. (2003). *Sporda Şiddet ve Saldırganlık*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

106. Şenyüzlü E. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi*. Dumlupınar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya.
107. Talimciler, A. (2003). *Türkiye’de Futbol Fanatizmi ve Medya İlişkisi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s. 26.
108. Taşgın, Ö. (2000). *Fenerbahçe Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Profili*. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
109. Tekin, A., Tekin, G., Eliöz, M. (2011). Kick-Boksörlerin Çeşitli Değişkenlere Göre Öfke ve Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması. *Spor Bilimleri Dergisi*, Volume: 4, Sayı:1, Ocak, Muğla.
110. Tiryaki Ş. (1996). *Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi: (Takım ve Bireysel Sporlar Açısından Bir İnceleme)*. Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
111. Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi: Kavramlar, Kuramlar ve Uygulama*. İstanbul: Eylül kitabevi ve yayınevi. 157, 148, 147, 149, 160, 162, 159
112. Toklucu, M. (2001). *Taraftarın Senle*. İstanbul: İletişim.
113. Topuz, R. (2008). *Amatör Futbol Oyuncularının Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, Tezi Konya.
114. Tutkun, E., Güner, B.Ç., Ağaoğlu, S.A., Soylu, R. (2010). Takım Sporları ve Bireysel Sporlar Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29.
115. Türk Dil Kurumu, 1974: 339.
116. Van Hiel, A., Hautman, L., Cornelis I., and De Clercq, B. (2007). Football Hooliganism: Comparing Self-Awareness and Social Identity Theory Explanations. *Journal of Community & Applied Social Psychology*. Ghent University, Ghent, Belgium, 17: 169–186.
117. Var, L. (2008). *Futbolda Seyircilerin Spor Alanlarındaki Saldırganlık Davranışları Hakkında Betimsel Bir Çalışma (Kırşehir İli Örneği)*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Anlara.

118. Wahl, A. (2005). *Ayak Topu & Futbolun Öyküsü* (Çev: İleri, C.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
119. Wann, D. L. (1997). *Sport Psychology. Upper Saddle River, N.J.*, Prentice Hall. 274.
120. Weinberg, R. S., Gould, D. (1995). Arousal, Stress, And Anxiety. *Foundations of Sport and Exercise Psychology* (pp. 91 – 113). Champaign, IL: Human Kinetics. 476.
121. Yıldırım, H. L. (2009). *Futbol Antrenörlerinin Saldırganlık olaylarına Bakış Açıları (Ankara İli Örneği)*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
122. Yıldız, M., Fişekçioğlu, İ. B., Çağlayan, H.S., Tekin, M., Şirin, E.F., Akyüz, M. (2007). Futbol Seyircisinin Sosyo-Ekonomik Yapısının Şiddete Etkisi (Karaman Spor Örneği). *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 9(2): 145-158.
123. Yıldız, S. (2009). *Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya.
124. Yılmaz, S. (2013). *Spor Yapan ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Empatik Eğilimleri İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (İstanbul İli Bayrampaşa İlçesi Örneği)*. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
125. Yüksel H., Doğan B. ve Diğerleri. (1998). Futbolda Şiddetin Toplum Bilimsel Boyutları. *Futbol - Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5 (1), 24.
126. www.aktifhaber.com/emniyetten-sporda-siddet-raporu-686245h.htm, Erişim: 05.03.2014.

EKLER

Ek-1: Veri Formu

1. Yaşınız:	(1) 14-17 yaş (2) 18-21 yaş (3) 22-25 yaş (4) 26 ve üstü
2. Cinsiyetiniz:	(1) Erkek (2) Bayan
3. Spor yapma yılınız:	(1) 1- 5 yıl (2) 6-10 yıl (3) 11- 16 yıl (4) 17 ve üstü
4. Eğitim Durumunuz:	(1) Lise (2) Üniversite
5. Aktif sporculuk Geçmişiniz Var mı?	(1) Evet (2) Hayır Evet ise 6. soruyu işaretleyiniz.
6. Lisanslı olarak yaptığınız kategori:	(1) Süper Lig (2) Bank Asya 1. Lig (3) 2. Lig (4) 3. Lig (5) Bölgesel Amatör Lig (6) Süper Amatör Lig (7) Amatör Lig (8) Diğer.....
7. Şuan Yaşadığınız çevre?	(1) Köy (2) Kasaba (3) İlçe (4) İl (5) Büyükşehir
8. Ailenizin aylık gelir düzeyi ?	(1) Çok kötü (2) Kötü (3) Orta (4) İyi (5) Çok iyi
9. Boş zamanlarınızda ne yaparsınız?	(1) Kitap Okurum (2) Sinemaya Giderim (3) Tarihi Yerler Gezerim (4) Eğlence Mekanlarına Giderim (5) Spor yaparım (6) Diğer.....
10. Müsabakaya giderken Alkol kullanıyor musunuz?	(1) Evet (2) Hayır (3) Kısmen
11. Sigara kullanıyor musunuz?	(1) Evet (2) Hayır (3) Kısmen
12. Taraftar olarak Futbola ilgi düzeyiniz?	(1) Kulüp Taraftarıyım (2) Kulüp Taraftarı Değilim (3) Normal Seyirciyim (4) Fanatik Taraftarım (5) Deplasman dahil tüm müsabakalara giderim. (6) Fırsat bulursam müsabaka izlemeye çalışırım (7) Diğer
13. Sizce en fanatik Futbol takımı seyircisi hangisidir?	(1) Akhisar Belediye Gençlik Ve Spor (2) Beşiktaş A.Ş. (3) Bursaspor (4) Çaykur Rizespor A.Ş. (5) Eskişehirspor (6) Fenerbahçe A.Ş. (7) Galatasaray A.Ş. (8) Gaziantepspor (9) Gençlerbirliği (10) Kardemir Karabükspor (11) Kasımpaşa A.Ş. (12) Kayseri Erciyesspor (13) Kayserispor (14) Medical Park Antalyaspor (15) Sanica Boru Elazığspor (16) Sivasspor (17) Torku Konyaspor (18) Trabzonspor A.Ş. (19) Diğer.....
14. Sizce en iyi (fair play) Futbol Takımı seyircisi hangisidir?	(1) Akhisar Belediye Gençlik Ve Spor (2) Beşiktaş A.Ş. (3) Bursaspor (4) Çaykur Rizespor A.Ş. (5) Eskişehirspor (6) Fenerbahçe A.Ş. (7) Galatasaray A.Ş. (8) Gaziantepspor (9) Gençlerbirliği (10) Kardemir Karabükspor (11) Kasımpaşa A.Ş. (12) Kayseri Erciyesspor (13) Kayserispor (14) Medical Park Antalyaspor (15) Sanica Boru Elazığspor (16) Sivasspor (17) Torku Konyaspor (18) Trabzonspor A.Ş. (19) Diğer.....
15. Amigoların davranışlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?	(1) Saldırgan duygularımızı faliyete geçiriyorlar (2) Taşkınları önüyorlar (3) Olayları körükliyorlar (4) Bilinçsiz hareket ediyorlar (5) Diğer.....
16. Futbol seyircileri arasındaki şiddet olaylarının nedenleri sizce nelerdir? En önemli olan nedeni işaretleyiniz?	(1) Seyircilerin yetersiz eğitimleri (2) Rakip seyirci ve oyuncunun tahrik etmesi (3) Hakemin zayıf yönetimine inanma (4) Doğal kişilik yapısındaki şiddet eğilimi (5) Ekonomik yetersizlik (6) Yetersiz yada güvenlik önlemleri (7) Toplumsal, siyasal, dinsel görüş ayrılıkları (8) Medya (Televizyon, gazete vb) (9) Hoşgörü eksikliği tahammülsüzlük (10) Diğer.....
17. Müsabaka izlemeye giderken en önemli nedeni işaretleyiniz ?	(1) Deşarj olmak ve rahatlamak için (2) Küfretmek için (3) Boş zamanları değerlendirmek için (4) Takımı desteklemek için (5) Hakemlere bağışmak için (6) Yeni arkadaş ortamı kurmak için (7) Diğer
18. Spor köşe yazarları sizleri nasıl etkilemektedirler?	(1) Çok olumlu (2) Olumlu (3) Etkilemez (4) Olumsuz etkiler (5) Çok olumsuz etkiler
19. Müsabaka izlerken küfürlü tezahüratta bulunuyormusunuz?	(1) Evet (2) Hayır (3) Kısmen
20. Tuttuğunuz takımın mağlup olması sizi nasıl etkiler ?	(1) O gece uyuyamam (2) Bir hafta boyunca düşünürüm (3) Hiç kimseyle konuşmam (4) Yemek yemem (5) Beni pek etkilemez (6) Hastalırım (7) Sağa sola saldırırım (8) Diğer belirtiniz.....

Ek-2: Saldırganlık Ölçeği

SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ	Bana çok uyuyor				Bana hiç uymuyor			
	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
1.Haklı olan kişi, karşısındakine doğal olarak herkesin içinde sert ve kırıcı davranabilir	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
2.Beni öfkeleniren kişiye genellikle öfkelenirim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
3.Haksızlık karşısında kişinin hakkını araması kendi bilek ve dil gücüne kalmıştır	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
4.Rahatsızlığımı içimde tutmaktansa bu duygumu beni rahatsız eden kişiye açabilirim,	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
5.Başarısızlık karşısında kolay kolay ümitsizliğe kapılmam	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
6.Satın aldığım, fakat sonradan içime sinmeyen bir malı değiştirmeye götürebilirim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
7.Bir kişi beni küçük düşürmezse içimden onunla alay eder ve ona küfür ederim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
8.Bir şeyi çok istiyorsam, istediğimi açıkça belirtmem imada bulunurum	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
9.Bana haksızlık ettiğine inandığım kişilerin başına kötü işler geldiğini, mahvolduğunu hayal ederek avunurum	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
10.Eğer bir düşüncenin doğruluğuna inanıyorsam, bu düşünceyi savunan tek kişi ben olsam bile yine de fikrimi savunurum.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
11.Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim.	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
12.Karşımdakilere gerek olumlu gerek olumsuz duygularımı rahatça açabilirim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
13.Eğer bir insan beni çok sinirlendirmişse üzerine yürüyebilirim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
14.Sinirlendiğimde bazen öyle kendimden geçerim ki ağızımdan çıkan sözlerin farkında olmam	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
15.Bu dünyada yaşayabilmeleri için insanların acımasız olmaları gerekiyor	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
16.Bir dükkân, bir butik veya markette, satıcının benimle ilgilenmediğine inanırsam, onun sonradan çok fazla vaktini alarak intikamımı alırım	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
17.Bana emretmeye hakkı olmadığına inandığım bir kişinin buyruğuna ses çıkartmazsam da , ye verdiği işi yapmam ye da yapsam da bir şeye benzemez	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
18.Bir kişi beni kırsa fakat sonra özür dilese, beni ne kadar kırmış olduğunu en az birkaç kez üstü kapalı da olsa hatırlatmadan rahat edemem	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
19.Bir kimse görevini yapmadığında her kim olursa olsun bunu kendisine söylerim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
20.Çok saygı duyduğum bir kişi benimkinin tersi bir düşünceyi savunuyor diye kendi düşüncemi savunmaktan vazgeçmem	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
21.Topluluk karşısında konuşmaktan çekinmem	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
22.Benimkinin tersi olan görüş ve düşünceleri alt etmek bana keyif verir	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
23.Sinirlenirsem, tanımadığım kişilerle ağız dalaşına hatta tokatlaşmaya veya yumruk kavgasına girişebilirim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
24.Kişinin hakkını yedirmemek amacıyla başkalarının hakkını yemesini ters bir davranış değildir	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
25.Çevremdekiler istediklerimi yapana dek, imalar, iğnelemelerle onları tedirgin ederim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
26.İstemediğim bir şey yapmam istendiğinde ya o işi geciktiririm ya da baştan savma yaparım	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
27.Bir arkadaşım bir isteğimi yapmakta direnirse ona vaktiyle onun için yapmış olduğum iyilikleri hatırlatırım	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
28.Bir kimseden bir istekte bulunacaksam, araya bir aracı koymaktansa gider, yüz yüze görüşürüm	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
29.Birisi bende bir hata bulursa, ben de onun hatalarını bulur ve ortaya dökerim	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	
30.İstemediğim bir yer ve toplantıya gitme vakti gelince hastalanıveririm	+3	+2	+1	0	-1	-2	-3	

Ek-3: Veriler

FÜTBOL SEYİRCİLERİ İÇİN KİŞİLİK VE SALDIRGANLIK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	
DEMOGRAFİK BÖLÜM	
1. Yaşınız	2. Cinsiyetiniz:
3. Spor yapma sıklığınız:	4. Eğitim Durumunuz:
5. Alkol tüketimi olarak ne kadar tüketirsiniz?	6. Sigara kullanıyor musunuz?
7. Şişanın ağırlık getirdiği düzeyi?	8. Boş zamanlarınızda ne yaparsınız?
9. Müsabakaya giderken Alkol kullanıyor musunuz?	10. Sigara kullanıyor musunuz?
11. Tarafdar olarak Futbolla ilgili düzeyiniz:	12. Sadece en favorilerinizle Futbol takım seyircisi değilseniz?
13. Sadece en iyi (Fair Play) Futbol takımı seyircisi değilseniz?	14. Amigolarınız davranışlarını nasıl değerlendirirsiniz?
15. Futbol seyircileri arasındaki gerginlik olayları:	16. Müsabaka izlemeye giderken en önemli neyi düşünürsünüz?
17. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	18. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
19. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	20. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
21. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	22. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
23. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	24. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
25. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	26. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
27. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	28. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
29. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	30. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
31. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	32. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
33. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	34. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
35. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	36. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
37. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	38. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
39. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	40. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
41. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	42. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
43. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	44. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
45. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	46. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
47. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	48. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
49. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	50. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
51. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	52. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
53. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	54. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
55. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	56. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
57. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	58. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
59. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	60. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
61. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	62. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
63. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	64. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
65. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	66. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
67. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	68. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
69. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	70. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
71. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	72. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
73. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	74. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
75. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	76. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
77. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	78. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
79. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	80. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
81. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:	82. Müsabaka izlerken kulürlü taraftarlarla buluşma:
1. Hakli olan kişi, karşısındakine doğul olarak hakli olduğunu düşünür.	1. Benim için en önemli özelliklerim şunlardır:
2. Benim için en önemli özelliklerim şunlardır:	2. Benim için en önemli özelliklerim şunlardır:
3. Haklılık karşısında kişinin hakları korunmalıdır.	3. Haklılık karşısında kişinin hakları korunmalıdır.
4. Futbolcuların karşısındaki tutumlarıdır.	4. Futbolcuların karşısındaki tutumlarıdır.
5. Futbolcuların karşısındaki tutumlarıdır.	5. Futbolcuların karşısındaki tutumlarıdır.
6. Futbolcuların karşısındaki tutumlarıdır.	6. Futbolcuların karşısındaki tutumlarıdır.
7. Bir kişi beni kızdırsa, istediğimi açıkça belirtmelidir.	7. Bir kişi beni kızdırsa, istediğimi açıkça belirtmelidir.
8. Başka kulüslük etmişim insanla karşılaşmamı istemiyorum.	8. Başka kulüslük etmişim insanla karşılaşmamı istemiyorum.
9. Eğer bir futbolcu beni kızdırsa, istediğimi açıkça belirtmelidir.	9. Eğer bir futbolcu beni kızdırsa, istediğimi açıkça belirtmelidir.
10. Eğer bir futbolcu beni kızdırsa, istediğimi açıkça belirtmelidir.	10. Eğer bir futbolcu beni kızdırsa, istediğimi açıkça belirtmelidir.
11. Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim.	11. Yeni tanıştığım kişilerle rahatça konuşabilirim.
12. Karşımdakilere karşı olumlu tutumla davranırım.	12. Karşımdakilere karşı olumlu tutumla davranırım.
13. Eğer bir insan beni çok kızdırdıysa, istediğimi açıkça belirtmelidir.	13. Eğer bir insan beni çok kızdırdıysa, istediğimi açıkça belirtmelidir.
14. Sınırlarımı bazen öyle keşfedim ki...	14. Sınırlarımı bazen öyle keşfedim ki...
15. Bu dünyada yapılabilecekleri için insanları motive ederim.	15. Bu dünyada yapılabilecekleri için insanları motive ederim.
16. Bir düşünce, bir fikir veya hareket, sadece kendime değil, başkalarına da yararlı olabilir.	16. Bir düşünce, bir fikir veya hareket, sadece kendime değil, başkalarına da yararlı olabilir.
17. Başka insanların fikirlerini dinlemeyi severim.	17. Başka insanların fikirlerini dinlemeyi severim.
18. Bir kişi beni kızdırsa, sonra özerk düşünür.	18. Bir kişi beni kızdırsa, sonra özerk düşünür.
19. Bir kişi beni kızdırsa, istediğimi açıkça belirtmelidir.	19. Bir kişi beni kızdırsa, istediğimi açıkça belirtmelidir.
20. Çok fazla duyduğum bir kişi benim için önemlidir.	20. Çok fazla duyduğum bir kişi benim için önemlidir.
21. Topluluk karşısında konuşmaktan çekinmem.	21. Topluluk karşısında konuşmaktan çekinmem.
22. Benim için en önemli özelliklerim şunlardır:	22. Benim için en önemli özelliklerim şunlardır:
23. Sınırlarımı bazen öyle keşfedim ki...	23. Sınırlarımı bazen öyle keşfedim ki...
24. Kişinin haklarını yitirmemek amacıyla başkalarıyla tartışırım.	24. Kişinin haklarını yitirmemek amacıyla başkalarıyla tartışırım.
25. Çevremdekilerle iletişime geçmemi yaparım, çünkü iletişim benim için önemlidir.	25. Çevremdekilerle iletişime geçmemi yaparım, çünkü iletişim benim için önemlidir.
26. İstediğim bir şey yapmamı istediğimde, diğer insanların da aynı şeyi yapmasını isterim.	26. İstediğim bir şey yapmamı istediğimde, diğer insanların da aynı şeyi yapmasını isterim.
27. Bir arkadaşım bir işte çalışmıyorsa, ben de onunla çalışmamı istemiyorum.	27. Bir arkadaşım bir işte çalışmıyorsa, ben de onunla çalışmamı istemiyorum.
28. Bir kimseden bir işte çalışmıyorsa, ben de onunla çalışmamı istemiyorum.	28. Bir kimseden bir işte çalışmıyorsa, ben de onunla çalışmamı istemiyorum.
29. Birisi benle bir işte çalışmıyorsa, ben de onunla çalışmamı istemiyorum.	29. Birisi benle bir işte çalışmıyorsa, ben de onunla çalışmamı istemiyorum.
30. İstediğim bir yer ve topluluğa girmek için mücadele ederim.	30. İstediğim bir yer ve topluluğa girmek için mücadele ederim.

FUTBOL SEYİRCİLERİ İÇİN KİŞİLİK VE SALDIRGANLIK DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	
DEMOGRAFİK BÖLÜM	
İşlevi	Değerlendirme Ölçeği
1. Yaşınız	1-5
2. Cinsiyetiniz	1-5
3. Spor yapma sıklığınız	1-5
4. Eğitim Durumunuz	1-5
5. Ailef sporculuk geçmişiniz var mı?	1-5
6. Lisansınız olarak yaptığınız kategoriyi	1-5
7. İnanç Yapılandırma performansı	1-5
8. Alışveriş sıklığı ve miktarı	1-5
9. Boy zamanlamada ne yaparsınız?	1-5
10. Müsabakaya gelirken Alkol kullanıyor musunuz?	1-5
11. Sigara kullanıyor musunuz?	1-5
12. Tarifiyar olarak Futbolu ilgi duyuyorsunuz mu?	1-5
13. Sizin en sevdiğiniz Futbol takımınız hangisidir?	1-5
14. Sizin en iyi (en fazla) Futbol takımınız hangisidir?	1-5
15. Anımlarınızın futbol ile ilgili olduğunu düşünüyor musunuz?	1-5
16. Futbol seyretmekle arkadaşlarınızla ilgili olarak ne düşünüyorsunuz?	1-5
17. Müsabaka izlemeye gelirken en önemli amaçlarınız nelerdir?	1-5
18. Spor kıyafetlerinizin ne kadarını futbol ile ilgili olarak kullanıyorsunuz?	1-5
19. Müsabaka izlerken kullandığınız araçları nelerdir?	1-5
20. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
21. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
22. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
23. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
24. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
25. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
26. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
27. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
28. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
29. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
30. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
31. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
32. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
33. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
34. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
35. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
36. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
37. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
38. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
39. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
40. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
41. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
42. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
43. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
44. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
45. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
46. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
47. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
48. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
49. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
50. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
51. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
52. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
53. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
54. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
55. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
56. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
57. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
58. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
59. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
60. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
61. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
62. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
63. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
64. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
65. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
66. Futbolunuzu izlemek için ne kadar zaman ayırıyorsunuz?	1-5
67. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
68. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
69. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
70. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
71. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
72. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
73. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
74. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
75. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
76. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
77. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
78. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
79. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5
80. Futbolunuzu izlemek için ne kadar para harcarsınız?	1-5

Ek-4: İstatistik Test Sonuçları

Cinsiyet * Yaş Crosstabulation

			Yaş		Total
			14-17 Yaş	18-21 Yaş	
Cinsiyet	Erkek	Count	94	116	210
		% within Cinsiyet	44,8%	55,2%	100,0%
		% within Yaş	75,2%	81,1%	78,4%
		% of Total	35,1%	43,3%	78,4%
	Kadın	Count	31	27	58
		% within Cinsiyet	53,4%	46,6%	100,0%
		% within Yaş	24,8%	18,9%	21,6%
		% of Total	11,6%	10,1%	21,6%
	Total	Count	125	143	268
		% within Cinsiyet	46,6%	53,4%	100,0%
		% within Yaş	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	46,6%	53,4%	100,0%

Cinsiyet * Yaş Crosstabulation

			Yaş				Total
			14-17 Yaş	18-21 Yaş	22-25 Yaş	26 Yaş ve Üstü	
Cinsiyet	Erkek	Count	94	103	10	3	210
		% within Cinsiyet	44,8%	49,0%	4,8%	1,4%	100,0%
		% within Yaş	75,2%	80,5%	100,0%	60,0%	78,4%
		% of Total	35,1%	38,4%	3,7%	1,1%	78,4%
	Kadın	Count	31	25	0	2	58
		% within Cinsiyet	53,4%	43,1%	0,0%	3,4%	100,0%
		% within Yaş	24,8%	19,5%	0,0%	40,0%	21,6%
		% of Total	11,6%	9,3%	0,0%	0,7%	21,6%
	Total	Count	125	128	10	5	268
		% within Cinsiyet	46,6%	47,8%	3,7%	1,9%	100,0%
		% within Yaş	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	46,6%	47,8%	3,7%	1,9%	100,0%

Cinsiyet * Aktif Spor Yapma Yılı Crosstabulation

			Aktif Spor Yapma Yılı		Total
			1-5 Yıl	6-10 Yıl	
Cinsiyet	Erkek	Count	135	75	210
		% within Cinsiyet	64,3%	35,7%	100,0%
		% within Aktif Spor Yapma Yılı	75,8%	85,2%	78,9%
		% of Total	50,8%	28,2%	78,9%
	Kadın	Count	43	13	56
		% within Cinsiyet	76,8%	23,2%	100,0%
		% within Aktif Spor Yapma Yılı	24,2%	14,8%	21,1%
		% of Total	16,2%	4,9%	21,1%
	Total	Count	178	88	266
		% within Cinsiyet	66,9%	33,1%	100,0%
		% within Aktif Spor Yapma Yılı	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	66,9%	33,1%	100,0%

Cinsiyet * Aktif Spor Yapma Yılı Crosstabulation

			Aktif Spor Yapma Yılı			Total
			1-5 Yıl	6-10 Yıl	11-16 Yıl	
Cinsiyet	Erkek	Count	135	56	19	210
		% within Cinsiyet	64,3%	26,7%	9,0%	100,0%
		% within Aktif Spor Yapma Yılı	75,8%	82,4%	95,0%	78,9%
		% of Total	50,8%	21,1%	7,1%	78,9%
	Kadın	Count	43	12	1	56
		% within Cinsiyet	76,8%	21,4%	1,8%	100,0%
		% within Aktif Spor Yapma Yılı	24,2%	17,6%	5,0%	21,1%
		% of Total	16,2%	4,5%	0,4%	21,1%
Total	Count	178	68	20	266	
	% within Cinsiyet	66,9%	25,6%	7,5%	100,0%	
	% within Aktif Spor Yapma Yılı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	66,9%	25,6%	7,5%	100,0%	

Cinsiyet * Eğitim Durumu Crosstabulation

			Eğitim Durumu		Total
			Lise	Üniversite	
Cinsiyet	Erkek	Count	63	147	210
		% within Cinsiyet	30,0%	70,0%	100,0%
		% within Eğitim Durumu	80,8%	77,4%	78,4%
		% of Total	23,5%	54,9%	78,4%
	Kadın	Count	15	43	58
		% within Cinsiyet	25,9%	74,1%	100,0%
		% within Eğitim Durumu	19,2%	22,6%	21,6%
		% of Total	5,6%	16,0%	21,6%
Total	Count	78	190	268	
	% within Cinsiyet	29,1%	70,9%	100,0%	
	% within Eğitim Durumu	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	29,1%	70,9%	100,0%	

Cinsiyet * Aktif sporculuk Geçmişi Crosstabulation

			Aktif sporculuk Geçmişi		Total
			Evet	Hayır	
Cinsiyet	Erkek	Count	104	106	210
		% within Cinsiyet	49,5%	50,5%	100,0%
		% within Aktif sporculuk Geçmişi	88,9%	70,2%	78,4%
		% of Total	38,8%	39,6%	78,4%
	Kadın	Count	13	45	58
		% within Cinsiyet	22,4%	77,6%	100,0%
		% within Aktif sporculuk Geçmişi	11,1%	29,8%	21,6%
		% of Total	4,9%	16,8%	21,6%
Total	Count	117	151	268	
	% within Cinsiyet	43,7%	56,3%	100,0%	
	% within Aktif sporculuk Geçmişi	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	43,7%	56,3%	100,0%	

Cinsiyet * Lisanslı Yaptığı Spor Dalı Crosstabulation

			Lisanslı Yaptığı Spor Dalı		Total
			Profesyonel	Amatör	
Cinsiyet	Erkek	Count	26	78	104
		% within Cinsiyet	25,0%	75,0%	100,0%
		% within Lisanslı Yaptığı Spor Dalı	86,7%	88,6%	88,1%
		% of Total	22,0%	66,1%	88,1%
	Kadın	Count	4	10	14
		% within Cinsiyet	28,6%	71,4%	100,0%
		% within Lisanslı Yaptığı Spor Dalı	13,3%	11,4%	11,9%
		% of Total	3,4%	8,5%	11,9%
Total	Count	30	88	118	
	% within Cinsiyet	25,4%	74,6%	100,0%	
	% within Lisanslı Yaptığı Spor Dalı	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	25,4%	74,6%	100,0%	

Cinsiyet * Lisanslı Yaptığı Spor Dalı Crosstabulation

			Lisanslı Yaptığı Spor Dalı						Total	
			Süper Lig	Bank Asya 1. Lig	2. Lig	3. Lig	Bölgesel Amatör Lig	Süper Amatör Lig		Amatör Lig
Cinsiyet	Erkek	Count	6	1	0	4	15	13	65	104
		% within Cinsiyet	5,8%	1,0%	0,0%	3,8%	14,4%	12,5%	62,5%	100,0%
		% within Lisanslı Yaptığı Spor Dalı	100,0%	100,0%	0,0%	100,0%	93,8%	86,7%	89,0%	88,1%
		% of Total	5,1%	0,8%	0,0%	3,4%	12,7%	11,0%	55,1%	88,1%
	Kadın	Count	0	0	3	0	1	2	8	14
		% within Cinsiyet	0,0%	0,0%	21,4%	0,0%	7,1%	14,3%	57,1%	100,0%
		% within Lisanslı Yaptığı Spor Dalı	0,0%	0,0%	100,0%	0,0%	6,2%	13,3%	11,0%	11,9%
		% of Total	0,0%	0,0%	2,5%	0,0%	0,8%	1,7%	6,8%	11,9%
Total	Count	6	1	3	4	16	15	73	118	
	% within Cinsiyet	5,1%	0,8%	2,5%	3,4%	13,6%	12,7%	61,9%	100,0%	
	% within Lisanslı Yaptığı Spor Dalı	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	5,1%	0,8%	2,5%	3,4%	13,6%	12,7%	61,9%	100,0%	

Cinsiyet * Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Crosstabulation

			Ailenin Aylık Gelir Düzeyi			Total
			Orta	İyi	Çok İyi	
Cinsiyet	Erkek	Count	12	80	118	210
		% within Cinsiyet	5,7%	38,1%	56,2%	100,0%
		% within Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	60,0%	84,2%	77,1%	78,4%
		% of Total	4,5%	29,9%	44,0%	78,4%
	Kadın	Count	8	15	35	58
		% within Cinsiyet	13,8%	25,9%	60,3%	100,0%
		% within Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	40,0%	15,8%	22,9%	21,6%
		% of Total	3,0%	5,6%	13,1%	21,6%
Total	Count	20	95	153	268	
	% within Cinsiyet	7,5%	35,4%	57,1%	100,0%	
	% within Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	
	% of Total	7,5%	35,4%	57,1%	100,0%	

Cinsiyet * Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Crosstabulation

		Ailenin Aylık Gelir Düzeyi				Total	
		Kötü	Orta	İyi	Çok İyi		
Cinsiyet	Erkek	Count	2	10	80	118	210
		% within Cinsiyet	1,0%	4,8%	38,1%	56,2%	100,0%
		% within Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	50,0%	62,5%	84,2%	77,1%	78,4%
		% of Total	0,7%	3,7%	29,9%	44,0%	78,4%
	Kadın	Count	2	6	15	35	58
		% within Cinsiyet	3,4%	10,3%	25,9%	60,3%	100,0%
		% within Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	50,0%	37,5%	15,8%	22,9%	21,6%
		% of Total	0,7%	2,2%	5,6%	13,1%	21,6%
Total		Count	4	16	95	153	268
		% within Cinsiyet	1,5%	6,0%	35,4%	57,1%	100,0%
		% within Ailenin Aylık Gelir Düzeyi	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
		% of Total	1,5%	6,0%	35,4%	57,1%	100,0%

Group Statistics

	Yaş	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yıkıcı saldırganlık	14-17 Yaş	125	39,16	13,036	1,166
	18-21 Yaş	143	40,48	12,834	1,073
Atılganlık	14-17 Yaş	125	48,40	8,381	,750
	18-21 Yaş	143	48,10	9,012	,754
Edilgen saldırganlık	14-17 Yaş	125	34,32	11,225	1,004
	18-21 Yaş	143	35,88	10,511	,879
Saldırganlık Toplam	14-17 Yaş	125	121,88	23,951	2,142
	18-21 Yaş	143	124,46	23,008	1,924

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yıkıcı saldırganlık	Equal variances assumed	,627	,429	-,835	266	,404	-1,323	1,583	-4,439	1,794
	Equal variances not assumed			-,835	260,093	,405	-1,323	1,585	-4,443	1,798
Atılgnlık	Equal variances assumed	1,556	,213	,283	266	,778	,302	1,068	-1,801	2,405
	Equal variances not assumed			,284	264,965	,776	,302	1,063	-1,791	2,395
Edilgen saldırganlık	Equal variances assumed	,705	,402	-1,175	266	,241	-1,561	1,328	-4,177	1,055
	Equal variances not assumed			-1,170	255,741	,243	-1,561	1,334	-4,189	1,067
Saldırganlık Toplam	Equal variances assumed	,007	,933	-,899	266	,369	-2,582	2,872	-8,236	3,073
	Equal variances not assumed			-,897	258,087	,371	-2,582	2,879	-8,252	3,089

Group Statistics

	Cinsiyet	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yıkıcı saldırganlık	Erkek	210	40,98	12,335	,851
	Kadın	58	35,83	14,247	1,871
Atılgnlık	Erkek	210	48,39	8,841	,610
	Kadın	58	47,71	8,261	1,085
Edilgen saldırganlık	Erkek	210	35,35	10,342	,714
	Kadın	58	34,43	12,621	1,657
Saldırganlık Toplam	Erkek	210	124,72	22,433	1,548
	Kadın	58	117,97	26,324	3,456

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yıkıcı saldırganlık	Equal variances assumed	3,607	,059	2,721	266	,007	5,153	1,894	1,424	8,883
	Equal variances not assumed			2,507	82,083	,014	5,153	2,055	1,065	9,242
Atılgnlık	Equal variances assumed	,743	,390	,525	266	,600	,679	1,294	-1,868	3,226
	Equal variances not assumed			,545	96,145	,587	,679	1,245	-1,792	3,149
Edilgen saldırganlık	Equal variances assumed	4,985	,026	,571	266	,568	,921	1,613	-2,254	4,096
	Equal variances not assumed			,511	79,358	,611	,921	1,804	-2,670	4,513
Saldırganlık Toplam	Equal variances assumed	2,865	,092	1,952	266	,052	6,754	3,459	-,058	13,565
	Equal variances not assumed			1,783	81,268	,078	6,754	3,787	-,782	14,289

Group Statistics

	Aktif Spor Yapma Yılı	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yıkıcı saldırganlık	1-5 Yıl	178	38,20	13,404	1,005
	6-10 Yıl	88	43,27	11,363	1,211
Atılgnlık	1-5 Yıl	178	47,70	8,767	,657
	6-10 Yıl	88	49,57	8,420	,898
Edilgen saldırganlık	1-5 Yıl	178	34,08	11,167	,837
	6-10 Yıl	88	37,38	10,031	1,069
Saldırganlık Toplam	1-5 Yıl	178	119,98	24,232	1,816
	6-10 Yıl	88	130,22	20,372	2,172

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yıkıcı saldırganlık	Equal variances assumed	4,593	,033	-3,048	264	,003	-5,070	1,664	-8,347	-1,794
	Equal variances not assumed			-3,222	201,098	,001	-5,070	1,574	-8,174	-1,967
Atılğanlık	Equal variances assumed	,214	,644	-1,655	264	,099	-1,866	1,128	-4,086	,355
	Equal variances not assumed			-1,677	179,855	,095	-1,866	1,112	-4,061	,329
Edilgen saldırganlık	Equal variances assumed	1,279	,259	-2,341	264	,020	-3,296	1,408	-6,069	-,524
	Equal variances not assumed			-2,427	191,011	,016	-3,296	1,358	-5,975	-,618
Saldırganlık Toplam	Equal variances assumed	4,703	,031	-3,409	264	,001	-10,233	3,001	-16,142	-4,323
	Equal variances not assumed			-3,615	202,563	,000	-10,233	2,831	-15,815	-4,651

Group Statistics

	Eğitim Durumu	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yıkıcı saldırganlık	Lise	78	40,18	13,181	1,492
	Üniversite	190	39,74	12,846	,932
Atılğanlık	Lise	78	48,03	8,756	,991
	Üniversite	190	48,33	8,710	,632
Edilgen saldırganlık	Lise	78	35,17	11,110	1,258
	Üniversite	190	35,15	10,782	,782
Saldırganlık Toplam	Lise	78	123,37	23,945	2,711
	Üniversite	190	123,21	23,299	1,690

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yıkıcı saldırganlık	Equal variances assumed	,335	,563	,254	266	,799	,443	1,741	-2,984	3,870
	Equal variances not assumed			,252	140,077	,802	,443	1,759	-3,036	3,921
Atılgnlık	Equal variances assumed	,005	,943	-,256	266	,798	-,301	1,173	-2,610	2,009
	Equal variances not assumed			-,256	142,674	,799	-,301	1,176	-2,625	2,023
Edilgen saldırganlık	Equal variances assumed	,046	,830	,013	266	,989	,019	1,463	-2,861	2,899
	Equal variances not assumed			,013	139,546	,990	,019	1,481	-2,909	2,948
Saldırganlık Toplam	Equal variances assumed	,018	,893	,051	266	,959	,161	3,159	-6,058	6,380
	Equal variances not assumed			,050	139,879	,960	,161	3,195	-6,156	6,478

Group Statistics

	Aktif sporculuk Geçmişi	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yıkıcı saldırganlık	Evet	117	40,73	13,319	1,231
	Hayır	151	39,20	12,608	1,026
Atılgnlık	Evet	117	49,17	7,832	,724
	Hayır	151	47,52	9,293	,756
Edilgen saldırganlık	Evet	117	35,52	10,835	1,002
	Hayır	151	34,87	10,902	,887
Saldırganlık Toplam	Evet	117	125,42	23,774	2,198
	Hayır	151	121,58	23,126	1,882

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yıkıcı saldırganlık	Equal variances assumed	,051	,821	,960	266	,338	1,528	1,592	-1,606	4,662
	Equal variances not assumed			,953	242,572	,341	1,528	1,603	-1,629	4,685
Atılganlık	Equal variances assumed	4,352	,038	1,546	266	,123	1,654	1,070	-,452	3,761
	Equal variances not assumed			1,580	264,092	,115	1,654	1,047	-,407	3,716
Edilgen saldırganlık	Equal variances assumed	,089	,766	,488	266	,626	,654	1,339	-1,983	3,291
	Equal variances not assumed			,489	250,282	,626	,654	1,338	-1,982	3,289
Saldırganlık Toplam	Equal variances assumed	,054	,817	1,330	266	,185	3,836	2,883	-1,841	9,513
	Equal variances not assumed			1,326	246,132	,186	3,836	2,894	-1,863	9,535

Group Statistics

	Lisanslı Yaptığı Spor Dalı	N	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean
Yıkıcı saldırganlık	Profesyonel	30	43,27	11,847	2,163
	Amatör	88	39,97	13,708	1,461
Atılganlık	Profesyonel	30	50,07	6,968	1,272
	Amatör	88	48,86	8,076	,861
Edilgen saldırganlık	Profesyonel	30	37,90	11,690	2,134
	Amatör	88	34,83	10,478	1,117
Saldırganlık Toplam	Profesyonel	30	131,23	22,973	4,194
	Amatör	88	123,66	23,818	2,539

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
									Lower	Upper
Yıkıcı saldırganlık	Equal variances assumed	,647	,423	1,177	116	,242	3,301	2,805	-2,255	8,856
	Equal variances not assumed			1,265	57,523	,211	3,301	2,610	-1,925	8,527
Atılğanlık	Equal variances assumed	,803	,372	,728	116	,468	1,203	1,652	-2,069	4,475
	Equal variances not assumed			,783	57,619	,437	1,203	1,536	-1,872	4,278
Edilgen saldırganlık	Equal variances assumed	,770	,382	1,345	116	,181	3,070	2,282	-1,449	7,590
	Equal variances not assumed			1,275	45,916	,209	3,070	2,409	-1,779	7,919
Saldırganlık Toplam	Equal variances assumed	,324	,570	1,517	116	,132	7,574	4,991	-2,312	17,460
	Equal variances not assumed			1,545	51,827	,128	7,574	4,903	-2,265	17,413

Test of Homogeneity of Variances

	Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Yıkıcı saldırganlık	,088	2	265	,916
Atılğanlık	,663	2	265	,516
Edilgen saldırganlık	,024	2	265	,976
Saldırganlık Toplam	,504	2	265	,605

Descriptives

		N	Mean	Std. Deviation	Std. Error	95% Confidence Interval for Mean		Minimum	Maximum
						Lower Bound	Upper Bound		
Yıkıcı saldırganlık	Orta	20	39,25	12,619	2,822	33,34	45,16	11	58
	İyi	95	40,75	12,887	1,322	38,12	43,37	11	70
	Çok İyi	153	39,40	13,035	1,054	37,32	41,48	5	61
	Total	268	39,87	12,921	,789	38,31	41,42	5	70
Atılganlık	Orta	20	47,10	9,193	2,056	42,80	51,40	26	61
	İyi	95	47,43	9,036	,927	45,59	49,27	25	61
	Çok İyi	153	48,89	8,435	,682	47,54	50,24	23	61
	Total	268	48,24	8,708	,532	47,19	49,29	23	61
Edilgen saldırganlık	Orta	20	33,15	11,217	2,508	27,90	38,40	15	52
	İyi	95	35,03	10,885	1,117	32,81	37,25	7	55
	Çok İyi	153	35,49	10,836	,876	33,76	37,22	9	58
	Total	268	35,15	10,857	,663	33,85	36,46	7	58
Saldırganlık Toplam	Orta	20	119,50	25,515	5,705	107,56	131,44	65	152
	İyi	95	123,21	24,261	2,489	118,27	128,15	61	169
	Çok İyi	153	123,78	22,759	1,840	120,14	127,41	67	174
	Total	268	123,26	23,444	1,432	120,44	126,08	61	174

ANOVA

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Yıkıcı saldırganlık	Between Groups	114,798	2	57,399	,342	,711
	Within Groups	44460,367	265	167,775		
	Total	44575,164	267			
Atilganlık	Between Groups	152,500	2	76,250	1,005	,367
	Within Groups	20096,216	265	75,835		
	Total	20248,716	267			
Edilgen saldırganlık	Between Groups	99,037	2	49,519	,418	,659
	Within Groups	31375,691	265	118,399		
	Total	31474,728	267			
Saldırganlık Toplam	Between Groups	324,001	2	162,001	,293	,746
	Within Groups	146427,234	265	552,556		
	Total	146751,235	267			

Ek-5: Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun

14 Nisan 2011 PERŞEMBE

Resmî Gazete

Sayı : 27905

KANUN

SPORDA ŞİDDET VE DÜZENSİZLİĞİN ÖNLENMESİNE DAİR KANUN

Kanun No. 6222**Kabul Tarihi: 31/3/2011**

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1 – (1) Bu Kanunun amacı; müsabaka öncesinde, esnasında veya sonrasında spor alanları ile bunların çevresinde, taraftarların sürekli veya geçici olarak gruplar halinde buldukları yerlerde veya müsabakanın yapılacağı yere gidiş ve geliş güzergâhlarında şiddet ve düzensizliğin önlenmesidir.

Kapsam

MADDE 2 – (1) Bu Kanun; müsabaka öncesinde, esnasında veya sonrasında, spor alanları ile bunların çevresinde, taraftarların sürekli veya geçici olarak gruplar halinde buldukları yerlerde veya müsabakanın yapılacağı yere gidiş ve geliş güzergâhlarında, takımların kamp yaptığı yerlerde uygulanacak güvenlik önlemlerini, şike, teşvik primi ve diğer yasak fiil ve davranışları, bunlara uygulanacak yaptırımları, spor kulüplerinin, spor kulübü yöneticilerinin, sporcularının ve diğer görevlilerinin, genel kolluk veya özel güvenlik görevlilerinin, hakemlerin, taraftarların, taraftar derneklerinin, taraftar temsilcilerinin, spor federasyonlarının, yazılı veya görsel ya da işitsel kitle iletişim kuruluşları ile mensuplarının ve diğer ilgili kişi ve kurumların spor müsabakalarında şiddet ve düzensizliğin önlenmesine ilişkin hususlardaki görev ve sorumluluklarını kapsar.

Tanımlar

MADDE 3 – (1) Bu Kanunun uygulanmasında;

- a) Federasyonlar: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren federasyonları, bağımsız spor federasyonlarını ve Türkiye Futbol Federasyonunu,
  - b) Genel Müdürlük: Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünü,
  - c) İl spor güvenlik kurulu: Her ilde oluşturulan spor güvenlik kurulunu,
  - ç) İlçe spor güvenlik kurulu: Spor kulübü bulunan ilçelerde oluşturulan spor güvenlik kurulunu,
  - d) Merkezi spor güvenlik birimi: Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan ilgili birimi,
  - e) Müsabaka güvenlik amiri: Spor alanlarında güvenliğin sağlanması amacıyla mülki idare amiri tarafından görevlendirilmiş kolluk amirini,
  - f) Müsabaka alanı: Spor müsabakasının yapılmasına tahsis edilen alanı,
  - g) Spor alanı: Spor müsabakalarının veya antrenmanların gerçekleştirildiği alanlar ile seyircilere ait seyir alanları, sporculara ait soyunma odası ve bu Kanunun uygulanması kapsamında spor yapmaya elverişli alanları,
  - ğ) Spor güvenlik birimi: Sorumluluk alanlarına göre il ve ilçe emniyet müdürlükleri veya jandarma komutanlıkları tarafından kurulan ilgili birimi,
  - h) Spor kulübü: Belirli kurallara göre kurulan, amatör veya profesyonel spor dallarında faaliyette bulunan kuruluşu,
  - ı) Spor müsabakası: Federasyonların düzenlediği veya düzenlenmesine izin verdiği ya da katkıda bulunduğu her türlü sportif karşılaşma ve yarışmayı,
  - i) Taraftar derneği: Her ne ad altında olursa olsun, bir spor kulübünü desteklemek amacıyla kurulan derneği,
  - j) Taraftardan sorumlu kulüp temsilcisi: Spor kulüplerinin yönetim kurulu üyeleri arasından belirledikleri kişiyi,
- ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

İl ve ilçe spor güvenlik kurullarının oluşturulması

MADDE 4 – (1) İl spor güvenlik kurulu, vali veya görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında, belediye başkanlığı, il jandarma komutanlığı, il emniyet müdürlüğü, gençlik ve spor il müdürlüğü, il sağlık müdürlüğü, il milli eğitim müdürlüğü, ilgili federasyon ve amatör spor kulüpleri konfederasyon temsilcileri, vali tarafından belirlenecek bir hukukçu ile farklı spor kulüplerine mensup taraftardan sorumlu kulüp temsilcisi olan en az iki yönetici ve gerekli görüldüğünde davet edilecek basın kuruluşlarının ve ilgili kamu kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur.

(2) İlçe spor güvenlik kurulu, kaymakam başkanlığında il spor güvenlik kurulunda yer alan kurum ve kuruluşların ilçedeki temsilcileri ve kaymakam tarafından belirlenecek bir hukukçu ile varsa farklı spor kulüplerine mensup taraftardan sorumlu kulüp temsilcisi olan en az iki yönetici ve gerekli görüldüğünde davet edilecek basın kuruluşlarının ve ilgili kamu kuruluşlarının temsilcilerinden oluşur.

Spor alanlarının güvenlik ve düzenine ilişkin tedbirler

MADDE 5 – (1) Ev sahibi spor kulüpleri;

a) Spor alanlarında sağlık ve güvenliğe,

b) Müsabakanın yapılacağı yerde konuk takım seyircilerine bağımsız bir bölüm ayırmak ve taraftarlar arasında temas olmamasını sağlamaya yönelik olarak, ilgili spor federasyonları ve uluslararası spor federasyonları tarafından belirlenen önlemleri almakla yükümlüdür.

(2) Spor kulüpleri, müsabakanın güvenliğini sağlamak amacıyla il veya ilçe spor güvenlik kurullarının kendileriyle ilgili olarak aldığı kararları yerine getirmekle yükümlüdür.

(3) Birinci ve ikinci fıkralar kapsamındaki yükümlülüklerin yerine getirilmesi amacıyla özellikle;

a) Spor alanlarına, seyri engellemeyecek şekilde ve federasyonun bağlı olduğu uluslararası federasyonun talimatlarına uygun olarak seyirci ile müsabakanın yapıldığı yer arasına tel, duvar, bariyer ve benzeri fizikî engeller konulabilir.

b) Fizikî engeller, ilgili spor güvenlik biriminin görüşü alınarak, il veya ilçe spor güvenlik kurullarının kararı ile kaldırılabilir.

c) Spor alanlarında, çocuklar ve engellilerin müsabakaları izleyebilmeleri için durumlarına uygun yerler tahsis edilir.

ç) Spor alanlarında seyircilerin oturma yerleri numaralandırılır. Bilet satışları koltuk numarasıyla ilişkilendirilerek yapılır. Müsabaka alanlarına kapasitenin üzerinde veya biletsiz seyirci alınmaz.

(4) Spor müsabakalarının yapıldığı alanlara girişi sağlayacak biletler, elektronik sistem üzerinden oluşturulur. Bilet satın almak isteyen kişilerle ilgili olarak, üzerinde adı, soyadı, Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası ve fotoğrafı olan bir elektronik kart oluşturulur. Kişinin yabancı olması halinde kart üzerinde Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası yerine uyruğu olduğu devletin adı ile Türkiye'ye giriş yaptığı pasaportun seri numarası kaydedilir. Bilet satışları kişilere özgü elektronik kart üzerinden yapılabilir. Spor müsabakalarına, kişi ancak adına düzenlenen elektronik kart ile izleyici olarak girebilir. Spor müsabakasına izleyici olarak girecek kişilerin kontrolünü ev sahibi kulüp yapmakla yükümlüdür. Bu yükümlülük ev sahibi olmayan müsabakalarda, müsabakaya katılan her iki kulüp; milli müsabakalarda ise, ilgili federasyon tarafından yerine getirilir.

(5) Spor alanlarında; güvenliğin sağlanması ve bu Kanuna aykırı davranışların tespiti amacıyla, gerekli teknik donanımlar kurulur. Kameralar ve benzeri teknik donanımların yerleştirilecekleri yerler ve sayıları il veya ilçe spor güvenlik kurulları tarafından belirlenir.

(6) Futbol dalında en üst lig ile bir altındaki ligde bulunan kulüpler, dördüncü ve beşinci fıkralardaki sistemle ilgili teknik donanımları kendi kullanımındaki spor alanlarında kurmakla yükümlüdür. Elektronik karta ilişkin hükümler hariç olmak üzere aynı yükümlülükler, basketbol, voleybol ve hentbol dallarındaki en üst ligde bulunan kulüplerin kendi kullanımındaki spor alanları bakımından da geçerlidir.

(7) Futbolda en üst profesyonel lig ve bir altındaki ligde bulunan kulüplerin müsabakalarının yapıldığı spor alanlarında; bu Kanunda sayılan diğer spor branşlarında ise uluslararası spor müsabakalarının yapıldığı spor alanlarında ev sahibi ve misafir takım için ayrı ayrı olmak ve gerektiğinde kullanılmak üzere azami yirmi kişi kapasiteli en az iki tane bekletme odası ile genel kolluk görevlileri ile özel güvenlik görevlilerinin kullanımına açık tutulacak güvenlik kameraları ve anons sistemlerinin yönetildiği yeteri kadar kontrol odasının oluşturulması zorunludur. Kontrol odasında federasyon ve spor kulübü temsilcileri de bulunur. Kayıt altına alınan görüntü ve dokümanların birer örneği, müsabakanın sonunda ilgili spor güvenlik birimine, federasyona ve her iki kulüp temsilcisine verilir.

(8) Dördüncü, beşinci ve yedinci fıkralarda belirtilen güvenlik sistemlerinin ve odalarının giderleri, en üst

profesyonel futbol ligi ve bir altındaki ligdeki kulüplerin kendileri tarafından; basketbol, voleybol ve hentbol dalları için ise spor tesisinin kullanım hakkına sahip olan kulüp ya da kuruluş tarafından karşılanır.

(9) Spor alanlarında hangi güvenlik sistemi veya teknik donanımın uygulanacağı ilgili federasyonun bağlı olduğu uluslararası spor örgütlerinin düzenlemeleri çerçevesinde yönetmelikle belirlenir.

(10) Spor alanları ile çevresinde; bu alanlara sokulması yasak maddelere ve eşyalara, yasak olan davranışlara ve bu alanlarda elektronik takibin yapıldığına ilişkin uyarı levhalarına yer verilir. Bu yükümlülük ilgili spor alanı kullanımında olan spor kulübü tarafından yerine getirilir.

(11) Dördüncü fıkrada belirtilen elektronik kart uygulaması ile ilgili olarak;

a) Bilet organizasyonu ve seyircilerin müsabaka alanlarına giriş ve çıkışına ilişkin kontrol ve denetim yetkisi federasyonlara ait olup federasyonlar bu amaçla bünyelerinde merkezi kontrol sistemi oluşturur. Elektronik kart oluşturulmak amacıyla alınacak kişisel bilgiler federasyon bünyesinde oluşturulan merkezi veri tabanında tutulur. Bu veri tabanı Maliye Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı erişimine açıktır.

b) Elektronik kart ile elektronik kart kapsamında satışı gerçekleştirilecek biletlerin basım, satış ve dağıtımına ilişkin yerel uygulamalar kulüpler tarafından, sistem üzerinden merkezi satışları ise ilgili federasyonlar tarafından gerçekleştirilir.

c) Elektronik kart bilgilerinin kulüpler adına reklam ve pazarlamasında ilgili federasyonlar yetkilidir. Merkezi pazarlama ve bilet satışından elde edilecek gelirler kulüplere ait olup federasyon ya da yetki verdiği üçüncü kişiler nezdinde oluşacak bu gelirler kamu kurum ve kuruluşlara ilişkin alacaklar hariç olmak üzere haczedilemez, devir ve temlik edilemez. Federasyonlar bu fıkra kapsamında belirtilen yetkilerini kısmen veya tamamen üçüncü kişilere devredebilir.

Saha güvenliği

MADDE 6 – (1) Profesyonel spor dallarında yapılan müsabakalara katılanlar ile basketbol en üst ligindeki spor kulüpleri, genel kolluk ile birlikte görev yapmak üzere güvenliği sağlamaya yetecek sayıdaki özel güvenlik görevlilerini müsabaka öncesinden müsabakanın tamamlanıp seyirci ve sporcuların tahliyesine kadar geçecek dönem içerisinde, müsabakanın yapılacağı yerde bulundurmakla ve spor alanının iç güvenliğini sağlamakla yükümlüdür.

(2) Spor kulüpleri, özel güvenlik görevlileri dışında müsabakalarda seyirci sağlığını ve emniyetini ilgilendiren konularda çalıştırmak üzere ayrıca kulüp görevlileri bulundurmakla yükümlüdür.

(3) Spor kulüpleri, bu Kanunda yer alan yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla özel güvenlik hizmeti satın alabilir. En üst profesyonel futbol ligi kulüplerinin müsabakalarında güvenliğin sağlanması amacıyla genel kolluk görevlilerinden, görevde olmayanlar da görevlendirilebilir. Bu görevlendirme, ilgili kulübün başvurusu ve federasyonun talebi üzerine, müsabakanın yapılacağı yerdeki yetkili kolluk birimince yapılır. Bu kolluk görevlilerine, görevlendirildikleri müsabaka ile sınırlı olarak günlük harcırah miktarının iki katı kadar ödeme yapılır. Bu miktar, federasyon tarafından doğrudan kolluk görevlilerinin hesabına yatırılır. Federasyon, ödeyeceği para miktarını ilgili spor kulübünün alacaklarından öncelikle mahsup eder. İl veya ilçe spor güvenlik kurulları tarafından belirlenen özel güvenlik görevlisi sayısının üçte birini geçmeyecek sayıda ve bunların yerine genel kolluk görevlisi bu şekilde görevlendirilir.

(4) Spor alanlarında görev yapacak özel güvenlik görevlileri, 10/6/2004 tarihli ve 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanunda belirtilen görev ve yetkileri haizdir. Bu Kanundan doğan görevlerinin ifası sırasında, özel güvenlik görevlilerinin ateşli silah taşımaları yasaktır.

Müsabaka güvenliği

MADDE 7 – (1) Müsabaka güvenlik amiri, spor müsabakalarında alınacak güvenlik önlemlerinin yürütülmesi ve denetlenmesi konularında, müsabakanın güvenliği ile ilgili tüm kişi ve kuruluşlarla gerekli koordinasyonu sağlamakla yetkili ve görevlidir.

(2) Her spor güvenlik birimi amiri, futbolda en üst lig ve bir altındaki lig için, her bir kulüple ilgili bir kolluk görevlisi görevlendirmekle yükümlüdür. Belirlenen kolluk görevlisi, deplasman maçları dahil ilgili kulübün bütün maçlarında görevlendirilir.

(3) Müsabakanın yapıldığı spor alanında genel kolluk görevlileri ile özel güvenlik görevlileri, müsabaka güvenlik amirinin emir ve denetiminde birlikte görev yapar. Müsabaka güvenlik amiri her zaman tribünlerdeki genel kolluk görevlilerinin sayısının artırılmasına karar verebilir.

(4) İl veya ilçe spor güvenlik kurulları, spor alanında spor kulüplerinin bulundurmakla yükümlü oldukları özel güvenlik görevlilerinin sayısını ve görev alacakları yerleri belirlemekle yetkilidir.

Taraftar derneklerinin yükümlülükleri

MADDE 8 – (1) Taraftar dernekleri, bu Kanunun amacına aykırı faaliyette bulunamaz.

(2) Taraftar dernekleri, taraftarların spor ahlâkı ve ilkelerine uygun biçimde sportif faaliyetleri izlemelerini sağlamaya yönelik eğitici faaliyetler düzenler.

Taraftardan sorumlu kulüp temsilcisi

MADDE 9 – (1) Spor kulüpleri, yönetim kurulu üyeleri arasından bir veya birkaç kişiyi taraftardan sorumlu kulüp temsilcisi olarak belirlemek ve bu kişilerin kimlik ve adres bilgilerini spor kulübünün bulunduğu yerdeki genel kolluk birimine bildirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi halinde, bu Kanun hükümlerine göre taraftardan sorumlu kulüp temsilcisine terettüp eden yükümlülükler, kulüp başkan ve yönetim kurulu üyelerinin tamamı tarafından yerine getirilir.

(2) Taraftardan sorumlu kulüp temsilcileri, müsabaka güvenliğinin sağlanması konusunda genel kolluk görevlileri ile özel güvenlik görevlilerine yardımcı olmakla yükümlüdür.

Seyir güvenliğinin sağlanması

MADDE 10 – (1) Spor müsabakalarında, müsabaka alanının çevresinde bulunan ve insan hayatı açısından tehlike oluşturabilecek yerlerde müsabakaların seyredilmemesi için il veya ilçe spor güvenlik kurulları gerekli önlemlerin alınmasını sağlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yasak Fiiller ve Ceza Hükümleri

Şike ve teşvik primi

MADDE 11 – (1) Belirli bir spor müsabakasının sonucunu etkilemek amacıyla bir başkasına kazanç veya sair menfaat temin eden kişi, beş yıldan oniki yıla kadar hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Kendisine menfaat temin edilen kişi de bu suçtan dolayı müşterek fail olarak cezalandırılır. Kazanç veya sair menfaat temini hususunda anlaşmaya varılmış olması halinde dahi, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) Şike anlaşmasının varlığını bilerek spor müsabakasının anlaşma doğrultusunda sonuçlanmasına katkıda bulunan kişiler de birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Kazanç veya sair menfaat vaat veya teklifinde bulunulması halinde, anlaşmaya varılmadığı takdirde, suçun teşebbüs aşamasında kalmış olması dolayısıyla cezaya hükmolunur.

(4) Suçun;

a) Kamu görevinin sağladığı güven veya nüfuzun kötüye kullanılması suretiyle,

b) Spor kulübünün yönetim kurulu başkan veya üyeleri tarafından,

c) Suç işlemek amacıyla kurulmuş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde,

ç) Bahis oyunlarının sonuçlarını etkilemek amacıyla, işlenmesi halinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Suçun bir müsabakada bir takımın başarılı olmasını sağlamak amacıyla teşvik primi verilmesi veya vaat edilmesi suretiyle işlenmesi halinde bu madde hükümlerine göre verilecek ceza yarı oranında indirilir.

(6) Bu madde hükümleri;

a) Milli takımlara veya milli sporculara başarılı olmalarını sağlamak amacıyla,

b) Spor kulüpleri tarafından kendi takım oyuncularına veya teknik heyetine müsabakada başarılı olabilmelerini sağlamak amacıyla,

prim verilmesi veya vaadinde bulunulması halinde uygulanmaz.

(7) Suçun spor kulüplerinin veya sair bir tüzel kişinin yararına işlenmesi halinde, ayrıca bunlara, şike veya teşvik primi miktarı kadar idari para cezası verilir. Ancak, verilecek idari para cezasının miktarı yüzbin Türk Lirasından az olamaz.

(8) Müsabaka yapılmadan önce suçun ortaya çıkmasını sağlayan kişiye ceza verilmez.

Spor alanlarına sokulması yasak maddeler

MADDE 12 – (1) Spor alanlarına;

a) Ruhsatlı dahi olsa ateşli silahlar ile esasen bulundurulması yasak olan diğer silahların,

b) Esasen bulundurulması yasak olmamakla beraber kesici, ezici, bereleyici veya delici aletler ile patlayıcı, parlayıcı, yanıcı veya yakıcı maddelerin,

c) Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin ve ilgili spor federasyonlarının belirlediği esaslara aykırı olarak alkollü içeceklerin,

sokulması yasaktır.

(2) Müsabaka güvenliğinin sağlanması amacıyla, genel kolluk görevlileri ile bunların gözetiminde olmak üzere özel güvenlik görevlileri, mülki amirin yazılı emrine istinaden, spor alanına girişte izleyicilerin üstünü ve eşyasını teknik cihazlarla ve gerektiğinde el ile kontrol edebilir ve arayabilir.

(3) Spor müsabakası öncesinde, esnasında ve sonrasında spor alanının çevresinde ve müsabakanın yapılacağı yer gidiş ve geliş güzergâhında, taraftarların üzeri ve eşyası 4/7/1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet

Kanununun önleme aramasına ilişkin hükümlerine göre aranabilir.

(4) 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun adli aramaya ilişkin hükümleri saklıdır.

(5) Genel kolluk görevlileri ve belediye zabıtası birinci fıkranın (b) ve (c) bentleri kapsamına giren alet veya maddeleri spor alanı çevresinde seyyar olarak satan, satışa arz eden, dağıtan veya dağıtmak için bulunduran kişileri bu alandan uzaklaştırmakla yükümlüdür.

Spor alanlarına yasak madde sokulması ve müsabaka düzeninin bozulması

MADDE 13 – (1) Bulundurulması esasen suç oluşturan silahları spor alanlarına sokan kişi hakkında, 10/7/1953 tarihli ve 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun ek 1 inci maddesi hükümlerine göre cezaya hükmolunur.

(2) Esasen bulundurulması suç oluşturmamakla beraber 12 nci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamına giren alet veya maddeleri spor alanlarına sokan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) 12 nci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamına giren alet veya maddeleri seyircilere temin etmek amacıyla spor alanına sokan veya spor alanında seyircilere temin eden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) 12 nci maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamına giren alet veya maddeleri spor alanında kullanan kişi, bu suretle müsabaka düzeninin bozulması halinde, fiili daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(5) Spor alanına sokulması yasak olmayan maddeleri kullanarak müsabaka düzeninin bozulmasına sebebiyet veren kişi, fiili daha ağır bir cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, adli para cezasıyla cezalandırılır.

(6) 12 nci maddenin birinci fıkrasının (c) bendi hükümlerine aykırı olarak spor alanlarına müsabaka sırasında uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkollü içecek sokan kişi, fiili daha ağır bir cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, adli para cezası ile cezalandırılır.

Hakaret içeren tezahürat

MADDE 14 – (1) Spor alanlarında veya çevresinde taraftarların grup halinde veya münferiden belirli bir kişiyi hedef veya muhatap alıp almadığına bakılmaksızın duyan veya gören kişiler tarafından hakaret olarak algılanacak tarzda aleni olarak söz ve davranışlarda bulunmaları halinde, fiilleri daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, şikayet şartı aranmaksızın, failer hakkında onbeş günden az olmamak üzere adli para cezasına hükmolunur.

(2) Spor alanlarında veya çevresinde toplum kesimlerini din, dil, ırk, etnik köken, cinsiyet veya mezhep farkı gözeterek hakaret oluşturan söz ve davranışlarda bulunan kişi, fiili daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Birinci ve ikinci fıkralarda tanımlanan suçların yazılı pankart taşınması veya asılması ya da duvarlara yazı yazılması suretiyle işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Spor alanlarına usulsüz seyirci girişi

MADDE 15 – (1) Bu Kanun hükümlerine göre temin edilmiş bileti olmaksızın spor müsabakalarını izlemek amacıyla spor alanlarına giren kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Suçun spor müsabakalarına seyirci olarak katılmaktan yasaklanmış kişi tarafından işlenmesi halinde, hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Spor alanlarına spor müsabakalarını izlemek amacıyla bu Kanun hükümlerine aykırı olarak seyirci kabul eden veya kabul edilmesini sağlayan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Suçun spor müsabakalarına seyirci olarak katılmaktan yasaklanmış kişi lehine işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(3) Spor müsabakalarına seyirci olarak katılmaktan yasaklanmış kişiler hariç olmak üzere; spor alanlarının Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün tasarrufunda bulunan seyirci yerlerine giriş ve çıkışa ilişkin düzenlemeler çerçevesinde bu alanlara girenlerle ilgili olarak birinci ve ikinci fıkra hükümleri uygulanmaz.

(4) Kendisine ait elektronik kartı bir başkasının spor müsabakasına seyirci olarak girmesini sağlamak amacıyla kullandıran kişi birinci fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(5) Spor müsabakalarına seyirci olarak girişi sağlamak amacıyla elektronik kartı yetkisiz olarak üreten, satan, satışa arz eden, devreden, satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi bir yıldan dört yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu kartı kendi kullanımı için kabul eden ve bulunduran kişi bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Yasak alanlara girme

MADDE 16 – (1) Müsabaka için seyircilerin kabulüne başlanmasından itibaren müsabaka sonrası tamamen tahliyesine kadarki zaman zarfında yetkisiz olarak müsabaka alanına, soyunma odalarına, odaların koridorlarına, sporcu çıkış tünellerine giren kişi üç aydan bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Fiilin müsabakanın seyrini veya güvenliğini bozması halinde, fail hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Spor alanlarında taşkınlık yapılması ve tesislere zarar verilmesi

MADDE 17 – (1) Spor alanlarında kasten yaralama suçunun veya mala zarar verme suçunun işlenmesi halinde şikayet şartı aranmaksızın 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili maddelerine göre cezaya hükmolunur. Spor alanları ve bu alanlardaki eşya, mala zarar verme suçu bakımından kamu malı hükmündedir.

(2) Birinci fıkra kapsamına giren suçların işlenmesi suretiyle spor alanlarına ve bu alanlardaki eşyaya zarar verilmiş olması halinde, meydana gelen zararların tazmini hususunda zarar veren kişiler ve onların taraftarı olduğu spor kulübü meydana gelen zarardan müteselsilen sorumludur. Zararı gideren spor kulübünün sorumlu taraftarlarına rücu hakkı saklıdır.

Seyirden yasaklanma

MADDE 18 – (1) Kişinin, bu Kanunda tanımlanan veya yollamada bulunulan ilgili kanunlardaki suçlardan dolayı mahkemece kurulan hükümde, hakkında güvenlik tedbiri olarak spor müsabakalarını seyirden yasaklanmasına karar verilir. Seyirden yasaklanma ibaresinden kişinin müsabakaları ve antrenmanları izlemek amacıyla spor alanlarına girişinin yasaklanması anlaşılır. Hükümün kesinleşmesiyle infazına başlanan seyirden yasaklanma yaptırımının süresi cezanın infazı tamamlandıktan itibaren bir yıl geçmesiyle sona erer. Bu güvenlik tedbirine ceza verilmesine yer olmadığı kararı ile birlikte hükmedilmesi halinde, hükümün kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl geçmesiyle bu güvenlik tedbirinin uygulanmasına son verilir. Güvenlik tedbiri olarak spor müsabakalarını seyirden yasaklama kararı 25/5/2005 tarihli ve 5352 sayılı Adli Sicil Kanunu hükümlerine göre kaydedilir.

(2) Bu madde hükümleri, taraftar gruplarınca spor alanlarının dışında işlenen kasten yaralama, hakaret içeren tezahürat ve mala zarar verme suçları bakımından da uygulanır.

(3) Bu madde kapsamına giren suçlardan dolayı soruşturma başlatılması halinde şüpheli hakkında spor müsabakalarını seyirden yasaklama tedbiri derhal uygulamaya konulur. Soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı, kovuşturma evresinde mahkeme tarafından bu tedbirin kaldırılmasına karar verilmediği takdirde bu yasağın uygulanmasına koruma tedbiri olarak devam edilir.

(4) Koruma tedbiri olarak uygulanan ve güvenlik tedbiri olarak hükmedilen spor müsabakalarını seyirden yasaklama tedbirine ilişkin bilgiler Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde tutulan bu amaca özgü elektronik bilgi bankasına derhal kaydedilir. Bu bilgi bankasına spor kulüplerinin ve federasyonların erişimi sağlanır. Yasaklanan kişilere ilişkin bilgiler, ilgili spor kulüplerine ve yurt dışında yapılacak müsabaka öncesinde müsabakanın yapılacağı ülkenin yetkili mercilerine bildirilir.

(5) Koruma tedbiri olarak uygulanan spor müsabakalarını seyirden yasaklanma tedbiri;

a) Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından kaldırılmasına karar verilmesi,

b) Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi,

c) Sanık hakkında beraat veya düşme kararı verilmesi,

halinde derhal kaldırılır.

(6) Kamu davasının açılmasının ertelenmesine, hükümün açıklanmasının geri bırakılmasına, hapis cezası yerine seçenек yaptırım olarak tedbire veya hapis cezasının ertelenmesine karar verilmesi halinde, kararın kesinleştiği tarihten itibaren; önödeme halinde ise, önödemede bulunduğu tarihten itibaren, bir yıl süreyle spor müsabakalarını seyirden yasaklama tedbirinin uygulanmasına devam edilir.

(7) Alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisinde olduğu açıkça anlaşılan kişi, spor alanına alınmaz. Bu şekilde spor alanlarına giren ve dışarı çıkmamakta ısrar eden kişi zor kullanılarak dışarı çıkarılır ve bu madde hükümlerine göre bir yıl süreyle spor müsabakalarını seyirden yasaklanır.

(8) Bu madde hükümlerine göre spor müsabakalarını seyirden yasaklanan kişi, yasaklama kararının sebebini oluşturan fiilin işlendiği müsabakanın tarafı olan ve taraftarı olduğu takımın katıldığı spor müsabakalarının yapılacağı gün, yurt içinde bulunduğu takdirde, müsabakanın başlangıç saatinde ve bundan bir saat sonra bulunduğu yere en yakın genel kolluk birimine başvurmakla yükümlüdür.

(9) Sekizinci fıkradaki yükümlülüğe aykırı hareket eden kişi, yirmibeş günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır.

(10) Bu Kanun hükümlerine göre hakkında güvenlik tedbiri olarak spor müsabakalarını seyirden yasaklanma kararı verilen kişi, yasak süresince spor kulüplerinde ve federasyonlarda ve taraftar derneklerinde yönetici olamaz; spor müsabakalarında hakem, temsilci veya gözlemci olarak görev yapamaz.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Federasyonların yaptırım uygulama yetkisi

MADDE 19 – (1) Bu Kanuna göre bir spor kulübüne veya spor kulübünün mensubuna ceza verilmesi, bu kulübün bağlı olduğu federasyonun yaptırım uygulama yetkisini ortadan kaldırmaz.

Hakemler, gözlemciler ve temsilciler

MADDE 20 – (1) Spor müsabakalarında görev yapan hakem, gözlemci ve temsilciler bu görevleriyle bağlantılı olarak kendilerine karşı işlenen suçlar bakımından kamu görevlisi sayılır.

Yükümlülüklerin yerine getirilmemesi

MADDE 21 – (1) Müsabakalarda özel güvenlik görevlisi bulundurma yükümlülüğüne aykırı hareket eden spor kulüplerine, eksik özel güvenlik görevlisi sayısı itibarıyla yüz Türk Lirası idari para cezası verilir.

(2) 5 inci maddenin dördüncü, beşinci ve yedinci fıkralarında öngörülen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde her müsabaka için;

a) En üst futbol liginde bulunan spor kulüplerine yüzbin Türk Lirası,

b) En üst futbol liginin bir alt liginde bulunan spor kulüplerine seksenbin Türk Lirası,

c) Basketbol, voleybol ve hentbol dalları için ise spor tesisinin kullanım hakkına sahip bulunan spor kulübü, kurum ve kuruluşlara yirmibin Türk Lirası, idari para cezası verilir.

(3) Elektronik bilet uygulamasına geçilmemiş spor alanlarına biletsiz veya kapasiteden fazla seyirci alınması halinde, ilgili spor kulübüne beşbin Türk Lirasından ellibin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir. Bu fıkra hükmü sadece profesyonel futbol kulüplerinin müsabakaları ile ilgili olarak uygulanır.

(4) Spor alanında kendisine tahsis edilenden başka yere oturmakta ısrar eden seyirci, zor kullanılarak dışarı çıkarılır.

Şiddete neden olabilecek açıklamalar

MADDE 22 – (1) Sporda şiddeti teşvik edecek şekilde basın ve yayın yoluyla açıklamada bulunan kişilere, fiilleri suç oluşturmadığı takdirde, beşbin Türk Lirasından ellibin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.

(2) Birinci fıkra kapsamına giren fiillerin spor kulübü veya federasyon yöneticileri tarafından işlenmesi halinde, birinci fıkra hükmüne göre verilecek ceza beş katına kadar artırılır.

(3) Birinci fıkra kapsamına giren fiilleri işleyen kişiler, ayrıca idari tedbir olarak spor müsabakalarını seyirden yasaklanır. Bu yasak, kararın verildiği tarihten itibaren üç ay süreyle uygulanır. Koruma tedbiri olarak yasak kararının uygulanmasına ilişkin esas ve usuller, bu tedbir bakımından da uygulanır. Ancak 18 inci maddenin sekizinci fıkrası hükmü bu kişiler bakımından uygulanmaz.

(4) Birinci fıkra kapsamına giren fiillerin, haber verme ve eleştiri hakkının sınırları aşılarak yayımlanması halinde, ilgili basın ve yayın organının işleticisi olan gerçek veya tüzel kişiye, yüzbin Türk Lirasından beşyüzbin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir. Birinci fıkra kapsamına giren fiillerin tekrar tekrar yayımlanması halinde, haber verme hakkının sınırları aşılmış kabul edilir.

Yargılama ve usul hükümleri

MADDE 23 – (1) Bu Kanun kapsamına giren suçlardan dolayı yargılama yapmaya Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ihtisas mahkemesi olarak görevlendireceği asliye veya ağır ceza mahkemeleri yetkilidir.

(2) Ceza Muhakemesi Kanununun 135 inci maddesi hükümleri, 11 inci maddede tanımlanan suç bakımından da uygulanır.

(3) Bu Kanun hükümlerine göre idari para cezasına ve diğer idari yaptırımlara karar vermeye, Cumhuriyet savcısı yetkilidir.

Yönetmelik

MADDE 24 – (1) Bu Kanun kapsamında yer alan spor dalının bağlı bulunduğu federasyon, spor kulüpleri, taraftar dernekleri ve müsabaka amirlerinin görev, yetki ve sorumlulukları ile saha içi ve dışında alınacak güvenlik önlemleri, biletlerin basılması ve satışa sunulması, müsabaka alanlarının düzenlenmesi, spor alanlarına giriş ve çıkışlar ile uygulanacak güvenlik sistemleri, sağlık, emniyet ve itfaiye teşkilâtının alacağı önlemler ve bu Kanunun kapsamına giren diğer konular hakkındaki usul ve esaslar, ilgili bakanlık ve kuruluşların görüşleri alınarak Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu Bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulan yönetmelikle düzenlenir.

Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 25 – (1) 28/4/2004 tarihli ve 5149 sayılı Spor Müsabakalarında Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçiş hükümleri

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Kanunun 5 inci maddesinin dördüncü, beşinci ve yedinci fıkralarında öngörülen yükümlülükler; en üst futbol liginde bulunan kulüpler tarafından bir yıl, diğer kulüp veya kuruluşlar tarafından ise üç yıl içerisinde yerine getirilir. Bu yükümlülüklerin süresinde yerine getirilmemesi halinde spor kulüpleri hakkında 21 inci madde uyarınca idari para cezası uygulanır.

Yürürlük

MADDE 26 – (1) Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 27 – (1) Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

13/4/2011